

JÁSZKUNSAĞ

A TÁRSADALOM- ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ISMERETTERJESZTŐ TÁRSULAT
SZOLNOK MEGYEI SZERVEZETÉNEK FOLYÓIRATA

III. ÉVFOLYAM I. SZÁM

1956. FEBRUÁR

JÁSZKUNSÁG

A Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat
Szolnok Megyei Szervezetének folyóirata

Megjelenik kéthavonként

1956. február hó

III. évfolyam, 1. szám

Felelős szerkesztő:

KISFALUDI SÁNDOR

Szerkesztőbizottság:

**DENCŐ ISTVÁN, KAPOSVÁRI GYULA, PETERI ISTVÁN
DR. SELMECZI LÁSZLÓ, VIDA BELA**

Szerkesztőség: Szolnok, Táncsics-u. 5. szám. Telefon: 29—53.
Csekk számla: 292.890—527.

T A R T A L O M:

A GOLYVA ÚJONNAN FELFEDEZETT SZOLNOK MEGYEI ELŐ- FORDULÁSÁRÓL — — — — —	1
<i>Dr. Sarkady László főorvos, Szolnok</i>	
A SZALMACELLULÓZ GOMBÁSODÁSA — — — — —	8
<i>Dr. Molnár László főmérnök, Szolnok</i>	
A TÖBB ÉS OLCSÓBB TEJ TERMELÉSÉNEK MÓDJAI ÉS LE- HETŐSÉGEI SZOLNOK MEGYÉBEN — — — — —	11
<i>Magas László, a Mezőgazdasági Igazgatóság állattenyésztési osztályának vezetője, Szolnok</i>	
AZ ÚJ VÁROSKÉP KIALAKÍTÁSÁÉRT. (SZOLNOK CSATOR- NÁZÁSÁNAK NEHÁNY KÉRDÉSÉRŐL) — — — — —	16
<i>Király Lajos főmérnök, Szolnok</i>	
RENG A FÖLD... (FELJEGYZÉSEK A SZOLNOK MEGYEI FÖLDRENGÉSEKRŐL) — — — — —	20
<i>Dr. Selmeczi László, a Közlekedési Műszaki Egyetem mb. előadója, Szolnok</i>	
A KÍSÉRLETI TÁRSADALMI BÍRÓSÁGOKRÓL — — — — —	25
<i>Dr. Szabó Sándor megyei ügyész helyettes, Szolnok</i>	
JÁSZKUN VONATKOZÁSÚ KÉZIRATOS KÖLTŐI EMLÉKEK —	29
<i>Dr. Varga Imre gimnáziumi tanár, Jászberény</i>	
A KUKORICA NAGYÜZEMI TERMELÉSE — — — — —	33
<i>Szabó János, az állami gazdaság főagronómusa, Bánhalma</i>	
„OLY IGEN SZÉP, ERŐS SZOLNOK VÁRA VALA...” (A SZOL- NOKI VÁR A TÖRÖK-KORBAN) — — — — —	36
<i>Kaposvári Gyula muzeológus, a Damjanich János Múzeum vezetője, Szolnok</i>	
A TTIT KÖZPONTI SZAKOSZTÁLYAINAK PÁLYÁZATI FEL- HÍVÁSAI — — — — —	41
OLVASÁSRA AJÁNLIJUK — — — — —	42
<i>Aszódi Imre: Forrás fakadt (Kisfaludi Sándor)</i>	
<i>Betkowsky Jenő: Fahajók a Tiszán (Péter László)</i>	
BEMUTATÓ CSILLAGVIZSGÁLÓ ÉPÜL SZOLNOKON — — —	44
<i>Tokody Lajos, a Szolnoki Cukorgyár osztályvezetője, Szolnok</i>	
A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL (V. B.) — — — — —	45
ADATOK MEGYÉNK BIBLIOGRÁFIÁJÁHOZ — — — — —	48
<i>Sági Pál középisk. tanár, a Szolnok Megyei Verseghy Könyv- tár csoportvezetője, Szolnok</i>	

A címlapon:
Hunyadi János. (Vázlat.) — Chiovini Ferenc festőművész (Szolnok) rajza

A címlapon:
Szolnok

65298

A golyva újonnan felfedezett Szolnok megyei előfordulásáról

A golyva a pajzsmirigy megnagyobbodásával járó megbetegedés. A pajzsmirigy bonyolult belső elválasztású mirigy, mely a *thyroxin* nevű hormonja által a szervekben végbemenő oxydációs folyamatokat, a fehérje-, a zsír- és a szénhidrát-anyagcserét fokozza. Emellett befolyása van az egész szervezet működésére. A víz- és sóanyagcserét, a konyhasó kiürülését és általában az izomtevékenységet hathatósan fokozza. A fejlődő szervezetben határozott befolyása van a test növekedésére, a vérképzésre, a szervezet általános reakcióképességére és még sok más életfolyamatra. A pajzsmirigy csökkent vagy hiányzó működése az erre jellemző *myxoedémás* megbetegedést, fokozott működése *Bazedow* megbetegedést okoz. A thyroxin kívül a pajzsmirigynek több más hatóanyagát is ismerjük: a *jodothyrin*, a *thyreoglobulin*, a *dijodthyroxin* és a *thermothyrin*. Mindegyik különböző, jellemző kötésekben jódot tartalmaz. Így a pajzsmirigy működése szorosan összefügg a szervezet jódanyagcseréjével. A jód a pajzsmirigy szövetében is megtalálható. A szervezetben és a pajzsmirigyben feltalálható jód egyike vízben oldható, a másik pedig fehérjéhez kötötten fordul elő. A szervezet a pajzsmirigy hormontermeléséhez szükséges jódot a külvilágból, a táplálék által kapja meg. Napi jódszükségletünk 20—25 gamma, azaz 0,02—0,05 milligramm. Ha a jód a táplálékból hiányzik, vagy ha a normalis szükségletnél valamilyen okból kevesebb jut be, a pajzsmirigy megnagyobbodik. Ezt a megnagyobbodást *golyvának (struma)* nevezzük. A golyvásodás akkor következik be, ha a jód napi mennyisége 2 gamma alá esik. Ilyenkor a pajzsmirigy szövete szaporodik meg, hogy — pótlásul — nagyobb mennyiségű jódot tudjon fölhalmozni, és így el tudja látni a szükséges mennyiségű jóddal az egész szervezetet. A golyva szó tehát csak a pajzsmirigy szövetének megnagyobbodását (hyperplasiáját) jelenti. A golyvás pajzsmirigy működését tekintve azonban lehet normális (normofunktiós), fokozott (hyperfunktions) vagy csökkent működésű (hypofunktions).

A normális működésű golyvánál a megnagyobbodott pajzsmirigy betegséget csak a nagysága, illetőleg nagyobbodása által okoz, mert nyomás alatt tartja a nyak csöves képleteit, és légzési, nyelési nehézséget és a környező szervekben, valamint a bőrben vérpangást vált ki, esetleg a hangszalag mozgató idegének nyomása által rekedtséget idézhet elő. A pajzsmirigy megnagyobbodása által keletkező bármelyik betegség mindenképpen műtéti beavatkozást igényel, hogy az okozott elváltozás mielőbb megszüntethető legyen.

A túlműködéses (hyperfunktions) golyva neve *hyperthyreosis*, súlyosabb formája a *Bazedow betegség*, köznapi nyelven a *struma*. A csökkent működésű golyva okozza a *myxoedémát*.

* * *

Hazánkban a golyva minden formája előfordul. Legkevesebb a *myxoedémás* forma, igen sok a *hyperfunktions* és aránylag igen nagy számban fordulnak elő a normális működésű golyvások. Ez utóbbiak endémiásian, azaz az ország egyes területein, körülírható helyen találhatók. A golyva-kérdéssel való foglalkozás fontos feladat, mert egy ország életében nagy munkakiesést és termelési veszteséget jelentenek ezek a betegek, és kezelésük ápolási és gyógyszerköltséggel is jár. Az endémiás golyvások csökkent szellemi képességük miatt önálló, termelői munkára nem mindig alkalmasak. A köztük előforduló kretének pedig egyenesen tehernek számítanak a család, a közösség és a társadalom számára. Közismert tapasztalat ugyanis, hogy golyvás vidékeken a golyvás szülők utódai már félkretének, vagy olyan megbetegedésben (süketnémaság, hibás beszéd, nagyothallás, törpe vagy alacsony növény) szenvednek, amelyek miatt a társadalom által eltartásra szorulnak. Endémiás golyvás vidéken egy-két nemzedék még csak csökkent testi és szellemi értékű lesz, de ezeknek utódai később már nem születnek. Így az endémiás golyva kérdése nemcsak közegészségügyi és nemzetgazdasági, hanem népesedési probléma is.

Magyarország egyes területein az endémiásan előforduló golyva már a régiek állandó megfigyelése alatt állott, és 1924. óta szinte állandó népegészségügyi probléma. Gortvay 1925-ben közölt először összefoglaló adatokat — a gyermekekre vonatkoztatva — a golyva elterjedtségéről. Később 1939-ben *Tangl* már az összlakossághoz viszonyítottan dolgozta fel a hatósági orvosoktól nyert statisztikai adatokat. A *Tangl* által közölt adatok azonban nem feleltek meg teljesen a célnak, mert a vizsgálatokat nem egységes elvek szerint végezték, s a golyva megítélése sem egyforma elvek szerint történt. Sós és munkatársai 1943-tól kezdve, az Országos Golyvakutató Állomás felállítása után, már sokkal helyesebb statisztikai képet adtak a golyva országos elterjedtségére és súlyossági formájára vonatkozóan. Egyes területek részletvizsgálatait mások is végezték. Így *Király* a felső Duna-szakasz környékének adatait adta ki igen szép könyvben. Értékesek *Straubnak* a Debrecen és Miskolc környéki adatai, *Scheffernek* Pécs környékére vonatkozó feldolgozása, továbbá Kiss, Hernádi és Horváth munkássága, akik a magyarországi endémiás golyva adatfelvételeken kívül vizsgálataikat kóroktani kutatásokra is kiterjesztették.

Az ország legsúlyosabban érintett golyvás vidéke a felső Duna-szakasz környéke, mely a Duna mentén Budapestig terjed. A másik a Salgótarján és Miskolc közötti hegyvidék, továbbá Somogy, Vas, Zala megyék és a Tisza felső folyásának vidéke. Ezen kívül nagyszámban fordul elő golyva Pest megyében az alsódabasi járásban, Tolna megyében a dunaföldvári járásban. A sokirányú vizsgálatok alapján a kutatók a golyva elterjedtségére vonatkozóan térképet állítottak össze. (1. ábra.)

A vizsgálatok szerint Magyarországon több mint 400 000 ember, tehát a lakosság 4,6%-a szenved golyvás megbetegedésben. És ha még jobban a kérdés mögé nézünk: a betegség legalább négyszer ennyi embert érint, mert ezek a betegek családban, közösségben élnek. Ez pedig azt jelenti, hogy az összlakosság 20%-a a golyva-kérdéssel kapcsolatban, valamilyen módon, érdekelve van. Területileg az országnak kb. 20%-a golyvás terület, amely úgy oszlik meg, hogy 8% hegyvidéki, 7% dombvidéki és 5% síkvidéki.

Egy ország és abban egy terület súlyosabb golyvásodását általában a kretének száma jelzi. A kreténizmus általában csak endémiás golyvás vidéken szokott előfordulni. De ott sem mindenütt. A sík vidéken általában nincs kretén. Ez a súlyos és szomorú következmény inkább a hegyvidéki golyva-endémiára jellemző. *Király* említi könyvében, hogy a világirodalom idevonatkozó adatainak áttanulmányozása után derült ki, hogy az egész világon csak a felső Duna-szakasz környékén fordul elő sík vidéken kretén-endémia.

Az 1. ábrán feltüntetett térképről látható: eddig Szolnok megye golyvamentes területként szerepelt.

* * *

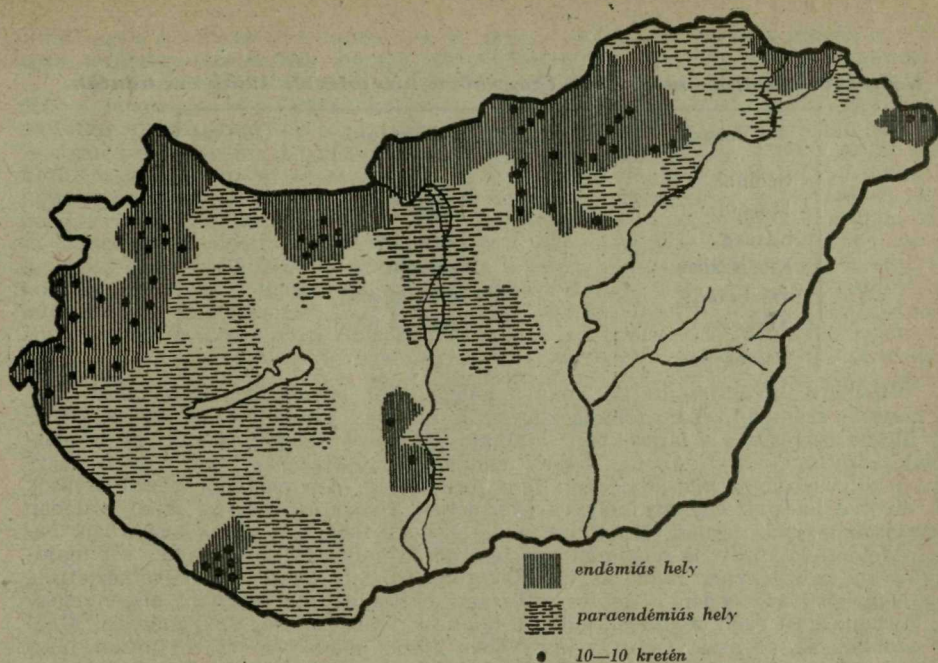
Evekkel ezelőtt azt vettük észre, hogy a szolnoki kórházban aránylag sok golyvás jelentkezik kivizsgálásra. Ezek a golyvások mindegyike egy községből, *Nagykőrüből* való. Ez jelentette a később éveken át folytatott vizsgálatok kiindulási pontját. A vizsgálatokat két, egymástól független időszakban végeztük. Először 1949-ben, amikor 10 orvosból és orvostanhallgatóból álló brigád átvizsgálta a falu lakosságának egy részét, és megállapította, hogy a lakosság kb. 30%-a golyvás megbetegedésben szenved. Megfigyeléseinket közzeltük a Golyvakutató Állomással, s ennek következményeképpen a községnek megfelelő, jóvizű kutat fúrtak, és rövid ideig jódózott konyhasóval látták el a község lakosságát. A vizsgálatokat sem mi, sem pedig az Országos Golyvakutató Állomás annakidején nem folytatta tovább.

Miután az előbb megkezdett vizsgálatokból semmi határozott eredmény nem született, 1953. május—június—július és augusztus havában ismét hozzáfogtunk Nagyköri község lakosságának átvizsgálásához.

A község kb. 3500 lakóiából 1561 főt házról házra járva, otthoni környezetükben vizsgáltunk meg. Így elértük, hogy vegyes lakosságot vizsgálhattunk, és nem a magukat betegnek érzőket. A 6—14 éves korúakat az iskolában külön vizsgáltuk meg. 917 nő és 644 férfi közül golyvásnak találtunk 539 főt, mégpedig 426 nőt és 113 férfit. Ez a vizsgálat 35,5%-os golyvásodást tárt fel. Az 1561 vizsgált közül 7 kretént (0,54%) találtunk, 1 nőt, 6 férfit. A golyvások közül, mint látjuk, kb. négyszer annnyal több volt a nő, mint a férfi. Ez általában megfelel az eddig közölt, egyéb országos és világirodalmi adatoknak.

Az iskoláskorúakat különvéve (6—14 éves korig) 277 gyermek (153 leány és 124 fiú) között 108 gyermeknél találtunk különböző fokú golyvát (84 leány és 24 fiú),

1. Magyarország golyvaendémiája

ami a vizsgált gyermekek között 39%-os golyvásodásnak felel meg (2. ábra). Az iskolások vizsgálatára a szülők elhoztak 22, iskolába menő 6 éves gyermeket, akik között golyvásokat nem találtunk.

Általánosan ismert tény az, ami ebből a táblázatból is kitűnik: iskolás korban több a golyvás, mint a felnőttek között. A gyermekek között pedig négyszer annyi a leány, mint a fiú. A fiúk között 6—14 éves korban minden évjáratban csaknem egyformán fordul elő a megbetegedés. A lányoknál már 7—8 éves korban, tehát a pubertás előtt is nagyobb számban jelentkezett Nagykörűben a golyva. Az iskoláskorúak között a golyva megjelenési formája általában az országos jelzésnek megfelelő első fokban fordult elő, igen kevés a másodfokú, és csak a 13—14 évesek között láttunk harmadfokú golyvát. Ezt is összesen, amint láttuk, 3 esetben.

2.

Osztály	Vizsgálva			Golyvás			Fokban			Golyv. %-ban
	leány	fiú	össz.	leány	fiú	össz.	I.	II.	III.	
I. ^a általános	15	15	30	3	3	6	5	1	—	20
II. "	18	18	36	7	2	9	8	1	—	25
III. "	17	14	31	10	3	13	11	2	—	44
IV. "	27	21	48	14	5	19	17	2	—	39
V. "	22	16	38	13	4	17	15	2	—	48
VI. "	19	18	37	14	3	17	16	1	—	48
VII. "	21	9	30	13	2	15	12	2	1	50
VIII. "	14	13	27	10	2	12	8	2	2	40
Összesen	153	124	277	84	24	108	92	13	3	39

Golyvások Szolnok megyében (Nagykörű kivételével) 1950. évi adatok.

Városok	Golyvás	Járások	Golyvás
Szolnok	—	Tiszai alsó	10
Mezőtúr	6	Tiszai közép	5
Karcag	—	Tiszai felső	33
Kisújszállás	—	Szolnoki	27
Jászberény	2	Jászsági alsó	—
Túrkeve	—	Jászsági felső	12
Összesen	—	—	95

Vizsgálni kívántuk azt is, hogy a megye más községeiben találnak-e golyvát hasonló számban, ezért földolgoztattuk a hatósági orvosokkal az egyes községek, illetve összesítve a járásokban található golyvások számát szintén az iskoláskorúak között (3. ábra). Az így kapott adatok azt bizonyítják, hogy ilyen nagyarányú golyvásodás egyik községben sem fordult elő. A vizsgálatot végző orvosok csak elvétve jeleztek egy-egy golyvás gyermeket. Nagykörű község tehát valóban endémiásan golyvás terület. Ezt mutatja az is, hogy nemcsak az iskoláskorban, hanem a felnőttek között is nagyszámban találtuk a golyvával sújtottakat, sőt majdnem olyan százalékban, mint az iskoláskorúak között. Ebből azt következtettük, hogy Nagyörű községben a golyvásodás már évtizedek óta megvan, hiszen egész idős korban, a 60 éven felüliek között is találunk aránylag elég sok golyvást. Meglepő azonban az, de csak a Király könyvében közölt adatokhoz viszonyítottnak, hogy a súlyos golyva-ártalom mellett is kretént csak 7 esetben találtunk. Ezek közül egy fő 6 éven aluli volt. (A többiek különböző évjáratokhoz tartoznak.) Nem volt alkalomunk azonban részletesen megvizsgálni a stigmatizáltak számát. Nem tudunk arra pontos feleletet adni, hogy mennyi a nagyothalló, süketnéma, a beszédhibás és általában degeneratív megbetegedésben szenvedő. Az évek óta ott dolgozó orvostól és védőnőtől általánosságban kérdezve ezeket az adatokat, feltűnő számot nem halottunk.

A felnőtteken történt vizsgálatok részletes adatait az alábbi táblázaton tüntettük fel (4. ábra).

Életkor	Vizsgálva			I. fokú			II. fokú			III. fokú			Kretén		Összesen		
	nő	ffi.	ö.	nő	ffi.	ö.	nő	ffi.	ö.	nő	ffi.	ö.	nő	ffi.	nő	ffi.	ö.
14—20	55	43	98	18	13	31	14	0	14	3	1	4	0	1	35	15	50
20—30	117	68	185	45	17	62	18	2	20	7	0	7	0	2	70	21	91
30—40	115	61	176	31	3	34	18	4	22	5	0	5	1	1	55	8	63
40—50	158	121	279	52	16	68	16	3	19	12	2	14	0	1	80	22	102
50—60	152	124	276	29	12	41	18	4	22	11	0	11	0	0	58	16	74
60-on felül	167	103	270	25	6	31	10	0	10	9	0	9	0	1	44	7	51
Összesen	764	520	1284	200	67	267	94	13	107	47	3	50	1	6	324	89	431
Golyvások ‰-ban				46	16	62	22	3	25	11	0,7	11	0,4	1,6			

Amint látjuk, a 14 éven felülieket számítva a felnőttek közé, 1284 főt, mégpedig 764 nőt, 520 férfit vizsgáltunk át, akik közül 431, azaz 33,6‰ golyvást találtunk. A golyvások között 342 nő (79‰) és 89 férfi (21‰) volt. Itt is a nő és a férfi arány 4:1-nek felel meg. A táblázat még részletesen ismerteti, hogy hányan voltak első, második, illetve harmadfokú golyvásodásban szenvedők.

Nagyörű község lakóinak csaknem 80‰-a a községben dolgozik, földműveléssel, gyümölcsstermeléssel foglalkozik. A többi 20‰ nagyrészt munkás, tisztviselő, akik más községekben, városokban dolgoznak, hetenként, vagy kéthetenként járnak haza. A falu részletes térképén megjelöltük házak szerint az előforduló golyvákat,

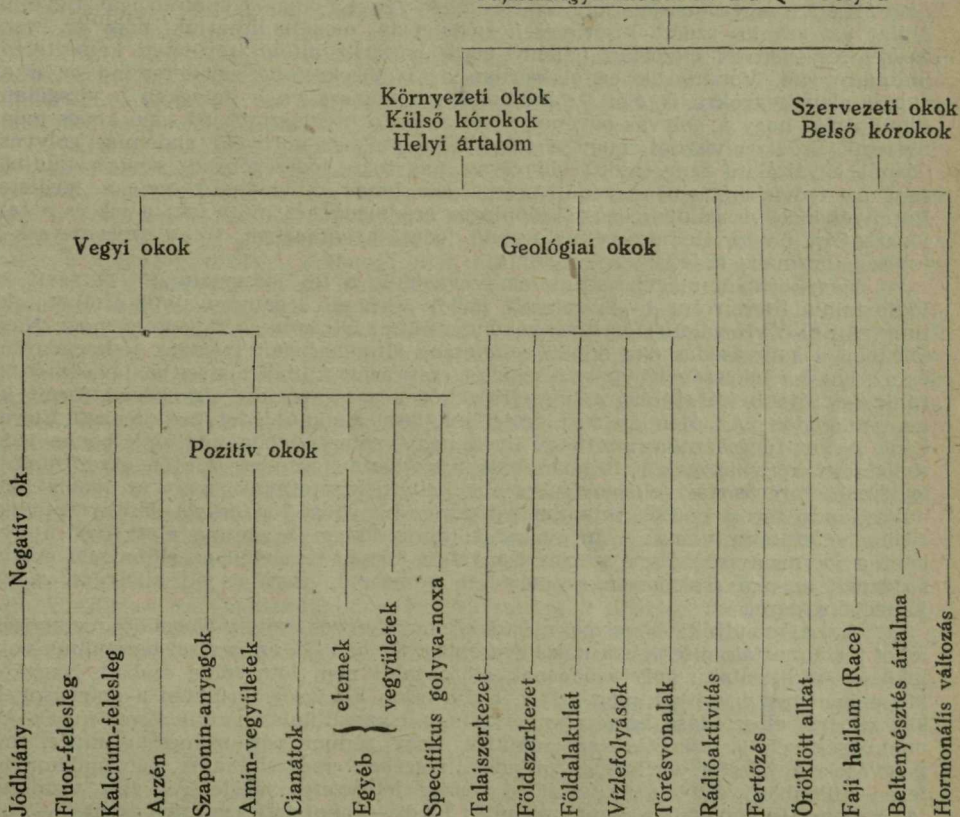
Ebből azt a következtetést vonhattuk le, hogy a golyvásodás nem a község egy bizonyos területére szorítkozik, hanem szétszórta, a falu egész területén megtalálható.

Emellett azonban rendkívül érdekes és figyelemreméltó, hogy a falutól kb. 500 m távolságra elkülönített helyen, egy alacsonyabb dombon, a községhez viszonyítottan magaslaton van a cigánytelepülés. Ez a terület kb. 400 m²-nyi nagyságú. A cigányok száma kb. 100 fő, akik kunyhóban, vályogházakban laknak. Az itt lakók közül csaknem minden 10 éven felüli férfi és nő egyaránt golyvát. Több olyan felnőtt egyént találtunk, akik 3—4 éve költöztek más községből és a közelfekvő városból erre a településre, és rajtuk már első fokban kifejlődött golyvát találtunk. Több 4—6 éves gyermeknél szintén megfigyelhető volt a golyva. Felvetődik az a gondolat, hogy ezen a zártnak vehető területen érdemes volna a golyva kóroktanával foglalkozni, és keresni mindazon külső és belső okokat, amelyek szóbjájöhetnek bármiféle golyva-ártalomnál. Ha a részletes vizsgálat nem is döntené el teljesen a golyvásodásnak eddig még ismeretlen okát, de feltehető, hogy valamilyen irányban útmutatást kaphatnánk a további kóroktani kutatásra vonatkozóan. Máris bizonyos az a tény, hogy ebben a zárt településben ásott vagy fúrott kút nincs, és a cigánytelepülés minden tagja ivó- és főzővízellátását a Tisza vizéből nyeri.

A golyva okának felderítése előtt szükséges megállapítani azt, hogy a magyarországi golyvásodás nem önálló jelenség. Ez a földrajzi elterjedés keleti ága annak a nagy európai endémiás sávnak, amelynek központja Svájc és Ausztria területe. A golyvásodási arányszám Európának ezen a részén 50—80%, míg nálunk 15—30%-os, illetőleg a felső Duna-szakasz környékén 60%.

Ha golyvamegbetegedés szempontjából Svájcot vesszük európai központnak, innen az endémiás sáv nyugatra a Pireneusok vidékére, északra a Rajna-völgyére, délre Olaszországba (Piemont—Lombardia), keletre pedig a Dráva völgyén, a Duna mentén, a Kárpátok völgyein Moldovába és Besszarábiába terjed. Majd folytatódik a Déli Kárpátok déli lejtőin, de erősen benyomul Erdélybe is. Természetesen a nagy

Pajzsmirigyműködés zavara → Golyva

európai vonulat és a magyarországi súlyosabban érintett vidékek nem tekinthetők zárt területnek, hanem a vonulattól északra és délre, több helyen para-endémiás sávokkal benyúlnak a vonulat körüli területbe is.

Magyarország nem esik bele teljesen ebbe a golyva-sávba, de a felső Duna-szakasz környéke mindenképpen beleilleszthető a széles endémiás sávba. Ha arra keresünk magyarázatot, hogyan fordulnak elő endémiás golyvásodások ezen a sávon kívül, akkor nézzük meg azokat a kóroktani kutatásokat, amelyek az endémiás golyva föllepésének, elterjedésének kutatására irányulnak.

Az évszázados kutatás két nagy csoportot különböztet meg: a környezeti okokat, amelyhez a külső kórokok és ezzel együtt a területre jellemző helyi ártalmak tartoznak, a másik nagy csoportot a szervezeti, azaz belső kórokok jelentik, amelyek függetlenül a külső kórokoktól, előfordulhatnak akár egyes fajra jellemző hajlamként, akár öröklött alkatként. Belső kórokok között kell még említenünk az egymás közötti házasságok következményeinek szerepét a golyvásodás elterjedésében. A külső környezeti kórokok elsősorban bizonyos szerves és szervetlen vegyi anyagokra oszthatók, másrészt pedig olyan geológiai okokra, amelyek több golyvás területen feltalálhatók. Azonban sem a külső, sem a belső kórokok egyedül sohasem adnak teljes megnyugtató feleletet a golyva keletkezésére, elterjedésére és endémiás voltának magyarázatára.

Az endémiás golyva kóroktanában ismeretes sok elméletet összefoglalóan az 5. ábrán tüntetjük fel. Csak a leggyakoribb kórokokat fogjuk kissé részletesebben ismertetni. Általánosságban azonban szükséges lerögzíteni, hogy az endémiás golyva igazi oka még mind a mai napig határozottan bizonyítva nincs.

A golyva-kórokok között legjobban elterjedt a jódhiány elmélet, amelyet Chatin 1882-ben írt le először, és úgy fogalmazott meg annak idején, hogy a jódhiány és a golyva között bizonyos párhuzamosság van. Szerinte: ahol a talajban, az ivóvízben kevesebb a jód, ott a lakosság között kisebb vagy nagyobb százalékban golyvásodás lép fel.

Ha a magyarországi golyvás területek jóddal való ellátottságát figyeljük, amint azt számos szerző kísérletesen feldolgozta, megállapíthatjuk, hogy az ország északi részében és elsősorban néhány eddig vizsgált alföldi területen kétségtelenül jódhiány van. Vonatkozik ez elsősorban az ivóvizekre, de egyszersmind az ottani élelmi alapanyagokra is. Sőt továbbmenőleg ugyanezen a helyeken a vizsgálatok kimutatták, hogy a golyvás egyének vizeletében a kiválasztott jód igen kevés mennyiségű. Érdekes viszont, hogy a felső Duna-szakasz környéki endémiás golyvásodásnál egyáltalán nem fordul elő olyan nagyfokú jódszegénység sem a talajban, sem az ivóvízben, ami egyedüli kórokként lenne elfogadható ezen a területen. Baranyában a vizsgálatok egész különleges eredményeket mutattak: a víz és a talaj jódszegény, de az élelmiszerek elegendő jódot tartalmaznak, sőt a szervezetnek is teljesen normális a jódanyag-forgalma.

Nagykörűben megvizsgáltuk az ivóvizet és a tej jódtartalmát. 14 ázott kút jódtartalma literenként 1–40 gamma, ebből 7 kútnál 5 gamma alatti értéket találunk. Az első vizsgálatok eredményeként, miután felhívtuk a figyelmet, hogy Nagy-körűben a golyvásodás oka éppen a lakosság által használt ivóvizek jódszegénysége és az, hogy a lakosság ivóvíz-szükségletét csak ázott kútból biztosítja, javaslatot tettünk egy újabb kút fúrására, miután akkor a meglévő két, ugyancsak fúrott kút nem működött. Az újonnan fúrt ártézi kút 2000 gamma jódot tartalmazott literenként. A kút fúrása után, minthogy ilyen nagy mennyiségben találtunk benne jódot, a jódozott konyhasónak a faluban való használatát, amelyet szintén elkezdtünk az endémiás golyvásodás felismerésekor, be kellett szüntetnünk, mert az ivóvíz használatára az új fúrott kútból, valamint a jódozott konyhasó használata, jódthyreotoxikózishoz vezethetett volna. A megvizsgált tejmintákban 5 gamma alatt volt literenként a jódmennyiség. Ezek szerint Nagy-körű község területén az előforduló golyvásodásnak az oka csak bizonyos mértékig vezethető vissza a jód hiányára vagy a jódszegénységre.

Azért mondjuk: bizonyos mértékig, mert egyes kutak elegendő mennyiségű jódot tartalmaztak, míg más kutak kevesebbet. De ha csak ezt a vizet használták volna lakosok — ilyenfokú golyvásodásnak előfordulni nem lett volna szabad. Nagy-körű községben megvizsgáltuk még azt is, hogy vajon a község területén a golyvások lakás szerinti eloszlódása egyáltalán összefügg-e az általuk használt ázott kutak jódmennyiségével. A vizsgálat azt mutatta, hogy semmi párhuzamosság nincs, mert golyvások a község területének minden részében megtalálhatók, ugyanakkor teljesen különböző értéket mutatott a község jellegzetes területéről vett vízminták jódtartalma is. Egyedül a cigánytelepülés lakói — ahol teljes a golyvásodás — itták

csak a Tisza vizét. Az pedig közismert, hogy a Tisza vize jódszegény, bár évszakok szerint, ha szabálytalanul is, de annak jódtartalma is nagy változásokat mutat. Meg kell jegyeznünk, hogy Nagykőrű lakosságának egy része, ha ásványkútjának vize zavaros és közel lakik a Tiszához, a Tisza vizét használja ivásra és főzésre.

Ha nem a talaj vagy az ivóvíz, sőt nem is a tápanyagok jódszegénysége a golyvásodás oka, az kétségtelen, hogy a szervezet jódforgalmával van zavar. Bizonyos az is, hogy az eddig ismeretlen és szinte rejtjelmes *golyvanoxa* (golyva-ártalom) összefügg a talajjal és az ivóvízzel. Ezzel kapcsolatban azt tételezzük fel, hogy ismeretlen ok zavarja meg a jódbelső forgalmát, és erre indul meg a golyvaképződés.

Az 5. ábrán felsorolt kóroki tényezők mindegyikét vizsgálták már különböző szerzők, és vidékenként egyik vagy másik okot tudták párhuzamba állítani az endémiás golyva felléptével, elterjedettségével. De egyre több megfigyelés szól amellett, hogy a golyva-endémia csak komplex ok elméletével magyarázható.

Általában azonban láthatjuk, hogyha a jódmennyiség a szervezet számára megfelelőképpen biztosítva van, akkor a golyvásodási ártalom a legkisebbre csökkenthető. Lényegében ez lenne magyarázata és egyben indoka a jódozott konyhasó okszerű használatának.

A külső okok között szükségesnek tartjuk még említeni és hangsúlyozni a geológiai tényezők szerepét a golyvásodás felléptében és elterjedettségében. Höjer és Bircher állapították meg annakidején, hogy a golyva-faktor elsődleges okai összefüggésben állanak a táj geológiai felépítettségével. Ez egyébként hazai viszonyaink között is igazoltnak látszik. Magyarország golyva-endémias területei ugyanis részben a meszes kőzetekből kialakult hegyvidékek, részben a tektonikus törésvonalak mentén kialakult, lefolyástalan medencék periferiái, ahol láposodás és az alatta összefolyó vizekből bizonyos mélységben kicsapódó mészből mészkőpadok keletkeztek. Mindezen területeken az ásványi kutak vize többnyire meszes és esetleg, de nem feltétlenül, jódszegény is. A növényi termékek jódtartalmát összehasonlítással a nem endémias területeken is behatóan kellene vizsgálni, mert feltételezhető, hogy az ionantagonizmus bőséges kalcium-ion jelenlétében a növényi tápanyagként számba nem vehető jódbelső felvételét akadályozza. Ez viszont, amennyiben fennáll, a táplálék jóghiányára adna magyarázatot az endémiás tájakon.

Az a tény, hogy az endémiás területek általában nem követik a tektonikus törésvonalakat, egyáltalán nem döntő, mert mészfelhalmozódás az általában csak akkor következik be, ha a tektonikus törés lefolyástalan vagy, erősen akadályozott lefolyású medencét alakított ki.

Kisebb, elszórtnak fekvő endémiás területek is valószínűleg a medenceszerű helyeken észlelhetők. Ilyen esetekben az endémiás és környező területek topográfiai felmérése lenne kívánatos. Így endémiás területek a mészhegységeken kívül az Ecsedi láp, a Fertő és mohácsi, a dráventar lapos, mocsaras tájak. Az egészségügyi hatóságok már Gortvay adatfelvételénél is a meszes vizek élvezetét jelölték meg, mint a golyva okozóját. Jellemző még alföldi népünknek az a megállapítása is, hogy ahol a talaj szikes, ott ismeretlen a golyva. Bár a golyva elterjedését tisztán geológiai alapon mindenütt megmagyarázni nem lehet, mégis azt kell megállapítanunk, hogy a talaj összetétele kétségtelenül szerepet játszik a golyva elterjedésénél.

Csak a fontosabb külső kórokokat ismertettük, mert a többiekre vonatkozóan még ennyi bizonyíték sincs. A belső kórokok között szerepel az alkat fogalma, amely bizonyos hajlamosságot jelent a betegség kialakulásában. Legjobban szemlélteti ezt, ha a kreténekre gondolunk, akiknek egyforma alakjuk, nagyjában egyforma arc-alakulásuk, a nagy nyugodtságuk vagy nyugtalanságuk, vastag, hámlobőrűk, a komolyabb testi vagy szellemi munkára való alkalmatlanságuk szinte meghatározzák a golyvás alkat fogalmát. Ugyancsak fontos szerepének kell lennie belső okként, hogy a pubertás korban kezdődik nagyobb mértékben a golyvásodás.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy 1924. óta az endémiás golyva kérdése Magyarországon tudományos és közegészségügyi probléma lett. Eredményként könyvelhetjük el azt, hogy eddig golyvamentesnek mondott tisztántúli területen körülírtan, zárt endémiás golyvásodást találtunk Szolnok megye Nagykőrű községében. Az itteni cigánytelepülés jellegzetes elzártágával és csaknem 100%-os golyvásodásával a további kóroki vizsgálatok alapját is jelenthetné.

IRODALOM:

Dr. Sarkady László

Fekete-Szabó: OKI. 1948.
Gortvay: Népegészségügy. 1925. VI. 889.
Horváth: OH. 1949. 360.
Soós: Népegészségügy. 1944. 58.
Soós: Népegészségügy. 1944. 15.
Soós: Népegészségügy. 1947. 1921.
Szabó-Demeczkí: Népegészségügy. 1953. 273.

Szabó-Remenár: Népegészségügy. 1951. 72.
Tangl: Népegészségügy. 1939. 1542.
Straub: OH. 1930. 1929. 1932.
Straub: Népegészségügy. 1930.
Straub: Népegészségügy. 1932.
Straub: Endokrinológia. 1939. 15.
Straub: Zeitschr. f. Hyg. 1930. 111.

A szalmacellulóz gombásodása

Gombásodási jelenségek

Mint az előző — a szalmacellulóz gyártására vonatkozó cikkünkben¹ már említettük — a Szolnoki Szalmacellulózgyár kísérleti üzemnek is tekinthető. Mint ilyennek, nemcsak a gyártás technológiai részével kell tehát részletesen foglalkoznia, hanem az új termék minőségét befolyásoló tényezőkkel is.

Az elmúlt év nyarán késztermékünkön, a fehérített szalmacellulózon erős gombásodási jelenségek mutatkoztak. Ezek a gombatelepek nemcsak azért kellemetlenek, mert a cellulóz fehér színét a felületen barnára, illetve feketére változtatják, hanem azért is, mert ezek a gombatelepek nyilvánvalóan megváltoztatják a cellulóz fizikai tulajdonságait is. Ezért kellett ezzel a kérdéssel részletesen foglalkoznunk. Az idevonatkozó és meg lehetőségen sokrétű vizsgálatokat *Lakner Kálmán vegyész-mérnökkel* közösen végeztük.

A cellulóz-alapú anyagokat megtámadó mikroorganizmusok hatása többféle lehet. Ezek közül elsősorban a szakítási szilárdságban beálló változás érdekel bennünket. Kimutatták,² hogy az *Aspergillus* nevű mikroorganizmus pamutszövet-csíkon a szakítási érték kb. 20%-os csökkenését tudja létrehozni abban az esetben, ha a külső körülmények a mikroorganizmus életkörülményeinek kedveznek. Hasonlóképpen kimutatták azt is, hogy a *Penicillium Luteum* képes 60%-os szakítási értékcsökkenést is előidézni. Nem kétséges, hogy ezek a mikroorganizmusok nemcsak a pamutszöveten — amely elvileg tiszta cellulóz-nak mondható —, hanem a papíripari nyers cellulózon is jelentős károsodást okoznak szilárdság tekintetében.

A papírgyártásra felhasznált szalma-

cellulóz-nál fontos a mikroorganizmusok által okozott színhatás is. A 75—82 fehér-ségi fokú szalmacellulóz például két hét alatti gombásodás hatására 4—6 fehér-ségi fokot veszít, ami lehetetlenné teszi a finomabb papírokban történő nagyobb mértékű felhasználást.

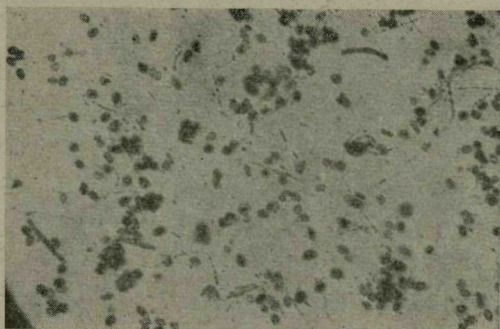
Megállapítottuk, hogy a Szolnokon tenyésző és általunk identifikált mikro-organizmusok aerob³ kultúrák, amelyek elsősorban levegődús helyeken, tehát a cellulóz felületén tenyésznek.

A mikrobák által létrehozott színváltozás függ a mikroorganizmus fajától, valamint korától. Megfigyelésünk szerint általában szürkés, sárgás vagy fekete színnel jelentkezik a cellulóz-on a mikro-organizmus. Ez a szín lényegileg a mikro-organizmusban előforduló pigmens festék színe. Megfigyeltük, hogy a kezeletlen cellulóz-on elsősorban az *Aspergillus Niger* fekete színe a döntő, míg a pentaklór-fenollal kezelt cellulóztekercecseken a fekete szín nem észlelhető, jeléül annak, hogy pentaklór-fenol a mikroorganizmust megöli.

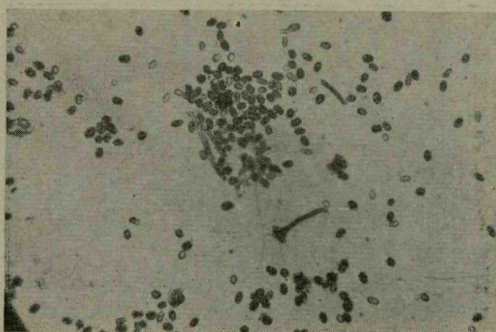
A mikroorganizmus életéhez szükséges táplálékszenet a grükózból, vagy a grükóz-féleségekből nyeri. A fejlődéshez ezenkívül az életkörülmények kedvező alakulása is szükséges, így például a levegő jelenléte, a telephelyül szolgáló anyag nedvességtartalma, az optimális hőfok, fény jelenléte, a közeg savassága vagy lúgossága, valamint tápanyagok, így szén, nitrogén, magnézium, kén, stb. jelenléte.

A fentiek alapján megvizsgáltuk, hogy Szolnokon milyen életkörülmények között tenyésznek a mikroorganizmusok. Azt tapasztaltuk, hogy azok a cellulóztekercek, amelyek közvetlenül a radiáto-

1.

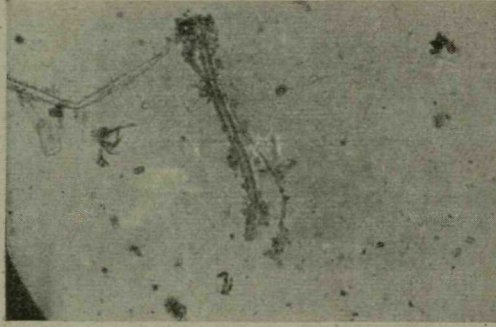
2.

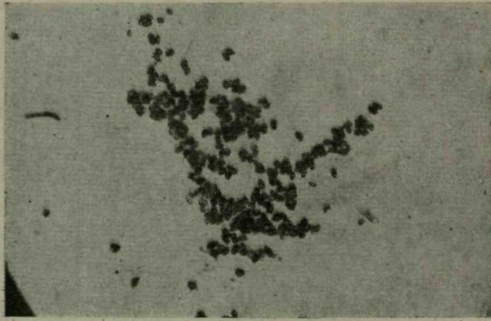
3.

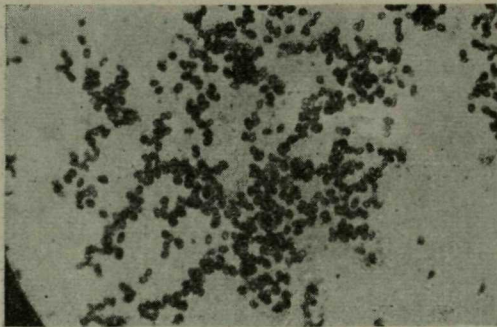

4.

5.

6.

II.

rok mellett voltak, egyáltalán nem gombásodtak, vagy csak minimális mértékben. Ezzel szemben a normálisan tárolt, 23% szárazanyagtartalommal rendelkező tekercsek nyáron két hét alatt begombásodtak. Ez azt bizonyította, hogy a telephelyül szolgáló anyag nedvességtartalma — jelen esetben tehát a cellulóz nedvessége — rendkívül fontos.

Bebizonyosodott továbbá, hogy az anyag nedvességtartalmán kívül a levegő relatív páratartalma is döntő, és ez vonatkozik a levegő hőmérsékletére is. Nálunk a tavaszi esős időszakban jelentkezik főleg a gombásodás, éppen a levegő nagyobb páratartalma és az emelkedő hőmérséklet következtében. Ezt a megfigyelésünket a későbbiek folyamán identifikált baktériumok és gombák esetében az irodalom is alátámasztotta. Az irodalom⁴ tanúsága szerint az általunk Szolnokon identifikált *Aspergillus*- és *Penicillium*-félések 75—100 relatív páratartalom mellett tenyésznek, tehát nedves idő esetén fejlődnek. Az 1955. évi esős tavasz valóban meghozta hozzánk az első gombatelepeket.

A telephelyül szolgáló anyag nedvességtartalmára vonatkozólag *Fleming* és *Thayson*⁵ a következő összeállítást adja meg:

(A vizsgálatok az 1 gr. pamuton 3 nap alatt 16 C fokon tenyésző mikroorganizmusok szaporulatát tünteti fel a pamut nedvességtartalmának függvényében.)

pamut- nedvesség	mikroorganizmusok száma
%	milliókban
6,5	1,4
7,0	1,5
8,0	2,3
9,0	1,4
10	124
15	499
20	1122
30	1540
50	9040

A fenti táblázatból kitűnik, hogy míg a nedvességtartalom 6,5-ről 50%-ra emelkedik, addig a mikroorganizmusok száma kereken ezerszeresére nő. Feltételezhetjük tehát, hogy a nedvességtartalom további emelkedése a mikroorganizmusok még nagyobb mértékű szaporodását vonja maga után.

A mikroorganizmusok hatására a cellulóz-molekula biológiai átalakuláson megy keresztül. Általában megállapítható, hogy a jobban orientált rostok nagyobb ellenállóképességet mutatnak, mint a kevésbé orientáltak.

Igy *Schönleber* kimutatta, hogy a ramie — amely erősen orientált cellulóz — sokkal kevésbé hozzáférhető a mikroorganizmusok részére, mint a kevésbé orientált pamut.

A gombák hatására a cellulózból különféle anyagok képződnek, mint pl.: hidrogén, metán, ecetsav, vajsav, tejsav, grükóz, cellobióz, oxicecellulóz, stb.

A gombásodás ellenszerei

Miután a mikroorganizmusok által a cellulózra gyakorolt legfontosabb hatásokat tisztáztuk, szükséges volt megvizsgálni az ellenük való védekezés kérdését is. Elvileg a következő módon lehet ellenük védekezni:

- A mikroorganizmus megölése mérgező anyaggal.
- A mikroorganizmus életbenhagyása, de az általa termelt cellulózbontó enzim neutralizálása.
- Megakadályozása annak, hogy a cellulóz közvetlenül érintkezésbe kerüljön a mikroorganizmussal.

d) A cellulózzrostokat kémiailag lehet úgy modifikálni, hogy a felületen a mikroorganizmusoknak ellenálló vegyület keletkezzék.

Könnyen eldönthetjük, hogy a mi esetünkben az a) pont alatti út a járható. Az előbbieken már szó esett arról, hogy a telephely nedvességtartalma, tehát jelen esetben a cellulóz nedvességtartalma igen nagy hatással van a mikroorganizmusok fejlődésére. Mivel a szolnoki szalmacellulóz mintegy 75—78% nedvességet tartalmaz, elsősorban a nedvességtarta-

lóm csökkentését kellett elérnünk. Evégből a jelenleg üzembn lévő tekercselő-gép helyett még ez évben olyan tekercselőgépet fogunk beállítani, amely a nedvességtartalmat lényegesen csökkenti.

A második lépés az volt, hogy megtáljuk azt a vegyszert, amely a gombásodást megakadályozza. Erre vonatkozólag több vegyszerrel végeztünk kísérletet.

A balancofor (stílben alapú komplikált összetételű fehérítő szer) nevű anyaggal végzett kísérletek negatív eredménnyel végződtek. De negatív eredménnyel végződtek a klórmésszel, klóraminnal végzett kísérletek is. A legjobb eredményt a pentaklórfenol adta, mert a pentaklórfenollal kezelt tekercseken a

gombásodás jelei nem mutatkoztak, vagy csak huzamosabb idő után, akkor is minimális mértékben.

Ez lenne tehát az a vegyszer, amelyet alkalmaznunk kellene. Tekintettel arra, hogy ez a vegyszer külföldi eredetű, egyelőre nem alkalmazhatjuk. Jelenleg tehát azt megoldást választjuk, hogy a cellulóztekerceket formaldehiddel kezeljük. A formaldehiddel kezelt tekercseken a gombásodás jelei akkor tapasztalhatók csak, ha a formaldehyd már elpárolgott. Viszont a formaldehydos kezelés ilyenformán csupán félmegoldást biztosít. A minél jobb eredmény érdekében jelenleg minden nap formaldehiddel spricceljük le cellulóztekerceinket.

Az identifikált mikroorganizmusok

Ebben a cikkben nem részletezzük a mikropreparatív munkák laboratóriumi kivitelezésének módját, de bemutatjuk azokat a mikroorganizmusokat, amelyeket identifikálni lehetett. Ezek közül a legfontosabbak:

- a) *Aspergillus niger*. Spórái fekete, ovális alakú képződmények. Ezek a gombák a legveszélyesebbek, és ezek okozzák a cellulóz gombásodásakor a fekete színhatást. Az *Aspergillus niger* a Fungi Imperfecti csoportjához tartozó, I. Moniliales rendbeli B. Moniliaceae családhoz tartozik.
- b) Ugyanebbe a családba tartozik a *Penicillium* gomba is. Ennek apró spórái a felvételen mint ovális, jól határolt, de belül fehér testek jelennek meg.
- c) *Bacillus Amylobakter*. Ezek hajlott, vagy egyenes botszerű képződmények.
- d) *Cellfacikula*. Sok apró, pontszerű sejt, fűzér alakban elhelyezkedve.

A fenti mikroorganizmusokat az 1. és 2. sz. kép tünteti fel. A 2. sz. képen külön jól látható az *Aspergillus niger* conidiuma, vagyis spóra-tartója is, amely legyezőhöz hasonlít.⁶

Az 5. és 6. sz. képen főleg az *Aspergillus niger* és *Penicillin* Gaucum-spórák tömegei láthatók.

e) *Cytophage Aurentiace*. Ez a mikroorganizmus az, amely a tekercsek belseje felé hatol. Külsőleg arany-sárga nyálkás foltot képez. Ezt a mikroorganizmust jól látjuk a 3. és 4. sz. felvételen; a rostot mintegy körülnyalábolja.

A fentiekben vázolt munkák első részében tehát sikerült identifikálni a gombásodást okozó mikroorganizmusokat, és megállapítottuk, hogy az ellenük való védekezés legfontosabb feladatai:

- a) A cellulóz szárazanyag nedvességtartalmának csökkentése.
- b) Pentaklórfenolos, vagy ennek hiányában formaldehydes kezelés.

Dr. Molnár László

IRODALOM:

- 1) Dr. Molnár László: Új nyersanyag — új gyár. JÁSZKUNSÁG, 1955. 6. szám, II. l.
- 2) Reese E. T. „Thesis” Pennsylvania Stats College, 1946.
- 3) Aerob kultúra: olyan kultúra, melynek életéhez az oxigén elengedhetetlenül szükséges.
- 4) Suew D. Ann, Appl. Biol. 1949. 36. l.
- 5) Fleming, Thayson: Biochem J. 1921. 15., 407 l.
- 6) Fjodorov: Biokémia 83., 87., 88. l.

A több és olcsóbb tej termelésének módjai és lehetőségei Szolnok megyében

Dolgozó népünk egyre növekvő életszínvonala fokozottabb igényeket támaszt mezőgazdaságunkkal szemben. A Központi Vezetőség 1955. márciusi és júniusi határozatai különösen az állattenyésztés fejlesztésének fontosságát hangsúlyozzák. Ez érthető is, mert dolgozó népünk élelmiszerellátásában a kenyérgabona termelése után az állattenyésztésnek van a legnagyobb szerepe. Népélelmezési szempontból a szarvasmarhatenyésztésnek, de az egész állattenyésztésnek is a legfontosabb terméke a *tej*.

A tej és tejtermékek, mint elsőrendű élelmezési cikkek, napról napra nagyobb jelentőséget nyernek táplálkozásunkban, és ezt elsősorban nagy táplálóértékük, könnyű emészthetőségük adja meg. Éppen ezért szarvasmarhatenyésztésünknek ma az a fő törekvése, hogy minél több tejet adjon a dolgozók asztalára. Különösen fontos feladat vár itt nagyüzemeinkre, állami gazdasági és termelőszövetkezeti tehenészetekre, melyeknek az eddiginél jóval több tejet kell előállítaniuk, és emellett a termelés önköltségét is le kell szorítaniuk.

Bár 1955-ben az 1954. évihez képest növekedett a tejtermelés, az 1 tehenre jutó megyei átlag 1747 liter volt, ami 4,8 literes napi termelésnek felel meg. Ez az adat a termelőszövetkezetekre vonatkozik. Az egyéni tartásban lévő összállomány termelésére pontos adatgyűjtésünk nincs; megbízható és alátámasztott becslések szerint 1700 literre tehető. Ez a termelési szint mélyen alatta van a megkívánhatónak és lehetségesnek. Emellett figyelembe kell vennünk, hogy üzemtani számításaink szerint — megyénk átlagos tenyésztési és tartási körülményeit figyelembe véve — kb. 1700 literes termeléssel a tehen csak éppen visszafizeti a felnevelésére, takarmányozására és gondozására fordított költségeket, — jövedelmező tejtermelésről tehát csak ezen a szinten felül beszélhetünk.

Megyénk szarvasmarhaállományában megvan a képesség a jelenleginél jóval több tej termeléséhez. *A nálunk általában tenyésztett magyartarka tehenek képesek évi 2500—3000 literes tejtermelésre, ha biztosítjuk számukra a megfelelő takarmányozást, elhelyezést, ápolást és szakszerű fejést.*

Kétségtelen tény, hogy megyénk tenyészanyaga minőségben most még elmarad a nagy tenyésztői múlttal rendelkező dunántúli megyéktől vagy a szomszédos Békés megyétől is, de helyes tenyésztői munkával, a fiatal állatok felnevelési viszonyainak megjavításával, jó teheneknek még jobb bikákkal való pároztatásával állományunk tejtermelő képessége egyre magasabb szintre emelhető. Hogy ez mennyire így van, bizonyítják az 1955. termelési év eredményeinek lezárásával rendelkezésre álló adatok. A törzskönyvi ellenőrzés alatt álló, éves termeléssel lezárt tehenek tejtermelése — szemben a megyei átlaggal (1747 liter) — következőképpen alakult: 1211 db tehen összes tejtermelése 2 726 898, kg, ebben tejzsír 102 156 kg. Az 1 tehenre jutó tejtermelés 2252 kg tej, ebben tejzsír 84,4 kg, ami 6,2 kg-os napi átlagnak felel meg. Ez azt jelenti, hogy az állomány törzskönyvi ellenőrzés alatt álló része + az összállomány 30%-a — a rendszeres szaktanácsadás és ellenőrzés folytán megjavult tenyésztési, takarmányozási és gondozási viszonyok következtében az

átlagnál 505 kg-mal több tejet adott egy évben, vagyis ezektől a tehenektől naponta 1,4 kg-mal többet fejtek.

Még viágcsabban jelentkezik a tejtermelés fokozásának lehetősége, ha a szarvasmarha-törzstenyésztő termelőszövetkezetek eredményeit nézzük. A megyében ugyanis 16 termelőszövetkezetet törzstenyészetté jelöltünk ki, és ezek a megyei Törzsállattenyésztő Állomás dolgozóinak szakmai irányításával végzik tenyésztői munkájukat. A Törzsállattenyésztő Állomás törekvése főleg arra irányul, hogy az ellenőrzése alatt lévő tenyészeteknél a növendéknevelés megjavuljon, az állomány számára biztos takarmányalap álljon rendelkezésre, a megtermelt takarmányokat megfelelően elkészítve, érdem szerint takarmányozzák fel, és minél szélesebb körben vezessék be a fejlett módszereket.

Ezeknek a célkitűzéseknek még korántsem tökéletes megvalósításával már 1955-ben sikerült elérni, hogy a 16 törzstenyészet 321 éves termeléssel rendelkező tehene átlagosan 2673 kg tejet és ebben 99,4 kg tejsírt termelt. Ez 7,3 kg-os napi átlagos tejtermelésnek felel meg. A 16 törzstenyészet eredményei között természetesen igen nagy eltérések vannak. Ta'an nem lesz hiábavaló, ha a legjellemzőbb adatokat itt közzétésem. Ezek a számok egyben azt is mutatják, hogy az egyes tenyészetekben hogyan sikerült szaktanácsainkat realizálni:

A tenyészet neve, helye	Tehén (db)	1 tehenre jutó átlagos tej- zsír (kilogramm)	Napi átlag istálló fejési (kilogramm)	
Béke TSZ, Mezőtúr	20	4293	165,0	11,8 13,3
Vörös Október, TSZ, Kunhegyes	31	3224	121,5	8,8 11,3
Kossuth TSZ, Jászberény	17	3036	113,5	8,3 10,2
Dimitrov TSZ, Jánoshida	11	2850	109,8	7,8 9,2
Vörös Csillag TSZ, Tiszasüly	12	2748	106,8	7,5 10,1
Táncsics TSZ, Karcag	17	2692	93,2	7,3 9,8
Béke TSZ, Jászfákóhalma	18	2680	97,2	7,3 9,4
Úttörő TSZ, Jászládány	18	2634	97,7	7,2 9,2
Táncsics TSZ, Kisújszállás	17	2605	99,8	7,2 8,5
Petőfi TSZ, Kisújszállás	22	2508	94,2	6,9 8,9
Alkotmány TSZ, Jászapáti	9	2503	94,2	6,9 9,2
Április 4 TSZ, Karcag	21	2345	86,2	6,4 8,1
Vörös Csillag TSZ, Túrkeve	55	2310	83,8	6,3 6,8
Táncsics TSZ, Jászárokszállás	13	2308	84,9	6,2 7,9
Petőfi TSZ, Mezőtúr	20	2184	79,1	5,9 8,4
Sallai TSZ, Kengyel	20	2154	80,3	5,9 7,9
A 16 tenyészet átlaga:	[321]	2673	99,4	7,3 9,3

* * *

Lássuk, mit kell tennünk azért, hogy a tejtermelés általánosságban megjavuljon!

A nagy tejtermelés egyik alapfeltétele és bátran mondhatjuk, legfontosabb alapfeltétele, a takarmányalap megteremtése. Ahhoz, hogy a teheneket egész évben kellő mennyiségű és megfelelő minőségű takarmánnyal láthassuk el, meg kell teremtenünk a szilárd takarmányalapot. Az állatlétszám és a takarmánytermő terület helyes arányának kialakítása, a szántóföldi takarmánynövények öntözése, zöld futószalag létesítése, a silózott takarmányok fokozottabb mértékű etetése, a szakaszos legeltetés bevezetése — olyan módszerek, amelyek megvalósításával meg lehet

teremteni a biztos takarmányalapot. Sok tejet viszont csak a megtermelt takarmányok szakszerű feltakarmányozásával kaphatunk. A tejelés fokozása érdekében elsősorban azokat a takarmányféléseket kell etetnünk, amelyek a tejhozamot növelik, nagy tömegben termelhetők, és holdanként a legtöbb tápláló anyagot szolgáltatják. A nagy tejhozam elérésének alapfeltételei télen a jó minőségű széna, a nagymennyiségű gyökér, gumós és silózott takarmányok, nyáron pedig a zöldtakarmányok és a jó legelő. Ehhez természetesen a termelt tej arányában póttakarmányt, abrakot is kell adnunk kiegészítésként. Fontos a takarmányozás helyes technikája is. A gondos előkészítéssel egyrészt ízletesebbé, emészthetőbbé tesszük az etetésre kerülő takarmányokat, másrészt takarékoskodunk is, mert adagolásukkal, kiméréssükkel elpocsékolásukat akadályozzuk meg.

Nem akarok itt a takarmányozás sokrétű kérdéseinek részletes taglalására bocsátkozni, csak még az *egyedi takarmányozás* jelentőségére hívom fel a figyelmet. A takarmányokat leggazdaságosabban akkor használjuk fel, ha teheneinket teljesítményük arányában tápláljuk. Ez a takarmányozás gondos munkát, a tehének egyedi tulajdonságainak ismeretét is megkívánja, és szükségessé teszi, hogy állataink termeléséről állandóan tájékozódjunk. Egyedi etetés esetében az alaptakarmányt egyenletesen osztjuk el, és a tehének a pótabrakból termelésük arányában részesülnek. Az alaptakarmány, amelyet minden tehén megkap, annyi táplálóanyagot tartalmaz, amennyi a létfenntartáshoz, a vehem építéséhez és bizonyos mennyiségű tej termeléséhez elegendő. Az egyedi takarmányozás esetén a tehén egyedi tulajdonságaihoz alkalmazkodva, a tehénnek kedvezve, fokozhatjuk a tejhozamot.

Nagyon fontos az *etetések időpontjának* pontos betartása, a tehének mész-, foszfor-, vitamin- és sószükségletének fedezése.

A tehén csak úgy tudja a feletetett takarmánymennyiséget jól megemészteni, hasznosítani, ha megfelelő mennyiségű *ivóvízhez* jut. Télen a tehén napi tejtermelésének két-háromszorosát, nyáron négy-ötszörösét fogyasztja ivóvízben. Ha nem jut elegendő ivóvízhez, az a tej csökkenésében, a takarmányfogyasztás mértékében azonnal megmutatkozik. Elégítsük ki tehát teheneink vízszükségletét, télen háromszori, nyáron négy-hatszori itatással. A vízellátás rendkívül fontos kérdését legtökeletesebben önitató berendezések alkalmazásával oldhatjuk meg: a tehén annyiszor és annyit iszik, ahogyan azt megkívánja.

A tehén tejtermelése szoros összefüggésben van a *borjazással* is. Sok éven át tartó bőséges tejtermelésre csak az a tehén képes, amelyik évről évre rendszeresen borjazik. Ezért arra kell törekednünk, hogy leelőlt teheneinket mindig idejekorán újból befedezzessük. A tehének az ellés után általában 3—8 hét múlva ivarzanak. Az első ivarzás alkalmával, a megfigyelések szerint, könnyebben fogamzanak, azért — ha az ellés zavarta'an lefolyású volt — az első ivarzásnál fedezzessük be a teheneiket. Csak a fejletlenebb, vagy valamely oknál fogva legyengült tehének fedzetését szabad 3—4 hónapig elhalasztani. A fedzetetés után vemhességi vizsgálattal győződjünk meg annak eredményességéről. A meddő állatokat állatorvossal kell kezelteni, mert időben végzett beavatkozással a meddőség nagyrészt megszüntethető. A fogamzás biztonságának növelése érdekében meggyénkben mind elterjedtebben alkalmazzuk az egy ivarzáson belül kétszer végzett fedzetetést.

A vemhes állat megfelelő gondozásával és takarmányozásával, különösen a vemhesség utolsó 2 hónapjában történő szakszerű előkészítő takarmányozásával igen sokat tehetünk az új tejelési időszak eredményessége érdekében.

A tehének nagy tejhozama szempontjából nemcsak az a döntő, hogy évente rendszeresen borjazzanak, hanem hogy minél korábban adják az első borjút, és minél tovább maradjanak tenyésztésben.

Tehénállományunk egyrésze, különböző okok folytán, 6—7 éves korában selejtezésre kerül, ami megdrágítja a szarvasmarha-tartást, költségessé teszi a tejtermelést, megnehezíti az utánpótlást, a kellő ütemű elszaporítást, a minőségjavítást szolgáló selejtezést. A tehének általában csak 4—5 borjazás után érik el tejtermelő képességük tetőpontját, és termelésüket a következő években is megtartják, ha megfelelő takarmányozásban, tartásban részesülnek. Az egészséges, megfelelően tartott tehének 8—10 borjút ellenek és nevelnek fel életükben. Minél több borjút hoz világra a tehén, annál nagyobb az élettelsítménye, a felnevelési és tartási költségekből annál kevesebb esik egy liter tej termelésére.

1955-ben a megye 5 legmagasabb termelésű tehene közül mindegyik meghaladta a 7 éves életkort, és legalább a negyedik borját ellette.

A tehén tkv. száma, neve	Szül. év	Összes borjazás	A termelt tej tejzsír (kilogramm)	
1. Lenke	1946	7	7292	267,6
4. Citrom	1948	5	7024	282,0
102. Valér	1946	5	7022	259,2
15. Kati	1948	4	6313	238,3
90. Angyal	1948	5	6112	221,6

E tekintetben legfontosabb célkitűzésünk és feladatunk, hogy üszöink korán kerüljenek tenyésztésbe és — minél több borjút ellve — 12—13 éves korukig tenyésztésben is maradjanak.

A felsoroltakon kívül a tejtermelés fokozásának igen nagy lehetősége van a *gondozás, az ápolás megjavításában*. Az egészséges, jó elhelyezés, a rendszeres jártatás, a helyes és gondos fejés — mind nagyban hozzájárul a tejhozam növeléséhez. A gondos tőgykezelés, a fejlett módszerek — tőgymasszázs, utócsipegetés — gyorsabb és tökéletesebb tej-leadással járnak, több és zsírosabb tejet eredményeznek.

* * *

A tejtermelésnél a mennyiség fokozása mellett igen fontos kérdés az is, hogy az előállított tej olcsó legyen.

A takarmányadagok összeállításánál nemcsak azt kell megállapítani, hogy milyen *takarmányok etetése előnyös* a tejtermelésben, hanem azt is, hogy milyen takarmányokkal lehet a tejhozam fokozásának szem előtt tartásával a tejet legolcsóbban előállítani. Ilyenek: a gazdaságban nagy tömegben termesztendő zöldtakarmányok, a jó minőségű silózott takarmányok és a szénafélék.

Törzstenyészteteink 1955-ben 1 kg tej termelésére 280 gr keményítő értéket és ebben mintegy 55 gr emészthető fehérjét használtak fel takarmányokban. 1 kg tej előállítási költsége ezekben a tenyészetekben átlagosan 2,38 Ft volt. Hogy a jászákóhalmi Béke TSZ a tejet ennél jóval olcsóbban — kg-ként 1,22 Ft-ért — tudta előállítani, azt főleg annak köszönhetette, hogy teheneit megfelelő zöld futószalag biztosításával egész évben olcsó zöld-, illetve silótakarmányokkal etette.

A tejtermelés olcsóbbá tételének még két olyan módszerére szeretnék rámutatni, amelyben igen nagy lehetőség rejlik. Az egyik az *itatásos borjúnevelés*. Tehe-neink az ellés utáni első hónapokban naponta 15—20, sőt 25 liter tejet adnak. A borjúnak 8—10, sőt 6 liter tej is elegendő, szopáskor viszont ennél jóval több tejet fogyaszt, úgyhogy a szoptatás 3 hónapja alatt többszáz liter tej megy kárba, amellet a mohó fogyasztás a borjú egészségét is veszélyezteti. Nem gazdaságos a szoptatásos borjúnevelés azért sem, mert így a borjú rontja anyja tőgyét. Ma már ugyanis bebizonyított tény, hogy a tehén — ha szoptat — ez idő alatt 3—500 literrel

kevesebb tejet ad, mint fejés esetén. Végül jóval hasznosabb az itatásos borjúnevelés azért is, mert így a teljes tej nagy részét lefölözhetjük, és a borjak fölözött tej-jel való itatásával borjanként 20—24 kg vajat takarítunk meg. Szoptatásos borjúnevelés esetén erről a vajról le kell mondanunk.

Nem kívánok itt az itatásos borjúnevelés egyéb, pl. állategészségügyi vonatkozásaival foglalkozni, mert csak az olcsóbb tejtermelésben elfoglalt szerepét akarom hangsúlyozni, de már az elmondottakból is következik, hogy minden nagyüzemben, termelőszövetkezetben és állami gazdaságban be kell vezetni ezt a gazdaságos és hasznos módszert.

Az olcsó tejtermelés második feltétele a *gyorsított üszőnevelés*. Ennek az a lényege, hogy megfelelő takarmányozással használjuk ki az üszőborjak fiatalkori fejlődési erélyét, és az eddiginél korábban állítsuk őket tenyésztésbe. Az a legfontosabb, hogy a választásig tejben, a választás után pedig abrakban és szálastakarmányban megkapja azt a mennyiséget, amennyi erőteljes fejlődéséhez szükséges. Nyáron a jó legelő mellé is kell még takarmányt etetni, télen pedig a jó minőségű, külön a növendékek részére készített borjúszéna a takarmányozás alapja. Emellett természetesen abrakkal és nedvdús takarmányokkal kell kiegészíteni a növendékek takarmányalapját. Az üsző jó takarmányozása gazdaságos azért is, mert így félévvel korábban vehető tenyésztésbe, és ezáltal jelentős takarmányozási és tartási költség takarítható meg.

Schandl József Kossuth-díjas akadémikus, az Állattenyésztési Kutató Intézet vezetője már közzétette a gyorsított üszőnevelésre vonatkozó első eredményeket. Eszerint a Nagycenki Kísérleti Gazdaságban és a Pécsi Állami Gazdaságban a teheneket már az új módszer szerint nevelik. Ez abból áll, hogy a fiatal állatot bőségesen takarmányozzák, annyi tápanyaghoz juttatják, amennyit megemészt, és szöve-teiben elraktároz. Így rövidebb idő alatt éri el a fejlődés bizonyos szakaszát, és kevesebb takarmány használódik el gazdasági haszon nélkül, tehát olcsóbb a nevelés. A nagycenki kísérletek szerint az ilyen módon nevelt üszők 15 hónapos korukban tenyésztésre foghatók, és 2 éves korban borjaznak. Ezek az üszők 2 éves korukig, tehát első borjazásukig 3072 kg, míg a 3 éves korban borjazott üszők 4080 kg keményítő értéket fogyasztanak el. Ez azt jelenti, hogy amennyi keményítő érték árán eddig 3 üszőt neveltünk, annyival e módszer szerint 4 üszőt nevelhetünk. Az említett gazdaságokban a fenti módon nevelt üszöket 15 hónapos korukban 420 kg-os súllyal fogták tenyésztésbe, és 24 hónapos korukban 650 kg súllyal átlag 38 kg-os borjakat ellettek, és 16—22 literrel kezdték tejelésüket. Ha megyénk szarvasmarhatenyésztői is ezt a módszert alkalmazzák, a növendéknevelésben és a szarvasmarhatenyésztés önköltségének csökkentésében is döntő fordulat következik be.

* * *

A tejtermelés fokozására fentebb ismertetett módszereket néhány tenyészetben az idén még a tavalyi eredményeknél is biztatóbb kezdeti sikerrel alkalmazzuk. A *kunhegyesi Vörös Október TSZ* törzstenyészetének minden tehene a termelési év első két hónapjában (november, december) 790 liter tejet, a *jászjákóhalmi Béke TSZ* 20 tehene pedig 845 litert termelt — darabonként. Ezzel az eredménnyel a II. országos tejtermelési versenyben, a nagy-, illetve kistenyészetek között, mindkettő első az országban.

Célkitűzésünk az, hogy az élenjáró tenyészetek példája nyomán általánossá tegyünk a tejtermelés jelentős megnövekedését, ezzel jövedelmezőbbé válják szarvasmarhatenyésztésünk, és több tejet juttassunk dolgozó népünknek.

Magas László

AZ ÚJ VÁROSKÉP KIALAKÍTÁSÁÉRT

— Szolnok csatornázásának néhány kérdéséről —

Ha más városban lakó ember érkezik Szolnokra, meglepetéssel tapasztalja, hogy az utcák mennyire rendezetlenek, milyen nagy nyáron a por, ősszel a sár — még az aszfalttal burkolt főutcán is, a mellékutakról nem is beszélve.

A szomorú tény megértéséhez szükséges tudni, hogy Szolnok városát az elmúlt rendszerben igen elhanyagolták, közműveinek fejlesztésére vajmi keveset fordítottak. Így a csatornázással sem törődtek. A korszerű csatornarendszer hiánya lehetetlenné teszi az utcák megfelelő burkolattal való ellátását, s így történik meg,

hogy a járművek és a járókelők az aszfalttal fedett úttestekre is felhordják a port és a sárat.

A felszabadulás óta eltelt évek alatt Szolnok hatalmas fejlődésnek indult. Új ipari üzemeket telepítettek a városba, új intézményeket, bérházakat építettek, s erőteljesen megnövekedett a lakosság száma is.

Mindez szükségessé tette a város elmaradottságának minden területen való felzárkózását. Igen jelentős lépés volt e téren a város csatornázási tervének elkészítése és a megvalósítás megkezdése.

Korszerűtlen, széttagolt hálózat

A város területén jelenleg is van bizonyos mértékű csatornahálózat. Ez azonban nem alkot egységes, összefüggő rendszert; az egyes kerületekben külön-külön önálló egységek működnek.

Ilyen az I. kerületben a Zagyva balparti részének csatornahálózata. Ez 1467 méter hosszú. Külön derítő és átemelőtelep csatlakozik hozzá. Ezek segítségével juttatja a csapadékot és a szennyvizet a Zagyvába. A hálózat — a derítő túlterheltsége következtében — tovább már nem fejleszthető.

A másik önálló csatorna-egység a Zagyva jobb partjától a város belső részén helyezkedik el. A Beloiannis utcában már több évtizede megépített csatornaszakasz a pályaudvar és a Ságvári Endre út környékéről gyűjti össze a szennyvizeket és az Úttörő utcában lévő fő-gyűjtőn át juttatja a Gábor Áron ténél a Tiszába. Ennek a hálózatnak nincs derítője, csupán egy homokfogó és egy rács gyűjti össze az úszó és leülepedő szennyeződés bizonyos részét. Ez a hálózat fogadja magába a Koltói Anna út és a Marx park környékének szennyvizét is. Magas vízállás esetén a tiszaparton épült átemelőtelep juttatja a szennyvizet a Tiszába.

Az említett két nagyobb egységen kívül külön csatorna-hálózata van a MÁV-nak. Ez a személypályaudvar, a Fűtőház, a Járműjavító és a teherpályaudvar szennyvizét gyűjti össze és vezeti az ószolnoki pályaudvaron lévő átemelőtelep segítségével a Tiszába.

A város déli részén elterülő ipari negyed üzemei és intézményei — a Papírgyár, a Cukorgyár, a Közkórház és a Vágóhíd — külön-külön önálló csatornahálózattal rendelkeznek. Ezek a szennyvizeket — többé-kevésbé tisztítva — átemeléssel juttatják a folyóba.

A csatornahálózat jelenlegi állapota nem felel meg a korszerű követelményeknek. A csatornák nagyrésze kisméretű és olyan mértékben megrongálódott és elavult, hogy javításuk már nem lehetséges. Legtöbbjük a város fejlődése következtében megnövekedett szennyvízmennyiséget már nem tudja elvezetni. Igen sok helyen pedig magasabban fekszenek, mint a házak padlósfkja, s ezért — zápor esetén — a szennyvíz a mélyebben fekvő helyiségeket elönti.

Mindebből nyilvánvaló, mennyire szükséges az új csatornahálózat megteremtése.

Kialakul az egységes, összefüggő csatornarendszer

A terv szerint az új csatornarendszer egységes és összefüggő lesz. Behálózza majd az általános városrendezési tervben városias átalakításra szánt teljes területet az összes üzemekkel, intézményekkel együtt. Ez a terület a várost határoló vasútvonal és a Tisza közötti rész. A két határvonalon kívül eső lakóterületek (a X. kerület, a rendezőpályaúdvár gurítódombja melletti település és a Kertváros) a jelenlegi tervben nem szerepelnek.

A terv szerint az új csatornarendszer feladata a következő: az általános városrendezési tervben 70 000 lakos befogadásához szükséges 950 hektár területről a csapadékvizet ($12,5 \text{ m}^3/\text{perc}$) és a szennyvizet (170 l/sec.) vezesse le, és tisztítás után a Tiszába emelje át.

A város nagyarányú fejlődése megkívánja, hogy mind a csapadék-, mind a szennyvizeket zárt csatornában vezessék. A szennyvíz mennyiségének számításánál a következőket vették figyelembe: lakosként és naponként 100 liter víz felhasználása esetén 14 órás átlagot számítva 1000 lakos után 2 liter szennyvíz jelentkezik másodpercenként. Hígított szennyvizeknél ez — 24 órás átlagot számítva — 1,15 liter másodpercenként. Külön számításba vették az ipari üzemeket és a nagyobb lakóteleget befogadó intézményeket. A Fűtőház és a Járműjavító 20, a Papírgyár 75 liter másodpercenkénti vízmennyiséggel szerepel a tervben. A csapadékvizek számításához a Meteorológiai Intézet bocsátotta rendelkezésre az adatokat a félévszázados túrkevei mérések alapján.

A hálózat megtervezésénél felmerült az a gondolat, hogy a Zagyva-balparti városrész csatornázását a már meglévő és elég korszerű hálózat felhasználásával a város többi részétől függetlenül kellene kialakítani. Ez a megoldás nem vihető keresztül, hiszen az Országos Közegészségügyi Intézet szakvéleménye szerint a Zagyva kismennyiségű vizét a Tüdőkórház és a laktanyák szennyvize tetemesen megfertőzi. Nem volt tehát más meg-

oldás, mint az, hogy a szennyvizeket a jobbparti rendszerbe vezessék. Egy áttemelő telep oldja meg ezt a problémát. Ez az ötszörös hígításon aluli szennyvizeket a Zagyva fenekére fektetett nyomócsövön keresztül szivattyúk segítségével juttatja a Kossuth Lajos utcában kezdődő és magasabban fekvő gyűjtőcsatornába. A tízszeres hígításon felüli vizeket szabadon, az ötszörös és tízszeres hígítás között lévő vizeket pedig ülepítés után vezetik a Tiszába. Ennek megfelelően a balparton megfelelő helyen derítőt és áttemelőt kell létesíteni.

A szennyvíz megosztása azért szükséges, mert az Állattenyésztési Kutató Intézet Haltenyésztési Osztályának szakvéleménye alapján a szennyvizek ötszörös hígításig nem, ötszörös és tízszeres hígítás között csak ülepítés után bocsáthatók a Tiszába.

A Zagyva jobbpartján elterülő városrész — egész a Cukorgyárig — jelenti a hálózat zömét. Itt a csatornázás gerince az 5880 méter hosszú fő-gyűjtő csatorna, amely a vásártérnél kezdődik és a Csokonai, Beloianisz és Úttörő utcákon át halad a Gábor Áron téri áttemelőhöz, s innen a Mártírok útján, az Attila utcán és a Vörös Hadsereg útján egészen a Cukorgyárig vezet, ahol a központi tisztító és áttemelő telepen ér véget.

A hosszú fő-gyűjtő szakasz — a város sík jellege miatt — azt jelentené, hogy a Cukorgyárnál már 9—10 méter mélyen kellene vezetni a csatornát. Ez a körülmény indokolatlanul megnövelné a költségeket, szükség volt tehát arra, hogy alkalmas helyen áttemelő telepet iktassanak közbe. A Gábor Áron téri telep lehetővé teszi, hogy a csapadékvizet ne vezessék keresztül az egész városon. A közbeeső áttemelő létesítése következtében a fő-gyűjtő magasabban érkezik a központi telephez. Így mind a Gábor Áron térnél, mind a Cukorgyárnál természetes kifolyás útján, parti kitorkollással lehet az ötszörös hígításon felüli csapadékvizet a Tiszába juttatni.

A Gábor Áron téri áttemelő telep szerepe

A város csatornarendszere szakaszokban épül meg. Így a Gábor Áron téri telep feladata az is többek között, hogy a cukorgyári központi telep megépítéséig a szennyvizet ideiglenes nyomócsövön át a Tisza medervonalába, az ötszörös hígításon felüli vizeket pedig parti kitorkollással a folyóba vezesse. A központi telep

létrehozása után az ideiglenes nyomóvezeték használata szükségtelenné válik, mert ekkor a telep az ötszörös hígításon aluli vizeket a magasabban fekvő és a központi telepre vezető fő-gyűjtőcsatornába emeli át.

A Gábor Áron téri és a központi telepeken az ötszörös hígításon felüli vizek

170
65298

386639

alacsony vízállás esetén természetes kifolyással, magas vízállás esetén pedig szivattyúk segítségével jutnak a Tiszába.

A Gábor Áron téri átemelőtelep legfontosabb létesítményei a következők: durvarácsok, homokfogók, vízmennyiségmérő, aprítószűrő és finomrácsok, szivattyúház, kazánház, transzformátor, életvédelmi helyiség, szabadkiömlő csatorna, telepvezetői lakás és műhely.

Nézzük meg, hogyan történik a telepen a szennyvizek elvezetése a Tiszába.

Az érkező ötszörös hígításon aluli szennyvízből az 1. számmal jelzett aknában elhelyezett *durvarács* az 5 cm-nél nagyobb szilárd részeket felfogja. Innét a víz a 10. számmal jelzett *homokfogóba* folyik, ahol a szervesen szilárd anyagokat le hagyja, majd a 11. számmal jelzett *aprító-szűrőbe* kerül. Ennek az a feladata, hogy az összes szennyeződések 2 cm-nél kisebb darabokra aprítsa. Amennyiben az aprító-szűrő nem működne (üzemzavar), a szennyvíz a *finomrács-aknába* terelhető. Ez össze van építve az aprító-szűrővel. A finomrács nyílása 2 cm. Előnyösebb az aprító-szűrő alkalmazása, mert ebben az esetben nem kell gondoskodni a finomrácsra fennakadó 2 cm-nél nagyobb szerves szennyeződések állandó és folyamatos eltávolításáról. A finomrács-aknából a szennyvíz a 12. számmal jelzett *szennyszívó térbe* folyik, ahonnan a Tisza 80,85 Af. vízállásáig a 18., 16. és 15. számmal jelzett *csatornán* keresztül természetes folyással a Tisza sodorvonalába jut. Ha a Tisza vízállása magasabb, akkor a szennyvizet a szenny-szívó térből a 9. számmal jelzett *szivattyúk* a 17., 16. és 15. számmal jelölt zárt csatornák útján nyomják a Tisza sodorvonalába.

A Cukorgyárnál tervezett központi átemelőtelep megépítése után állandó át-emelésre lesz szükség. A szennyvíz Tiszába való bevezetése ugyanis megszűnik: a nyomócsöveket a Mártírok útján magasabban induló csatorna végaknájába kell bekötni.

Az ötszörös hígításon felüli esetben a szennyvíz az 1. számmal jelzett *durvarács-aknából* a 2. számmal jelzett *homokfogóba* folyik, ahol a szervesen, szilárd részek lerakódnak. Innét a záporvíz a 4. számmal jelzett *mérőcsatornán* keresztül az 5. számmal jelzett *záporvíz-szivótérbe* jut. Alacsony vízállás (80,85 Af.) esetén a záporvíz a 14. számmal jelölt *csatornán* át parti kitorcollással, természetes eséssel folyik a Tiszába. Amennyiben a vízállás magasabb, akkor a 8. számmal jelzett *záporvíz-szivattyúkkal* kell a vizet a 6. számmal jelölt *záporvíz-nyomótéren* át a Tiszába juttatni.

Ha az átemelőtelep üzemben van, a homokfogóból kitermelt és a rácsokról összegyűjtött anyagokat késedelem nélkül el kell szállítani. A homokfogókról nem kerül ki szerves anyag, feltöltésre tehát minden további kezelés nélkül alkalmas. A rácsokról összegyűjtött anyag azonban szerves részeket tartalmaz. Így lakott helyre nem szállítható.

A központi telep megépítése után a részekről összegyűjtött szerves anyag a rothasztó tartályokban gázosítható, addig viszont minden lakott helytől távol vermelni kell.

Az átemelőtelep üzemeltetése állandó, még akkor is, ha a víz természetes kifolyással távozik, mert a rácsok működése szükségessé teszi a folyamatos tisztántartást.

Hol lesz a központi átemelő és tisztító telep?

A terv szerint az egész város szennyvizét a fő gyűjtőcsatorna a központi telepre vezeti. A telep feladata a szennyvíz oly mértékű megtisztítása, hogy az a közegészségügyi előírások sérelme nélkül a Tiszába vezethető legyen.

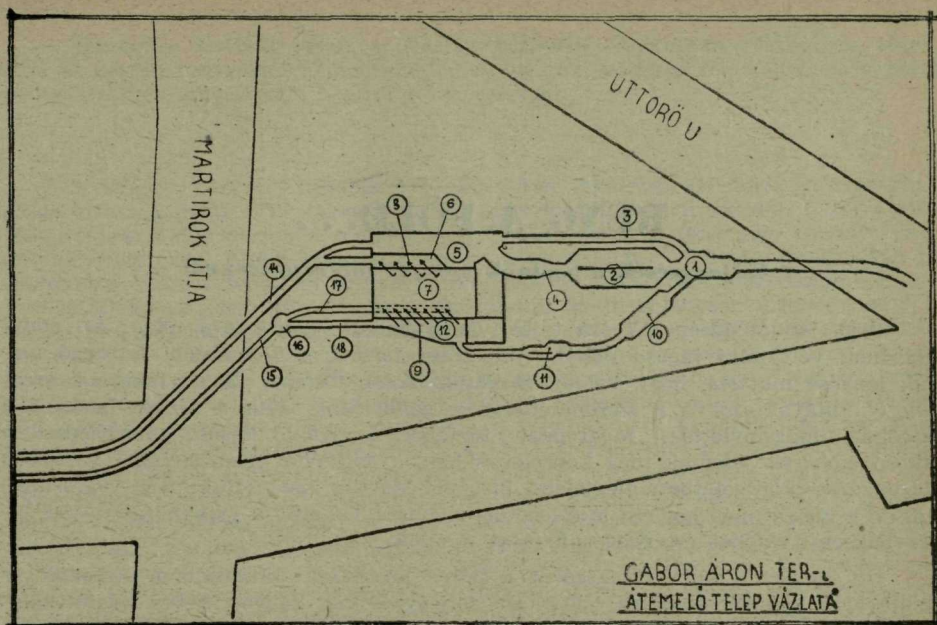
A telep a Cukorgyárnál — a tószegi út és a Tisza közötti területen — épül majd fel. A városszéli elhelyezés azért vált szükségessé, mert a telep könnyen bomló, szerves vegyületeket bont le, ami meleg időben nehéz szagot terjeszt.

A telepet úgy kell megépíteni, hogy a hálózat által összegyűjtött csapadék- és szennyvízmennyiség a Tisza minden vízállása esetén átemelhető legyen. Ezt a célt szolgálják majd a telep létesítme-

nyei: a mechanikai tisztítóberendezés (gépi tisztítású szennyvízrács, homokfogó, mérőcsatorna, ülepítő), a biológiai tisztító berendezések (csepegtető testek, fertőtlenítő medence), iszapkezelésre szolgáló berendezések (nyitva rothasztó tartályok, iszapszikkasztó ágyak), a szivattyúház, a transzformátorház, a gázértékesítő berendezés, a kezelő épület, az életvédelmi létesítmények, a műhelyek, a garázs.

A központi átemelőtelep kitorcollása kb. 800 méterrel távolabb lesz a Cukorgyár vízkivételi művétől a Tisza folyásának irányában. A derített szennyvizek tehát a Cukorgyár üzemeltetéséhez szükséges vízzel nem keveredhetnek.

Néhány jellemző adat

A tervezett csatornahálózat néhány jellemző adata megmutatja, milyen komoly létesítmény lesz ez a város életében. Vegyük sorra őket!

A fő gyűjtőcsatornának (Zagyva balpart, Vörös Csillag út, kezdőszakasz) fenékmagassága 85,72 Af., úrszelvényük pedig 40 cm. A Zagyva balparti átemelőnél a betorkollás fenékmagassága 82,07 Af., az úrszelvénye pedig alul szűkített 160 cm-es körszelvény. A Zagyva jobbparti főgyűjtő a Szabadság téren 86,75 Af. szinten indul 40/60-as szelvénnel és a Gábor Áron téri átemelőhöz 81,41 Af. szinten érkezik meg 220 cm átmérőjű, alul szűkített körszelvénnel. A főgyűjtő a Gábor Áron téri átemelés után 84,71 Af. m szinten

60/90 körszelvénnel indul és a központi átemelőtelephez 81,07 Af. m szinten érkezik 230 cm átmérőjű, alul szűkített körszelvénnel.

A hálózat teljes hossza 81 000 folyóméter. Ez a következőképpen oszlik meg: 0,4—1 méter átmérőig 71 700 folyóméter, 1—2 méter átmérőig 8 800 folyóméter, 2—2,30 méter átmérőig 500 folyóméter.

A csatornák anyaga beton.

Az átemelőtelepek teljesítményére íme a következő adatok: a Zagyva balparti telep 2,3 köbméter vizet emel át másodpercenként, a Gábor Áron téri 5,5 köbmétert, míg a központi átemelőtelep 4,7 köbméter csapadékvizet és 500 liter háromszoros hígítású szennyvizet.

Ami már készen van, — s ami hamarosan megépül

A hálózatból az elmúlt év végéig a leendő Ságvári körúton épülő új háromemeletes bérházak szennyvizét elvezető szakasz épült meg. Ennek a vonalvezetése a következő: Ságvári körút—Ady Endre utca—Sallai Imre utca—Petőfi utca—Üttörő utca—Gábor Áron tér. A megépített szakasz hossza 1841 folyóméter. Az általa szállított csapadék- és szennyvíz természetes eséssel folyik a Tiszába. A vizet magas vízállás esetén — a Gábor Áron téri átemelőtelep elkészültéig — ideiglenes szivattyú emeli át a Tiszába.

Szolnokon már ebben az évben tapasztalható lesz a város új csatornaszakaszokkal ellátott részein az örvendetes változás: eltűnik az utcák nyári pora, a tavaszi és az őszi sár, megkezdődik a valóban városias városkép kialakulása.

Az új Szolnok modern, 70 000 lakosú, gondosan rendezett várossá fejlődik. Ennek a fejlődésnek a lehetőségét teremti meg kormányzatunk, amikor hatalmas összegű — sokmillió forintos — beruházással megvalósítja a város egységes, összefüggő csatornarendszerét.

Király Lajos

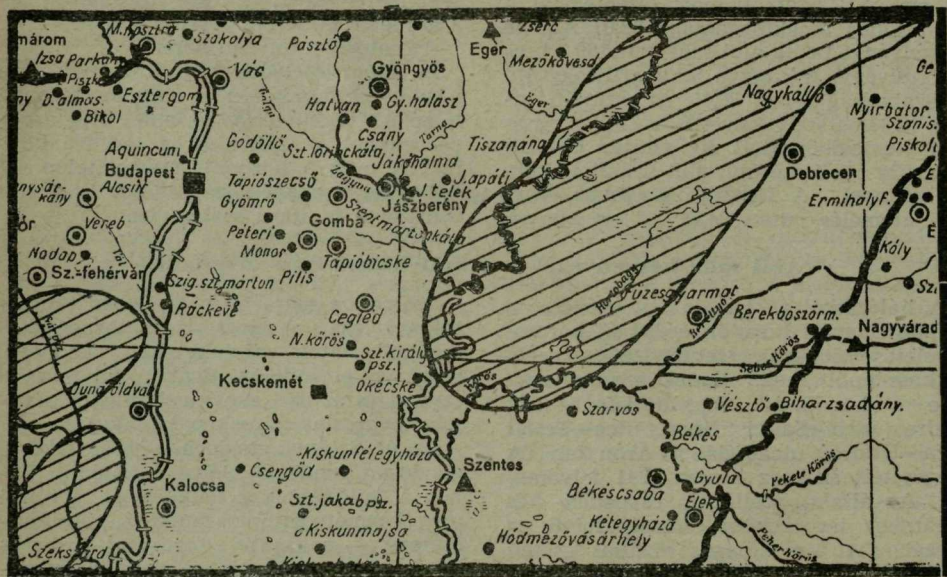

RENG A FÖLD...

— Feljegyzések a Szolnok megyei földrengésekről —

1956. január 12-én $\frac{3}{4}$ óra tájban megrendült alattunk a föld. Az eddig szilárdnak vélt talaj ingása néhány pillanatig tartott, s utána csak a függő tárgyak lengése mutatta, hogy valami szokatlan dolog történt. Bizonytalansági érzésünk elmúltával azokra a szerencsétlenekre gondoltunk, akik a rengés hatásait a legjobban megsínylették. Megrepedt tűzfalak, összeomló házak, kétségbeesetten futkosó emberek jelentek meg képzeletünkben, s fokozódó kíváncsisággal vártuk a földrengéssel kapcsolatban megjelenő híreket. Másnap megtudtuk, hogy városunkban, de a megye más helyein is (Mezőtúr, Kisújszállás, stb.) a Dunaharaszti—Soroksár—Taksony vidékét ért rengés hatását éreztük.

Ha megyénk múltját vizsgálva a poros levéltárak fóliánsaiban keresünk az elmúlt idők elemi csapásaira vonatkozó feljegyzéseket, nagyon kevés adatot találunk. Az ország földrengéseire vonatkozó adatokat Réthly Antal, a híres magyar földrengés kutató „A Kárpát-medencék földrengései” című munkájában, több évtizedes levéltári kutatással, szorgos munkával gyűjtötte össze. Ennek alapján meg tudta szerkeszteni hazánk földrengéstani térképét. Ha ezt a térképet vizsgáljuk, megnyugodva állapíthatjuk meg, hogy megyénk területének túlnyomó része ún. aszeizmikus terület, azaz földrengési góccal nem rendelkezik. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy távolabbi területek erős megrázkódtatásait ne éreznénk meg, mint az a bevezetőben említett esetben is történt.

Részlet a Kárpát-medencék földrengésgyakorisági térképéről

Sajnálatos kivételt képez a Jászság környéke, különösen Jászberény vidéke, ahol az elmúlt században a megismétlődő rengések sorozata sok kellemetlen percet és néha súlyos anyagi kárt okozott a lakosságnak.

* * *

A szolnoki ferences rendház 1770. évi háztörténetében (Historia Domus) lapozgatva olvassuk, hogy 1770. tavaszán a Tisza rendkívüli módon kiáradt. A folyó kiöntése a város felőli parton a rendház kertjébe is betört, és fenyegető veszélyt jelentett az épületekre. A feljegyzés megemlíti: a veszedelmet fokozta, hogy 1763-ban földrengés miatt a templom tornya megrongálódott, és az árvízveszedelemben ez a romlás állandóan növekedni látszott. 1763. június 28-án a lakosok a Komáromi földrengés szolnoki hatását érezték, amely nálunk ezt a toronyrongálást okozta; a rengés főhelyén, Komáromban azonban sok ember halálát és igen nagymérvű rombolásokat idézett elő. Ez a földrengés, majd az azt követő 1780-as nyári rengés, amelyről a háztörténet azt írja, hogy Pesten, Vácot, Esztergomban és Léván is érezhető volt, okozta a templom további romlását, és végül is arra vezetett, hogy az 1800-as években a templom tornya kelet felé dőlt, és magával vitte a szentélyt is. Erről a pisai ferdetoronyhoz hasonló állapotról emlékszik meg a rendház történetén kívül Vidor Győző Szolnokról írt kiadványa, amelynek 15. oldalán Majsay Mór azt említi, hogy a torony dőlése az 1867-es földrengés alkalmával következett be. Meg kell állapítanunk azonban azt, hogy erről az évről városunkat érintő földrengési adataink nincsenek, hacsak az 1867. szeptember 22-i Eger környéki földrengést nem soroljuk ide. Ennek azonban, sőt az azt követő 1868-as hatalmas jászberényi földrengésnek sem lehetett a már renoválás alatt álló toronyra különösebb hatása, mivel arról a háztörténet egyetlen szót sem ír. A renoválás munkája Grassalkovich Antal támogatásával a kamarai jövedelemből történt; 1868. február 3-tól 1879. augusztus 17-ig tartott. Megemlíthetjük, hogy a renoválás munkája műszaki szempontból igen érdekes: az elhajlott torony alapját aláfúrták és az alapföld egy részét kivonták, ami által a torony visszabillent eredeti, függőleges helyzetébe. Ezt a munkát Kleinwächter János állami segédmérnök vezette.

Városunk az 1868. évi súlyos jászberényi földrengést, továbbá az 1908. és 1911. évi kecskeméti és az 1925. évi egeri földrengéseket is megérezte. Ezek erőssége nálunk a Mercalli—Cancani-féle földrengési fokozatbeosztás szerint 5—6 fokos volt, azaz függő tárgyak lengésében, ingaórák megállásában, stb. nyilvánult meg.

* * *

A Jászkun Kerület Főkapitánysága jegyzőkönyveiben (Protocollum Tom. VIII. 509. p.) olvassuk, hogy 1768. február 27-én nagy földrengés volt, amelyet a jegyzőkönyv Pozsony környékének tüntet fel. Réthly adatai alapján megtudjuk, hogy ez a nyugatmagyarországi földrengés Wiener-Neustadt környékéről, mint epicentrumból indult ki, és az egész országban érezhető volt. Érdekes, hogy a Jászkun Kerület Főkapitánysága a földrengés hatásairól a jász és kun községektől információkat kért. Ugyanez történik az 1783. április 22-i rendkívül pusztító komáromi földrengés alkalmával, amikor május hó 5-én a Főkapitányság 4006. számú rendeletében a községeket az adatok beszolgáltatására hívja fel. A beérkezett jelentések azonban még az első világháború pusztításai következtében megsemmisültek, és a levéltárnak ezek az ügyiratcsomói eltűntek.

* * *

A Jászkun Kerület központja Jászberény volt akkoriban és megyénkben a legtöbbet szenvedett a földrengésektől. Blénessy János tanítóképző intézeti tanár, a jászberényi múzeum volt vezetőjének kéziratban lévő tanulmánya beszámol arról, hogy 1772-ben november 10-én a földrengés Jászberényben összedöntötte a főtemplomot, és mostani alakjában való felépítése 10 évet vett utána igénybe. Ez a rengés a barátok templomát is erősen megrongálta. Jászberényben a következő évben, 1773-ban is észleltek földrengést. Ezekből az évekből Jászberényt érintő földrengésekről a Réthly-féle összeírás nem tud. 1868-ban rendkívül heves földrengési időszak kezdődött a Jászságban, amely csaknem egy évig eltartott. A június 13-, illetőleg 15-i kicsiny előrengések után igen heves rengés történt június 21-én, és ezt köve-

Az első jászberényi földrengés főrengési területe 1868. június 21-én elérte a 19 200 km²-t

tőleg hosszú időn keresztül tartottak a kisebb-nagyobb rázkódások. Az utolsó 1872. május 30-án zajlott le. A közbülső időben kisebb-nagyobb megszakítással igen sok, a ferencesek feljegyzése szerint 200 rengés volt. Erről a földrengés-ciklusról Réthly Antal igen sok feljegyzést közöl. Blénessy János szíveskedett átengedni közlésre Pirk György és Völgyi Dónát tanítók feljegyzését a jászberényi iskola jegyzőkönyvéből. Ebben a következőket írják:

„1868. év július 21-én reggel 6—1/7 órakor éppen szent mise alatt, amely nap vasárnapra esett, oly erős földrengés lepte meg Jászberény városát, és a szomszéd községeket, zúgó viharként hallatszó dörgés, illetőleg morgás kíséretében, amilyenre a legidősb emberek sem emlékeznek... A morgás hasonlított a terhelt vaspálya vonatok dörgéséhez. Ezen csapás a város népét a templomban érte, s úgy megzavarta, hogy valamint a nép, úgy az akkor miséző pap is elhagyta az egyházat, a pap csak a sekrestyébe futott, miséjét azonnal visszatért folytatni. — A roham ismétlődvén ekkor a sanctuarium megnyílt ívezetéből több darab téglá kihullott, amely alkalmammal a kitóduló népsokaság egymást taposva tódult ki a templomból. Annyi volt a sebesült, hogy Ritvalszky Orbay Antal főorvos egész nap alig volt képes kósin hazaszállítani a sebesülteket.”

(Megnyugtatósul szolgál azonban, hogy az egész jászberényi földrengési ciklusból halálesetet nem jelentettek.)

„Ugyanaz nap ismétlődött még legalább tizennégy-tizenöt-ször kisebb-nagyobb mértékben, de károkat csak az első okozá. A kerület és a városháznál a levéltár és iroda legtöbbet szenvedett, a nagytemplom igen jelentékeny összeget kívánt kijavítására. A ferencrendi templom, de különösen zárda majdnem lakhatatlanná lett, a tanítói könyvtár is megrongálódott. Kisebb mértékben tapasztaltatott ugyan az első-től számítva majdnem minden nap rengés egész augusztus 20-ig, e napon t. i. Szent István napján többek állítása szerint az elsőnél nagyobb mérvű rengés volt, de sokkal rövidebb ideig tartott. Volt még meglehetősen mérvű augusztus 22-én d. e. 4—1/2 óra közt is, mely a város lakosságát megrémíté. Ezeken felül tapasztaltatott 7 hónapig igen gyakran, de ezek jelentőséget alig érdemelnek. Ezen földrengés annyira félelemben tartá a városi lakosságot, hogy részint a kertekben, részint az udvaron től-tölte huzamos ideig az éjt, részint sátor, részint szabad ég alatt.”

Réthly könyvében olvassuk, hogy az egyik elbeszélő tanyai lakának tornácáról nézte, „hogy a kémény miképpen dől egyik oldalról a másikra, és a fák úgy rezegtek, mintha a legerősebb kar által rázattak volna. Egy pár ilyen rázás lökessel párosulva számtalan lakokat lakhatatlanná tesz. A szabadban lenni és hallani közeledtét iszonyúbb és meghatóbb számtalan csata, ágyúbömbölésnél. Oly mély és nyomasztó az, amely megrázza az idegeket. Az állatok ilyenkor felállnak és ide-oda ugrálnak. A nép kezdi hitét veszteni, ha épületét roskadozni látja s a közelgő tétre gondol. Jöttek már távoli vidékről kíváncsiak, de minden marasztalás dacára az első rázás után visszasiettek.”

A jászberényi városi tanács ülésének határozata szintén beszámol a lakosság hangulatáról és az okozott károkról. Ha meggondoljuk, hogy június 21., 23., 26., 29.,

Sorsjegy a földrengés által megrongált jászberényi gimnázium helyreállítására szervezett 1869. évi sorsjátékra

augusztus 9., 16., 20., 21., 22., 23., 31., szeptember 1., 9., 10., 17., október 16., 28., 29., december 15., 16., 17., 1869. július 18., szeptember 8., 10., 1870. február 12., május 30. vagy közvetlenül Jászberényben, vagy a Jászság más részén földrengés nap volt, könnyen el tudjuk képzelni a bizonytalanságnak és állandó félelemnek azt a nyomasztó érzését, amely a Jászság lakosságát sújtotta.

Meg kell azonban állapítanunk azt, hogy anyagi károkon kívül, melyek főleg a lakóházak, középületek megrepedéséből állottak, komolyabb baj, főleg haláleset nem történt. Az anyagi károk helyrehozatala évekig tartó munka volt. Az ehhez szükséges összegeket különböző segélyekből, sorsjátékok révén begyűlt összegből igyekeztek fedezni.

A jászberényi földrengés természetesen nemcsak a városban, hanem szinte az egész Jászságban érezte hatását. Így pl. Jászapátiban ledől a malom kéménye. Igen erős volt a rengés Jászfákóhalmán, Jászfényszarun, Jászládányban is.

* * *

Jászberény félelmetes napjainak szomorú története mellett már csupán azt említjük meg, hogy a megye többi részén, Szolnokhoz hasonlóan, károk nélkül távolabbi földrengéseket észleltek. Így nagy riadalmat keltett az 1829. évi érmelléki földrengés Karcagon, ahol Réthly összegyűjtött adatai szerint a Hazai Tudósítások arról számolnak be, hogy „e f. Julius 1-ső napján reggeli 3 óra tájban sokan, kik már akkor felkeltek, vagy ébren voltak, a földnek bizonyos halforma s eleven érezhető mozgását vették észre, mely egy meglehetősen kemény lökés által végződött. 8 órakor 22 minutakor, kb. 40 pertz tájban estve újra tetőpontos mozgásba jött a föld és habzott 4 egész percig, mely után egy-két szempillantás múlva délkelet felől egész nyugatig tartva egy mennydörgéshez hasonló tompa morgást és bizonyos éles sziszegést hallatott, midőn ugyan azon időpontban a mondott arányzás szerint egy kemény lökés és azt ellenkezőleg visszalökés történt, hogy az épületek fedelei tsikorogtak, némelyek, különben is megijedt és megszárdult emberek a földre estek és a toronybeli vigyázók 20 ölnyi magasságra a föld színe felett annak olyan ingadozását tapasztalták, mintha el akart volna dőlni. Egyébiránt ez az egész jelenség semmi-féle kárt nem okozott.” A leírás alapján könnyen ráismerünk a Mercalli—Cancani-féle fokbeosztás 6. fokozatú rengésére.

Nincs eddig feltárt levéltári adatunk arról, hogy a Szentés környékén oly gyakran előforduló kisebb földrengések hatását Kunszentmártonban, vagy a megye más délibb területein észlelték-e. Nem ismerjük továbbá az Eger környéki földrengések hatását sem például Tiszafüred körzetében. Az adatok hiányossága azonban arra kell buzdítsón bennünket, hogy a levéltárak anyagát alaposan átvizsgáljuk abból a célból, hogy az adatokat felderítve a tudomány szolgálatára lehessünk.

* * *

A távoli földrengések hatásainak leírását folytathatnánk, azonban a teljes felsorolás nem célunk. A legutóbbi földrengés után is, de minden földrengés után az ember keresi az okokat, amelyek e mozgásokat előidézték. Mindjárt kíváncsiak

vagyunk arra, hogy mi idézi elő a földkéreg megrendülését és vajon milyen mélységben van a földrengés fészke (hipocentrum).

Tudjuk, hogy a földrengések általában háromfélék: vulkáni, szerkezeti és beszakadási rengések. Az Alföld, de az egész Kárpát-medence rengései mind szerkezeti (tektonikus) rengések. Ezek arról nevezetesek, hogy fészük a legmélyebben helyezkedik el, és általában véve a legerősebb rengések. *Vendl* szerint a tektonikus rengések fészkekmélysége 10 és 50 km között van, és különösen gyakori a 30 km-es mélységben lévő rengési fészkek. A szerkezeti rengések általában véve fiatalok, vetődési síkok mentén történő hirtelen kis elmozdulással, zökkenéssel történnek. Ilyenkor a hegyképző (orogenetikus) mozgások befejezetlensége következtében felgyűlt feszültségek a vetődések mentén elmozdulások alakjában egyenlítődnek ki. *Vadász Elemér* megállapítása szerint a Magyar Medence-aljzat egésze kratogén, azaz merev, hegységképző gyűrődésre nem, legfeljebb törésre és függőleges mozgásra képes tömeg. A törések ÉK—DNy, alárendelten ED irányúak, amelyek azonosak a földrengési irányokat jelző (szeizmotektonikai) vonalakkal. A törésrendszer *Vadász* szerint elsősorban az Alföld harmadidőszaki medencetölteléke alatt a mélybe süllyedt földtani ó- és középkori vonulatrészekben lehet. Ezekben a mélyebb rétegekben *Scheffer* és *Kántás* geofizikai vizsgálatok alapján kéregmozgásokat állapítottak meg. A vizsgálatok szerint Kecskemét az Alföld legerősebb földrengési központja, 3 oldalról süllyedő övekkel van körülvéve. Ilyen süllyedő terület a Jászság is, és így érthető a Jászságban előforduló kisebb földrengések gyakorisága. Erre különben már *Süsmeghy* és *Fodor* vizsgálatai is rámutattak.

A földrengések arra hívják fel figyelmünket, hogy a Föld változásokban mutató fejlődése ma sem szűnt meg. A Föld arculata a külső és belső erők munkájaként állandóan változik. Ezeknek az erőknek szüntelenül pusztító és építő munkája alakítja ki és változtatja meg a Föld felszínét. Ezek közé tartoznak a földrengések, amelyek a központban, az epicentrumban súlyos károkat okozhatnak, de — mint említettem — megyénkben komoly, emberi életeket pusztító hatásuk még nem volt.

Dr. Selmeczi László

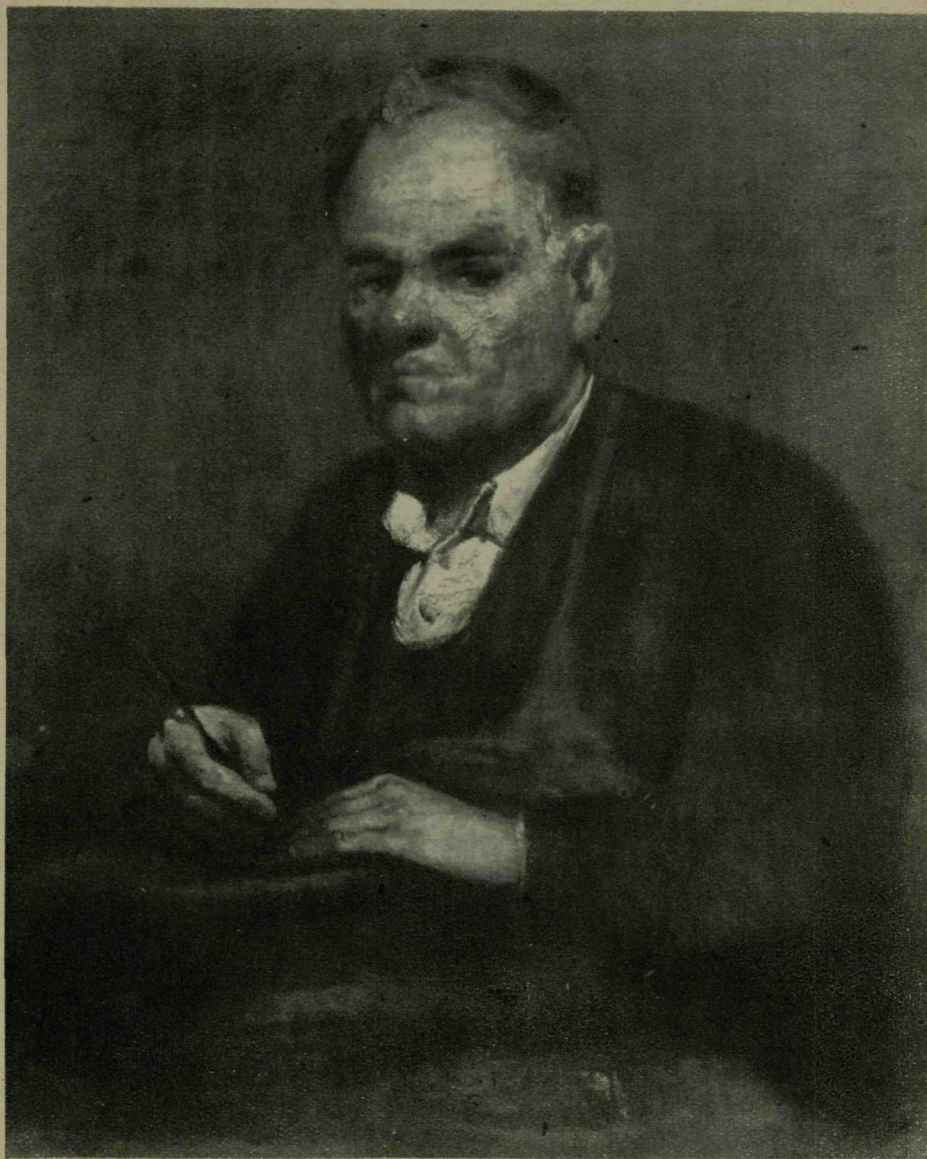
IRODALOM:

- 1) Ferences Rendház *Historia Domus-a: Feljegyzések az 1770., 1780., 1783. évekből.*
  - 2) Jász kun kerületi jegyzőkönyv. *Protocolium Tom. VIII. továbbá az 1783. évi jegyzőkönyv. 177. o.*
  - 3) Réthly Antal: *Kárpátmedencék földrengései.* Budapest, 1952.
  - 4) Süsmeghy: *A Tiszántúl. (Magy. tájak földtani leírása, 6. 1944.)*
  - 5) Fodor: *A Jászság életrajza.* Budapest, 1942.
  - 6) Blénessy János: *Feljegyzések a jászberényi földrengésekről. Kézirat.*
  - 7) Vendl: *Geológia. II. Budapest.*
  - 8) Vadász: *A Magyar Alföld mélyszerkezete. Természet és Társadalom. 1955. IX.*
- Epicentrum: a Föld felszínének az a pontja, ahol a rengés a legerősebb; ez tehát a rengés középpontja.
Hipocentrum: a Föld mélyének az a pontja, ahonnan a rengés kiindul; ez a rengés fészke.

A térképek Réthly könyvéből valók, a sorsjegy eredeti példányát Blénessy János engedte át közlésre.

*Szolnoki művészek
a VI. Magyar Képzőművészeti Kiállításon*

BÓTOS SÁNDOR : KÁNTOR SÁNDOR FAZEKAS NÉPMŰVÉSZ ARCKÉPE

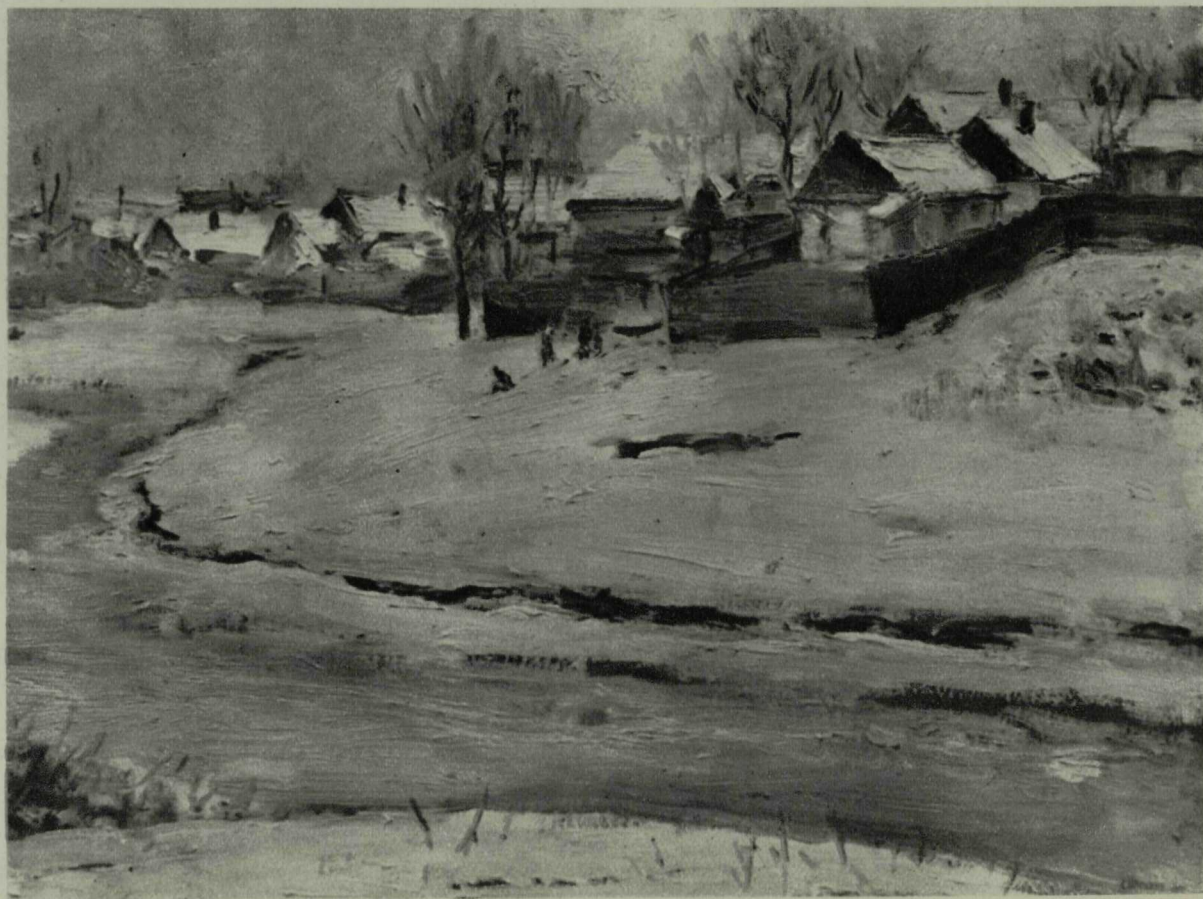

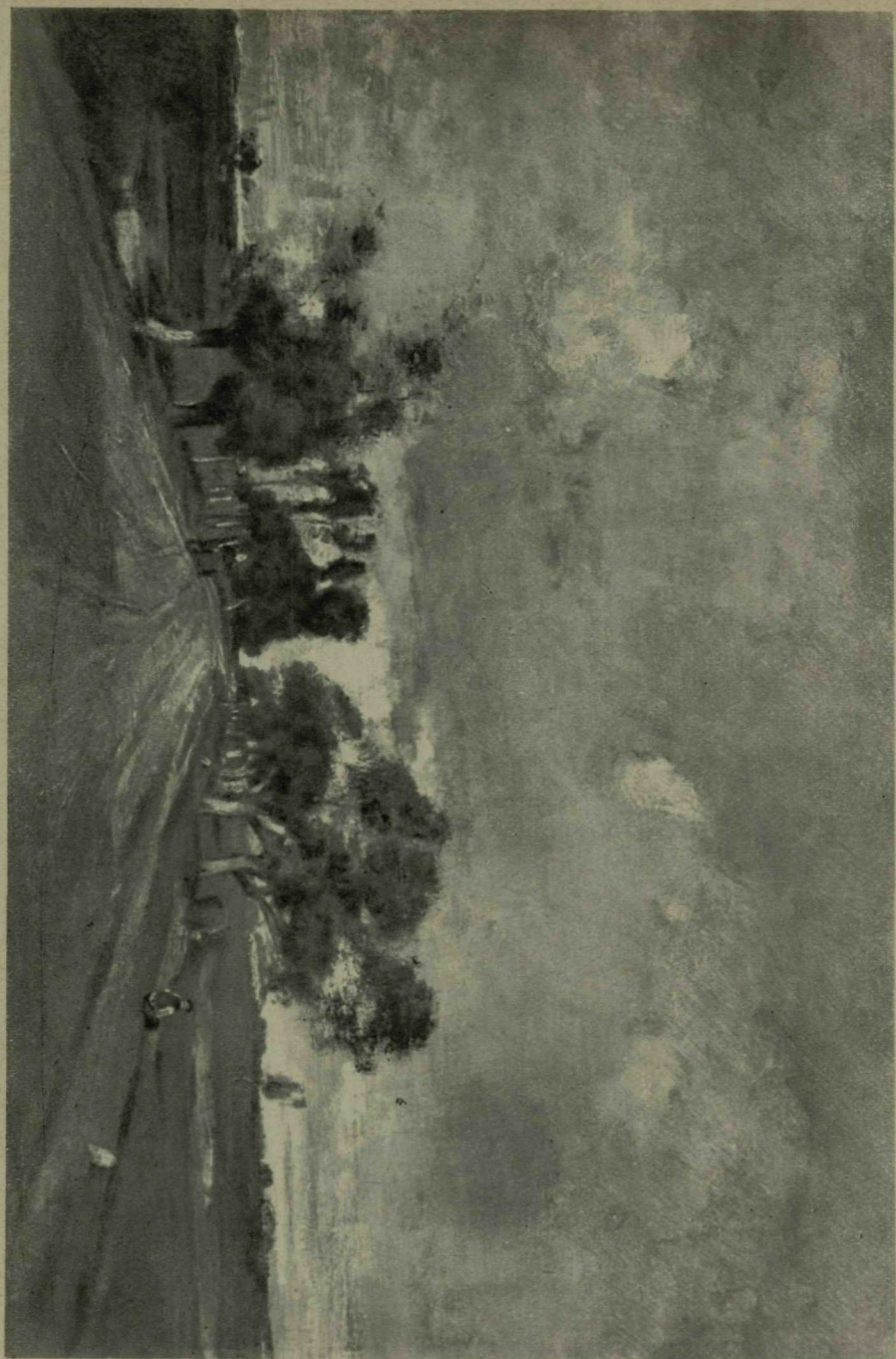
P. BAK JÁNOS: ALFÖLDI TÁJ

CHIOVINI FERENC : BEHAVAZOTT ZAGYVAPART

BÓTOS SÁNDOR : A SZAJOLI ÚT

A kísérleti társadalmi bíróságokról

A JÁSZKUNSÁG 1955. októberi számában dr. Imre Lajos „A társadalmi tulajdon védelméről” című cikkében figyelemre méltó megállapításokat tett meggyénk közvagyonvédelmi helyzetéről. Ismételten is hangsúlyozta a közvagyon ellen vétőkkel szemben a társadalmi védekezés szükségességét. Ismertette a Megyei Tanács határozatát, mely elsősorban a tanácsi dolgozókat és a felügyelete alá tartozó vállalatok gazdasági vezetőit kívánta a társadalmi tulajdon fokozott védelmére mozgósítani.

Mintegy ennek a cikknek folytatásaként igyekszem az ő gondolatait tovább vinni, s az azóta eltelt idő gyakorlati tapasztalatait, illetve a társadalmi védekezés kialakulóban lévő új formáit ismertetni és elemezni.

*

Az idézett cikk szerzője ugyan nem említette, de a Megyei Tanács határozatot hozott az ún. *közvagyonőr-brigádok és társadalmi bíróságok* szervezéséről is. Az előbbieknél, mint a legjobb dolgozókból alakuló kis bizottságoknak azt a feladatot szánta, hogy tagjai — állampolgári kötelezettségükön felül is — fokozott éberséggel figyeljék a társadalmi tulajdon hanyag kezelését, herdálását, nyomban figyelemztessék megtévedt dolgozóitársaikat, neveljék őket, s ha szükséges, adjanak jelzést az üzem, a vállalat, a tsz vezetőségének, hogy a közreveszélyes magatartás tanúsítói ne maradjanak felelősségrevonás nélkül. Az utóbbiakat pedig a nagyobb üzemekben és tsz-ekben azzal a céllal rendelte felállítani, hogy azok a dolgozók nyilvánossága elé kíváncsi, de rendőrségi és bírósági eljárást nem igénylő kisebb jelentőségű ügyekben a társadalmi tulajdon védelmére mintegy kollektív fegyelmi jogkör gyakoroljanak. A határozat nem lett ugyan e vonatkozásaiban egy csapásra megyei közzégyé, azonban nem is volt éppen hatástalan. Ahol ilyen vagyonőr-brigádokat szerveztek, s működésüket a gazdasági vezetők komolyan vették, ott ezek eredményeket is tudtak felmutatni. Pl. a Szolnoki Papírgyárban több papírdézmálót és munkafegyelm-sértőt, a karcagi Szabad Ifjúság TSZ-ben kuko-

ricatolvajokat, s — nem is egyhelyütt — külső kártevőket is lepleztek le, és a bizonyítékok rögzítésével biztosítani tudták, hogy az okozott kár megtérüljön.

Másutt viszont — mint a szolnoki FÜSZÉRT-ben, a Cukorgyárban, vagy a türkevei TV-ben s igen sok más helyen —, ahol nem tartották ezt szükségesnek, s nem vették komolyan, elszaporodtak a károkozások, a motozás ellenére is lopkodták a cukrot, ill. hamisították a mérlegelési jegyeket. Akik látták is, elmentek az ilyen jelenségek mellett. Úgy látszik, ezt a megtisztelő megbízatást sokan hálátlan feladatnak tekintették. Pedig sok derék vagyonőr tanúskodhatna róla, hogy a közösség érdekében végzett jó munka tudata felemel, de a bűnpártolás — ha csak elnézés formájában nyilvánul is meg — a becsületes emberek előtt lealacsonyít.

A társadalmi ellenőrzés eme új formája — alig féléves léte alatt — nemcsak az éberség nevelő iskolájának, hanem a gazdasági vezetők hathatós támaszának is bizonyult. Ma még csak csírája, de később — elvárható'ag — éltető szervezete lesz a több helyen már meg is született *társadalmi bíróságoknak*.

E társadalmi bíróságok — vagy ahogy egyes helyeken nevezik: becsületbíróságok — életrehívásában a Szovjetunió példáját és az elszigetelt hazai próbálkozások tapasztalatait felhasználva, a mi megyénkben a Termelőszövetkezeti Tanács Megyei Irodája járt az élen, hogy a Megyei Tanács határozatát — melynek egyébként a Megyei Pártbizottság volt a kezdeményezője — a nagyobb, régebbi termelőszövetkezetekben megvalósítsa, sőt az igazságügyi megyei szervekkel egyetértésben már a társadalmi bíraskodás szervezeti szabályzatának a tervezetét is kidolgozta termelőszövetkezeti társadalmi bíróságok részére. A tervzetben foglaltakat azonban a Termelőszövetkezeti Tanács még idő előttieknek látta, s azon aggodalmaskodott, hogy nálunk ennek még nincsenek meg az előfeltételei: nem elég szilárd még a mezőgazdasági dolgozók átlagos szocialista jogtudata, az ily fe'adatokat még nem mindegyik képesek ellátni, stb. Nagyon helyesen tett a Termelőszövetkezeti Tanács

Megyei Irodája, amikor ennek ellenére minden szabályzat nélkül is engedte, sőt támogatta a társadalmi bíróságok létrejöttét, mert felismerte azok szükségességét, hiánypótló jellegét.

E szükségességet maga az élet vetette fel. Nemcsak tsz-elnökök, hanem más gazdasági vezetők is számtalanszor talál-tak szemben magukat olyan esettel, amikor pl. egy évek óta becsületesen dolgozó embert kellett volna a szigorúan vett szabályok szerint a nyomozóhatóság vagy a bíróság kezére adni, mert egyszer meg-tévedt vagy hanyag volt, s a közvagyon-ban csekély kárt okozott, megsértette a munkafegyelmet vagy a kollektív együtt-élés szabályait. A vezető látta, hogy a hibát nem nézheti el tovább, fegyelmi jogkörét vagy fegyelmező eszközeinek hatóerejét meghaladja az eset — de a rendőrségi eljárás az üzemre is szűzen lesz, viszont az ilyen dolgozót bíróság elé, börtönbe küldeni túlzás lenne. A gazdasági vezető ilyenkor magára hagyottan elnéző, vagy túlszigorú intézkedést tett, vagy ha fegyelmi határozatot hozott, maga is kétségben volt, hogy mit szólnak hozzá a dolgozók, ha megtudják — így inkább nem is hozta nyilvánosságra.

Gyakran ilyen okokból helytelen lett az ügy „elintézése” — nem lett semmi nevelőhatása, sem az illetőre, sem másra, vagy pedig — s ez volt a leggyakoribb megoldás — feleslegesen csináltak a bot-lásból „bűnügyet”. Jobb sorsra érdemes dolgozók börtönbe kerültek, vagy ha pénzbüntetést kaptak is, priuszuk lett, büntetett előéletű, megbélyegzett ember lett olyan fiatalból és öregből is, akin a jó elvtársi szó talán többet fogott volna. Ilyen egyszerű esetekben, mint az é/et tapasztalatai mutatják, a leghatásosabb az, hogy maguk „az elkövető” közvetlen környezetében dolgozók veszik kezükbe az ügyet, rögtönzőtt de kellően előkészít-tett gyűlésen maguk vonják felelősségre megtévedt társukat: ők ismerik legjob-ban, leginkább az elevenére tudnak ta-pintani, határozatuk gyorsan nyomon követi a tettet, ítéletüknek — ha azt a legjobb, legtekintélyesebb dolgozók hoz-zák — tekintélye, súlya van, s nyilvános-ságánál fogva másokat is a helyes maga-tartásra nevel.

De minden szónál jobban beszél né-hány példa:

A kúszászállási Ady TSZ társadalmi bí-rósága azt a tagot, aki az alapszabály szerintinél nagyobb háztáji tengeriföldjét kiválóan megművelte, de ugyanakkor a szövetkezet őszi kapásainak betakarítá-

sánál rossz munkát végzett, arra ítélte, hogy jövőre csak feleannyi háztáji föl-det kapjon, s így több ideje legyen a kö-zös munkában való részvételre.

A karcagi Szabadság TSZ társadalmi bíróságának javaslatára a közgyűlés azt a brigádvezetőt, aki a katonai szolgálatra bevonult brigádtag helyett annak ten-gerijárandóságát letörte, és magának tar-totta meg, teljes kártérítésre ítélte, és visszavonta azt a korábbi határozatát, mely szerint az egyébként kiválóan dol-gozó brigádvezetőt 2 heti jutaloműdülésre küldte.

A karcagi Béke TSZ társadalmi bíró-sága a városi ügyész közvetítését kérte, hogy a szomszédos József Attila TSZ tag-jait, akiknek állatai az ő tengeriföldjü-kön kárt tettek, köteleztesse kártérítésre, mert azok — társadalmi bíróságuk még nem lévén — a vezetőségük felhívására nem hajlandók arra. A városi ügyész in-tézkedésére a kár megtérült.

A karcagi Szabad Ifjúság TSZ társa-dalmi bíróságának javaslatára a közgyű-lés két tagot kizárt soraiból, mert a ve-zetőség utasítását velük közlő brigádve-zetőt öncskával támadták meg. Emellett ellenük a bűnvádi feljelentés megtételét is javasolták az elnököknek.

A jászfényszarui Lenin TSZ állatgon-dozóját a társadalmi bíróság nyilvános megrovásban részesítette, és kötelezte, hogy a közösből eltulajdonított 18 kg ár-padarát természetben adja vissza. Ezen a tárgyaláson hallgatóként a járásbíró-ság elnöke is résztvett.

Az egyik tsz társadalmi bíróságának javaslatára a közgyűlés kizárta azt a fe-le'őlen férfitagját, aki egy másik tsz-tag házaspár csa'ádi életét feldúlta, és a tsz fogatán szállította magához az asszony ingóságait. A kizárásakor az engedély nélkül igénybevett fuvar ellenértékét is levonták a munkaegységből az aznapi munkamulasztással együtt.

Több tsz társadalmi bírósága javasolta a közgyűlésnek, hogy a munkaegységből levonandó kártérítésre kötelezze azokat a tagokat, akik háztáji állataikra nem vi-gyáztak, és azok a közös terményekben kárt okoztak.

Sok hasonló esetet sorolhatnánk még fel, amelyek mind-mind azt mutatják, hogy a társadalmi bíróságok helyes jog-érzetre, szocialista jogtudatra és igazsá-gosságra valló határozataikkal már eddig is bebizonyították életképességüket.

Mindezek a határozatok a dolgozók széles nyilvánossága előtt születnek, s ha

a „vádoltat” nem is tudják mindig személyes jelenlétében felelősségre vonni, hisz kényszerítő eszközöket nem alkalmazhatnak — a hozott határozatok faliújságon, üzemi és hangos hirdóban oly nyilvánosságot kapnak, hogy hatásuk alól az érdekelt nem tud elbújni.

Kétségtelen, hogy nagy nevelőhatásuk van az ilyen kollektív „tetemrehívásoknak” nemcsak a határozatilag érintett, hanem az összes dolgozókra is. Számos példát hallottunk már arra is, hogy a társadalmi bíróság előtt állott dolgozók nagyon is komoly megzűnyítésnek veszik, ha éppen legjobb barátaik és munkatársaik vagy a kollektíva legtekintélyesebb emberei olvassák fejükre a nyilvánosság előtt hibájukat. Ha meg nem mernek a társadalmi bíróság elé elmenni szégyenükben, akkor a képzeletük talán még a valóságnál is élénkebben kiszínezi az „in contumaciam” pengésre állításuk körülményeit, s nem kisebb hatással van rájuk az sem.

Nem egy ilyen elítélt mondotta már azt is, hogy „inkább zárt volna be a bíróság 6 hónapra, minthogy ezt a szégyent kellett megélnem”. Természetesen ezt az illető sem gondolja egészen szó szerint, de ha egy ilyen társadalmilag kimondott komoly bírálat oly nagy hatást tesz valakire, hogy ilyen nyilatkozat jut az eszébe, az elismeri, hogy az eljárás nem volt hatástalan. És természetesen a felelősségre vont családjának és magának a társadalomnak sem mindegy, hogy ezt a komoly javító és átnevelő hatást milyen eszközökkel érik el. Mi úgy gondoljuk, hogyha a társadalmi tulajdon megkárosításának nagyrészt a megszügyenyítés ily légkörének kialakításával meg lehet szüntetni, akkor a társadalmi bíróságoknak megvan a létjogosultsága.

Ha pedig ez így van, akkor a *társadalmi védekezésnek ez a legújabb formája* komoly figyelmet és széleskörű felkarolást érdemel.

A megyében megindult politikai felvilágosító és jogpropagandamunkának ösztönzést adott az is, hogy a társadalmi bíróságok eddigi működésének helyességét most már nemcsak a legfőbb igazságügyi szervek, hanem a párt Központi Vezetősége és illetékes kormánytényezők is elismerik, és továbbfejlesztésüket elvileg helyeslik, gyakorlatilag támogatják. Ez jut kifejezésre pl. *Hegedűs András elvtárs* emlékeztető országgyűlési beszédében is, amikor az igazságügyi szervek munkájáról szólva arra utalt, hogy *míg az osztályellenesség ellen keményen kell eljárni, addig — éppen a szocialista tör-*

vényesség érvényrejuttatásával — *egészen másképpen kell elbírálni azoknak a dolgozóknak az ügyét, akik egész életükben becsületesen dolgoztak, de valamilyen kisebb jelentőségű ügyben s első ízben megsértették a népi demokrácia rendelkezéseit.*

Ennek az iránymutatásnak megfelelően addig is, amíg a társadalmi bíraskodás bevezetését elrendelő jogszabályi intézkedések megjelennek, *módot kell arra találni, hogy a dolgozók széles tömegeinek bevonásával megszügyenyítsük a társadalmi tulajdon és a szocialista együttélés szabályainak, a munkafegyelemnek megsértőit.* Erre igen jó módszernek ígérkezik a kísérleti „minta” társadalmi bíróságok működtetése és tapasztalatainak gyűjtése.

Ez a munka már több, mint egy hónapja folyik, és a tapasztalatok — mint néhány példában rámutattam — igen biztatóak: az eddigi néhány társadalmi bíróság mellé megyénkben egész sor új alakult, s köztük már több meg is kezdte a működését. Ennél is több helyen megtették az előkészületeket, hogyha hatáskörébe vonható ügy adódik, össze is ülhessen, illetve, ha a várható jogszabály megjelenik, késedelem nélküli megalakulhasson. Alig van nap, hogy újabb társadalmi bíróságok alakulásáról ne kapnának hírt igazságügyi szerveink.

Ma már köztudomású, hogy a társadalmi bíraskodás fokozatos bevezetéséről nemsokára jogszabály is jelenik meg.

A kísérleti társadalmi bíróságok eddig ugyanis természetesen nem egészen egységes elvi és gyakorlati módszerek szerint jártak el. Csupán a lényegben egyeztek meg: a kollektíva vonja felelősségre a megbottlott munkatársat, ha első ízben és csak kisebb mértékben vétett a munkafegyelem, a társadalmi tulajdon megbecsülése vagy a szocialista együttélés szabályai ellen. A legtöbb társadalmi bíróság 3 tagból áll, de van olyan is, amelynek 5, sőt 7 tagja is van — az üzemi nagysága szerint. Van olyan, ahol jegyzőkönyvet is vezetnek, másutt az egész eljárást a szóbeliség jellemzi. Még a határozat szerinti kártérítésre vagy annak a munkaegységből történő levonására is csak szóban adnak utasítást, de — s ez érdekes — még nem igen volt olyan eset, hogy a dolgozó fellebbezni akart volna az „igazi” bírósághoz vagy felső szervezethez, legfeljebb a vezetőségtől vagy a közgyűléstől kért haladékat a kártérítésre. Ez arra mutat, hogy a határozatok jók, igazságosak, tekintélyük van, megnyugvást keltenek, és helyes irányban

nevelnek. Jellemző pl., hogy az egyik tsz-tag, akit — mert ittasan jelent meg a munkahelyén —, „csupán arra ítél” a társadalmi bíróság, hogy az egy munkaegettség levonása mellett 3 napig tegyék ki a faliújságra a karikatúráját, mely egyik kezében kapával, a másikban pintesüveggel ábrázolja, már másnap „kegyelemért” könyörgött, és fogadkozott, hogy soha többé nem fordul elő vele ilyen szegény. Egy napot elengedtek neki, azóta sem volt ellene semmi panasz: munkacsapatának egyik legfegyelmesebb tagja lett.

A társadalmi bíróság tagjait rendszerint a legtekintélyesebb dolgozók közül, de nem a vezetőség soraiból választják. *Elnökül igen sok helyen a rendes bíróságoknál már népi ülnökként szerepelt, s így az ítélkezésben szakmai tapasztalatokkal is rendelkező tagokat választják meg* — közgyűlésen, tagértekezleten, vagy termelési értekezleteken, hol a vezetőség, hol pedig a pártszervezet, hol a társadalmi tulajdont védő brigád javaslatára.

A tárgyalásokon érvényesül a kétoldali meghallgatás elve is, hisz a tárgyalás előkészítését végző társadalmi tulajdonvédelmi bizottság (vagyonőrbrigád), a társadalmi bíróság tagjai már előre gondoskodnak arról, hogy a dolgozók közül valaki vádlóként, más valaki pedig védőként lépjen fel a tárgyalás folyamán. Előre számbaveszik azokat is, akik az ügyről közvetlenül tudnak, de az egyéb bizonyító adatokat is gondosan összegyűjtik és megvitatják. A bíróság tagjai tudatában vannak annak, hogy döntésükre száz szem figyel, és ez a társadalmi ellenőrzés biztosítéka annak, hogy legjobb tudásuknak megfelelően igyekeznek a valódi tényállást felderíteni, és az adott körülményekhez képest a kollektíva igazságérzetének megfelelő döntést meghozni.

Természetes, hogy mindenütt és minden esetben nem megy ez könnyen. De mint minden újat, a társadalmi bíráskodást is gondosan fel kell karolni; kezdeti nehézségeit egyengetni, torz hajtsáit nyesegetni, jó módszereit széles körben alkalmazni kell. A megye igazságügyi dolgozói, jogász-szövetségi tagjai már eddig is igen sok segítséget nyújtottak és nyújtanak nap mint nap a most induló

társadalmi bíróságoknak. A nemrég a Szovjetunióban járt jogászküldöttség is bizonyára sok értékes tapasztalattal tért vissza az ott már nagyobb múltra visszatekintő társadalmi bíróságok gyakorlatát illetően. Nem kétséges, hogy a szovjet és az eddigi hazai tapasztalatok felhasználásával elkészülő jogszabály, mely egységes elvi alapra helyezi és működési keretszabályokkal látja el ezt a kezdeményezést, lesz e téren a legnagyobb segítség.

Csakis ily jogszabályi rendezés után várható, hogy a társadalmi bíráskodás beváltja a hozzáfűzött reményeket, mégpedig elsősorban azt, hogy maguk a dolgozók egymást közt teremtsék meg azt a légkört, amelyben szinte lehetetlenné válik a közvagyon elleni bűnözés, másrészt pedig azt, hogy a nyomozó hatóságok és bíróságok mentesüljenek a valóban aprócseprő ügyek tömegétől és az osztályellenesség oldaláról jelentkező nagyobb támadásokkal szembe fordíthatassák a proletár igazságszolgáltatás fegyverét.

Az is bizonyos azonban, hogy a társadalmi tulajdon hatékony védelmére szükséges társadalmi összefogás nem merülhet ki csupán az említett hivatásos és társadalmi bíráskodás érintett módszereiben, hanem a jövőben — ezek mellett — az eddiginél nagyobb mértékben kell felhasználni a TTIT, a Jogász Szövetség, a Hazafias Népfront, a MÓHOSZ, az ifjúsági és női tömegszervezetek, az iskolák — továbbá az irodalom, a művészet, a rádió, a mozi és a plakát, valamint a sajtó és faliújság által nyújtható segítség összes lehetséges formáit.

Megyénkben az elmúlt hetekben új és erőteljes lendületet vett a társadalmi tulajdonvédelmi mozgalom. A második öt éves népgazdasági terv indulása idején aligha lehet hálásabb és szebb feladat a TTIT-ba tömörült értelmiség és lapjának olvasótáborra előtt, mint élen járni abban a munkában, amely rendszerünk gazdasági alapjának, a társadalmi tulajdonnak védelmét új eszközökkel is, minden lehetőséget megragadva, sikeresen akarja megvalósítani. Ezt a sikert csak az biztosíthatja, ha az egész dolgozó társadalom, maga a nép is kezébe veszi a társadalmi tulajdon védelmének ügyét. Erre a társadalmi bíráskodás bevezetése új lehetőséget nyújt.

Dr. Szabó Sándor

Jászkun vonatkozású kéziratos költői emlékek

A felszabadulás óta eltelt évtized nemcsak országunk gazdasági, társadalmi, politikai, tudományos életében, hanem irodalmunkban is gyökeres változást eredményezett. Átalakulóban van az a kép, melyet irodalmunkról formáltunk magunknak. A marxista-leninista irodalomszemlélet útján haladó irodalomtörténeti kutatásaink eredménye számos műről, íróról, korszakról rajzolt már eddig is merőben új képet. De nemcsak ismert írókról és művekről kaptunk igazibb értékelést, hanem új adatok feltárásával méltatlanul elfeledett vagy szándékosan mellőzött, sőt szinte ismeretlen költőkre, írókra derült új fény. Napról napra világosabbá válik, hogy amit eddig magyar költészetként, magyar irodalomként ismertünk, az a meglévőnek csak egy része. Nagyban új irodalmi képet nyújt majd pl. ún. *kéziratos énekeskönyveink* költészeti anyagának feltárása és közzététele.

A felszabadulás óta megnövekedett kéziratos énekesköltészetünk tömege. A különböző intézmények, közületi és családi levéltárak irodalmi anyagának számbavétele azt igazolja, hogy a kéziratos énekeskönyvek és verses kéziratok a „hivatalos” magyar költészetén kívül egy új világot, „irodalom alatti” költészetet tartalmaznak. Benne talán sok lim-lom akad, de még több érték.

A kéziratos énekeskönyvekbe jegyezték fel tulajdonosaik a nekik tetsző, valahol hallott vagy olvasott verseket és saját alkotásaikat. Sok egyéb feljegyzés mellé örömeiket, fájdalmukat egy-egy víg vagy szomorú ének alakjában. Néha politikai keserűséget vagy nemzeti lelkesültséget öntöttek formába, máskor csak névnapi kedveskedést vagy lakodalmi dévajkodást, legtöbbször mégis a szerelmi érzés száz meg száz változatát. Mindenképpen azt, ami a lejegyző számára érdekes volt, ami őt leginkább érdekelte: a számára *élő* irodalmat.

Mindenegyes énekgyűjtemény összeírója egy-egy társadalmi osztály vagy az osztály valamelyik rétegének képviselője, a kéziratok anyaga pedig tükrözője a kor vallásos, politikai vagy társadalmi mozgalmának. Mindegyik darab egy-egy művelődés-, ízléstörténeti prizma. Ha ma nem is elégíti ki irodalmi ízlésünket, *akkor* érték volt, lelki igény bizonyítéka, a változatos élet tükre, ezen kívül legtöbbször irodalmi közkinccs, melyből bárki szabadon meríthetett. Nem kellett magát fárasztania, hogy új fordulatok, kifejezési módok segítségével adja vissza, amit érzett vagy gondolt, tetszetős strófák, megoldási módok álltak rendelkezésére. Természetes ösztönből vagy tudatosan válogatva, csonkítva vagy megtoldva, hasonló témájú dalok szebb veresszakait összeválogatva, népszerűbb ízléshez kösörülve szálltak kézzől kézre, szájról szájra ezek az énekek, hogy személyes jellegűtől megtisztulva közösségi költészetté, nem egyszer népköltészetünk egy-egy remekévé váljanak.

A Jászság és Kunság területén keletkezett kéziratos énekesanyagból eddig nagyon kevés került napfényre. Pedig a debreceni, sárospataki, pápai és más kollégiumok diákklajstromai és énekesgyűjteményeinek jászkun vonatkozású darabjai arra engednek következtetni, hogy a mi tájunkon is akadtak régebben is költői tehetségek vagy legalább is költői, irodalmi igényű diákok, verselők, verseket feljegyezni érdemesnek tartó érdeklődők. Mégiscsak *Jászberényi Pálnak* hívták azt a

XVII. századi kiváló tanítót, aki Angliában szerzett jó hírnevet hazájának gyakorlati nevelői működésével és nem egy kiadásban kinyomtatott műveivel. Talán verselgetett is az *Pórteleki* kuruc vitéz, kiről a kuruc tábori dal szól. Hiszen szép számmal jegyezték már fel eddig is sajátos zamatú jász és kun *népdalokat*, népmeséket!

Régebbi énekesgyűjteményeink jászkun vonatkozású emlékei közül legnagyobb számmal a tréfás, kötődő, csúfolódó s minden bizonnyal diákkéztől származó rövid darabok maradtak ránk. Az egyik ilyen ének: *Minden becsületet a Kunság elveszté* kezdettel azért kárhoztatja a Kunságot, mert gyalog eresztették el a legátusokat.

Egy másik gúnyének, mely számos gyűjteményben megtalálható, kanásztánc-típusú és strófaszerkezetű népi dallammal együtt őrződött meg.²

*Egyszer a nemes Kunság egy ártányt vitete
Hódosi kapitánynak a mádi szüretre
Jaj szegény, megdöglött oda van az ártány
Amott fekszik nyujtózva.*

Pálóczi Horváth Ádám 1815-ben Kazinczy Ferenchez írt levelében a „régí énekek” közt említi, melynek elvesztését legjobban „károlja”. Ugyancsak mint „régí kurta darabról” emlékezik meg P. Horváth Ádám egy másik ismeretlen eredetű töredék ról is.

Az *Árokszállásnál volt a veszedelem* kezdetű töredéket (16 sor) először Thaly Kálmán adta ki,³ és valami régi cigányriasztás emlékeként idézi, mely nótájával együtt még 1864-ben élt a Jászságban és Nagykunságban.

A sárospataki ref. főiskola hangjegyes dalgyűjteményében 1790-ből maradt ránk az alábbi szerelmes ének.⁴ Szerzője minden valószínűség szerint a mi tájunkról került ki, erre következtethetünk abból a kun önértetből, mely a sorokból kicsendül:

*A Kunságot összejártam,
Alma terem a fűzfákon,
Csuka, potyka a harasztzon,
Szép menyecske vetett ágyon.*

*Ugy szeretem az ifjút,
Mint a héja a tyukfiat,
Körme közé kaparittya,
Szárnyaival bétakarja.*

*Szeretem szívem személyed,
Gyönggyel felfűzött mellyedet,
Kérjed azon Istenedet,
Adjon össze kettőnket.*

*Nem régen esmérjük egymást,
Soha nem is láttuk egymást,
Ugy meszerettük már egymást,
El sem is felejtjük egymást.*

*Az innep utolsó napján
Végig mentem az udvarán,
Bé tekinték az ablakán,
Nem látlak szívem ezután.*

*A Kunságot összejártam,
Kunhegyesen mégsem voltam,
Hogy Madarasra akadtam,
Már szívemben megnyugodtam.*

*Ott laknak a jó magyarok,
Ama régi híres kunok,
Atillátul fogva valók
Tartották fel a Kunságot.*

*Öszejártam kis Derecskét
Túl a Tiszán Duna Becskét,
Még sem láttam szép menyecskét,
Mint hazámban Könyöresnét.*

1) Szikszai énekeskönyv 48/b—49/a. lapokon; kiadatlan.

2) Orsz. Széchényi Könyvtár oct. hung. 39. jelzésű ki. 38/a—b. 1./

3) Vitézi Énekek II. 294.

4) Dávidné Soltári 200.

Ehhez hasonló önérettel csak a következő rövid nótában találkozunk. 1812-ben „különféle világi énekek” közt „egyéb egyveleges apróságokkal a maga kedvtelésére magányos óráiban” írta össze Gy. N. J.⁵

*Én vagyok a magyar gyerek,
Dicsekedni azzal merek.
Én vagyok a Jászsági fi,
Nem parancsol nekem senki.
Sem a Jászság, sem az Kunság,
Sem a Birinyi uraság.*

*Nincsen nálunk szolgabíró
Szegény legényeket kintzó.
Én vagyok a Jászsági fi,
Nem parancsol nekem senki,
Sem a Jászság, sem az Kunság,
Sem a Birinyi uraság.*

Ugyanez az énekgyűjtemény még egy másik hosszabb, hétversszakos darabjában is dicséri a jászkunokat. A Rákóczi-nótára emlékeztető ritmusban és képekben köszönti mint jó katonákat, de mint jól dolgozó népet is az országnak. A dicséretre a XVIII. századvégi török háborúban, nevezetesen Belgrádnál tanúsított vitéz magatartásuk adott okot.

*Az Jászkun Gavallérság
Olyan mint a szép virág
    És friss zöld ág.
Mindig kész katonaság
Nagy vitéz egész Jászság,
    Egész Kunság.
Ez világon nincs oly szép,
Mint a Jász és a Kun nép!
    Termete szép,
    Testében ép,
Drága eleven kép!*

*Kardot, kaszát forgatni,
Jászság, Kunság aratni
    Leghíresebb.
Gazdaságot folytatni,
Vigadni vagy mulatni
    Legnemesebb.
Ékes páva a lépése,
Gyöngy a nevetése
    Hires isten
    teremtése
Angyal a nézése!*

Ha ilyen jó katona a jászkun nép, ne csodálkozzunk, hogy verbuválják is őket a király seregébe a „francok ellen”. A Napóleon elleni háborúk idejéből való az alábbi verbunk:⁶

*Áll a verbung, táncoljunk, nosza kun legények,
Tele csordolong borral itten az edények.
Pántlikát kalapunkra majd osztogatnak,
Mentét, dolmányt és nadrágot hozzánk szabatnak.*

*Itt állnak a lovak is, készen abraholva,
Melyek a magyar legényt hordozzák táncolva.
Ha sebesít sok Frantzot az én jobb karom,
Akkor mondja jó királyon, elég magyarom.*

A magyar történelem véres eseményeinek színhelye volt nem egyszer a Jászság és Kunság földje is. Külön lehetne foglalkoznunk azokkal a történeti tárgyú énekekkel, melyek részleteikben a mi tájainkon lejátszódó eseményeket is tárgyalják. (Pl. Dálnoki Veres Gerzson verses krónikája a kuruc szabadságharcból.) Említjük meg közülük az egyik legrégebbi ponyvanyomtatványunkon szereplő *Nagy Kun-*

5) Orsz. Széchényi Könyvtár. Quart. Hung. 1162 jelz. ki. 97/a.

6) Orsz. Széchényi Ktár. oct. hung. 926. jelz. ki. 22/a 1.

ság romlásáról című, 1698-ból való krónikás éneket, mely 60 versszakban siratja Karcag és Kisújszállás feldúlását.⁷ Valószínűleg a jászkun kerületek elzalogosítása után keletkezett az az ének, melyet ugyancsak Thaly Kálmán adott ki⁸ az Orsz. Széchényi Könyvtár Jankovich Miklós-féle gyűjteményéből.⁹ Szabadságunk megromlását, javaink elvesztését siratja benne az ismeretlen szerző.

Történeti munka melléklete egy 12 versszakos „költői játék”, melyet Molnár Ferencnek 1799-ben Jászberény városában lévő Lehel Kürtjének vagy Jász Kürtnek címere című, nyomtatásban is megjelent könyve kéziratának utolsó lapjaira írva találunk *A Poeta Játékja* címmel egy 4 strófás latin vers átköltéseként. A kevés költőiséget eláruló vers Jászberény földjét dicséri Buda bástyájával, köveivel szemben; fontosabbnak tartja a Jászberény környékén található kenyeret és szénát a budai bástyáknál, mely ha elvesz is, a vitéz ember még helyt állhat:

*De ha széna s kenyér
elfogy, fogy kéz s tenyér,
vesz kedve katonának,*

*Mert nem lesz mit enni,
nem is tud mit tenni
erőtlen két karjának.*

Ugyancsak történeti tárgyú munka végén, Bedekovich Lőrinc kéziratosa jászkun története („Jászok és Kunok Ismerete és azok Birtokainak Leírása Irattatott Jász Apáthi Városában 1799-ik esztendőben”) utolsó lapjain maradt ránk egy a jászkun kerületeket ironikus hangon, klasszikus formában, tömör stílusban megéneklő verszet.

Természetesen kevés ez az emlék mennyiségileg és minőségileg egyaránt. De bizonyítéka annak, hogy kéziratosa költészetünk virágkorában, a XVII. és XVIII. században, a mi tájunk is részese volt ennek az élő költészetnek. Megértésének, helyes elemzésének alapvető feltétele, hogy mindegyik darabját a maga korában, sajátos történelmi, társadalmi helyzetében, összefüggéseiben vizsgáljuk. Kétségtelennek látszik az is, hogy az ilyesféle emlékek egyre nagyobb számmal tűnnek majd elő levéltáraink mélyéről, ahogy ezt megerősíti a szolnoki levéltárnak már eddig is napfényre került néhány irodalmi vonatkozású dokumentuma, melyekből a JÁSZKUN-SÁG a múltkorában már adott is értékes ízelítőt.

Dr. Varga Imre

7) Kiadta Thaly Kálmán: Vitézi Énekek I. 249—261.

8) Vitézi Énekek I. 279—282. 1.

9) Quart. Hung. 175. IV.

A KUKORICA NAGYÜZEMI TERMELÉSE

— Kukorica mint elővetemény feltételeinek megjavítása —

Az elmúlt gazdasági év kukoricatermelési eredményei az előző évekhez viszonyítva, ugrásszerűen emelkedtek. A javulás alapját elsősorban az a gondosság képezte, ahogy ennek a növénynek minden termelési kérdésével foglalkoztunk.

A kukorica-terület további emelése szükségessé teszi, hogy termelési módszereinket, termelt kukoricafajtáinkat hozam- és tenyészidő szempontjából felülvizsgáljuk, s a kukoricát, mint kenyérgabona-előveteményt megjavítsuk. A magas kukoricatermés előfeltétele a kenyérgabona magas terméseredményének.

Elsősorban a kukoricatermelés ingadozását kell megszüntetnünk, majd az állandósított termelést fokozatosan emelkedővé tennünk.

Kukoricatermelésünk kisüzemi volta megnehezíti a gépek kihasználását, utat enged a helytelen részes művelésnek, a munkaerő-túlszereződöttség kényszermegoldásának. A munkaerőszükséglet emelkedése, a gépek kéthónapos kihasználása — pl. hiányos munkaerőlétszám esetén — üzemileg a költség emelkedését, a terméseredmény csökkenését vonja maga után. Természetesen egyéb káros hatás is jelentkezik a kenyérgabona-elővetemény szempontjából (elgyomosodás, rossz talajszerkezet, kései munkák, stb.).

Az elmondottakból látjuk, hogy kukoricatermelésünknek kettős feladatot kell megoldania: a) a terméseredmény emelése, b) az elővetemény feltételeinek megjavítása.

A terméseredmény javításánál a lehetőségeket három csoportban vizsgáljuk meg: 1. a fajtánál, 2. a kukorica művelésénél, 3. a nagyüzemi lehetőségek további fejlesztésénél.

A világ kukoricatermelő államai terméseredményeik emelése érdekében a hibrid-kukorica termelését széles körben bevezették. Eddigi hazai tapasztalataink is azt mutatják, hogy a hibrid-kukorica vetőmag használatára mindjobban át

kell térni; bűn az, ha ezt a legegyszerűbb termésemelési lehetőséget nem használjuk ki. Komoly gondot fordítsunk a következőkben a hibridek előállítására, a szülőpárok megválasztásánál nagy gondal járjunk el, nehogy a Mezőhegyesi F. x Mindszentpusztai Fehér eredménytelenségére jussunk, ahol a keresztezések a szülőpárok termését sem érték el.

A jó hibrid-kukorica termésfokozó hatását Szolnok megyében a Héki Állami Gazdaság kísérletei már számszerűleg is bizonyítják: a Mezőhegyesi F. terméseredményét 100%-nak véve, a Martonvására 5-ös hibrid-kukorica négyszeres ismétlésben 131%-ot termelt, 50,28 q csöveskukorica-súlyban. Ugyanakkor az ellenőrzésképpen elvetett Aranyözön terméseredménye is csak 109% volt.

Az elmondott kísérletekből nem vonhatjuk le általában azt a következtetést, hogy a Martonvására 5-ös hibrid az egész Alföldre vagy egész Szolnok megyére jó. A táj- és talajviszonyokra keressük meg a megfelelő hibrid-fajtákat, kérjük a kutatók munkáját, és nagyüzemi kísérletek beállításával saját érdekünkben támogassuk azt.

Ne várjunk azonban mindent a fajtától! A helyes művelés és a talaj szervesanyag-pótlása csak együttesen jelent nagy termést.

A kukorica termesztésénél sok olyan alapvető hibát követünk el, ami eleve bizonytalanná teszi termelésünket. A vetés idejénél és mélységénél uralkodó nézetek a legellentéesebbek. A kukoricát minél korábban vessük, természetesen a talaj hőmérsékletétől függően. A gyors kelés előfeltétele, a 10–12 °C-os talajhőmérséklet április első felében — normál időjárás mellett — már megvan. A nagyüzemek ezért a naponkénti talajhőmérőzést helyesen vezetik be, mert az mázsákban térül meg, és a korai érés folytán esetleg jobb előveteményt biztosít a kaszósainknak. Szolnok megye csapadékeloszlása a gyors kezdeti fejlődést csak a korai vetés esetében segíti elő.

A *vetésre* legalkalmasabb a szovjet tárcsás vetőgép, melynél a mélységet szabályozni tudjuk. Használható a négyzetes vetőgép is, ennél azonban a mélység szabályozása már nem biztos.

Kulin István, a magyar növénytermelés egyik kiemelkedő egyénisége az 1919—20-as években megállapította végérvényesen a *kapálás* eredményjavító hatását. Nagyüzemi kísérletei többszöri ismétlésben bebizonyították a teljes gyommentesség termésemelő hatását. Leszögezte, hogy nagy termést csak akkor érünk el, ha a kukoricát a vegetáció végéig műveljük. Ebből következik a rekord kukoricatermés és a magas kalászosstermés összefüggése.

A kapálás mélységénél igen ellentétes vélemények alakultak ki. *Kolbai Károly*, a gödöllői agrártudományi egyetem professzorának vizsgálata szerint azt látjuk, hogy az első kapálás a vetés mélységéig, míg a többi kapálás sekélyebben történik. A sekély kapálás mellett szól a gyökértömeg vizsgálatának eredménye: a hajszálgökök a mély művelésnél könnyen megsérülnek. A hajszálgökök sérülése és csökkent száma az eddigi ellenőrző kísérletek szerint komoly terméskiesést jelentenek. A másik szempont a sekély művelés mellett a talaj gyommentes, porhanyós állapotának megtartása, ami nemcsak a kukorica terméseredményében, hanem a beérett, jó kalászos elővetemény feltételeinek megjavulásában is jelentkezik.

Az elmondottak természetesen csak akkor lesznek teljes értékűek, ha kísérletek és szakviták alapján végleges álláspont alakul ki.

A *vetés állománya* (növénylétszám) teljes beálltság nélkül a legmondosabb művelés mellett sem adhat nagy termést.

Kukoricavetéseink soros növényállománya általában 10—11 ezer, jó táperőben lévő talajnál 17—18 ezerre emelkedhet. A csövek súlyát általában 25—35 dekának véve, megállapíthatjuk, hogy a növénylétszám és a csövek súlyának együttes eredményeképpen jelentkezhet a 30—35 mázsás kh-kénti átlagtermés. Ez a négyzetes vetésnél (70×70-es kötésben) 8648 növénylétszámnak felel meg, amiből a vegetáció alatt 15—25%-os veszteség jelentkezhet drótféreg, kártevők, kapálási hiba következtében.

A megfelelő táperőben lévő talajoknál a négyzetes művelés növénylétszámát a kétszálas műveléssel oldhatjuk meg. A kukorica vegetáció alatti pusztulása a

soros művelésnél is indokoltá teszi a növényállomány 2—3 sorral történő fokozatos beállítását.

A Héki Állami Gazdaság növénylétszám-kísérleteinél két eredményt hasonlítok össze:

80 kh-n	11 280 tő	38,7 q-s csöves termés
60 kh-n	13 230 tő	42,4 q-s csöves termés

Az elmondottakból következik, hogy a helyes művelést, a megfelelő fajtát a szükséges növénylétszám egészítse ki.

A jelenlegi művelési módoknál a gépeket csak két hónapig tudjuk használni, a további gyomtalanítás fogatos műveléssel lehetséges. Ennek üzemi hátrányáról már szoltam, s csak azzal egészítem ki, hogy a fogatok igénybevétele az aratás, cséplés és szénabetakarítás munkával amúgy is túlszűfolt idejére esik. Ezért fordul elő nagyüzemeinkben, hogy a kukoricakapálást elhanyagolják, és a vegetáció végéig történő művelés csorbát szenvedve, 6—8 q csöves termésről mondvunk le.

Mindezekből következik, hogy a helyes négyzetes művelés mellett keresnünk kell azokat a művelési módokat, amelyek a vegetáció alatti teljes gépesítést teszik lehetővé, a betakarítás gépesítését megkönnyítik, és a kukoricát a rossz elővetemények sorából legalább a kalászosok közepes előveteményévé emelik.

3.

A Központi Vezetőség 1955. júniusi határozata VII. fejezetének 3. pontja a kukorica termelésével kapcsolatban többek között a következőket szögezi le: „...a kukorica nagyüzemi termelésének állandó javítására kell törekedni”. A négyzetes vetés a gépi nagyüzemi művelésnél bizonyos fejlődést jelent, azonban a hiányos növénylétszám és a gépek részleges kihasználása következtében ez nem oldja meg a feladatot.

A következőkben ismertetem *Kolbai Károly* professzor által bevezetett „gödöllői ikersoros” művelés módját és eredményeit, kiegészítve azokkal a kísérletekkel, amelyeket a Szolnok megyei állami gazdaságok hasonló témakörben végeztek.

A Szolnok megyei állami gazdaságok széles sortávú és a köztes hasznosítására irányuló kísérletei a következőket mutatják:

Hécsi A. G.

2 m sortávú kukorica, 1 kh-ra	16,80 q csöves kukorica
Köztes burgonya	147,10 q
Szárazanyagra átszámítva, ez a kísérlet adta a legmagasabb termés- eredményt.	

Kőrösi A. G.

240 cm × 60 cm ikersoros művelésben	
a kukorica (7386 tő)	19,80 q csöves kukorica
Köztes bab	4,20 q

Bánhalmi A. G.

2 m sortávú kukorica	18,30 q csöves kukorica
Köztes bab	6,20 q

A kísérlet 7 kh-n történt.

Kolbai professzor ikersoros művelési kísérleteit 3 éve folytatja, és ennek a következő a lényege:

A széles sortávolság 260 cm, az ikersor 30—40 cm. A növénytavolság 30 cm vagy ennél valamivel kevesebb. A sortávolság, a növénytavolság a talaj táperejétől függően növelhető, csökkenthető. A nagysorhoz — minél jobb a talaj és minél hosszabb tenyészidejű a kukorica, annál inkább — lehet 280, sőt 300 cm is a távolság. Kisebb testű, rövidebb tenyészidejű kukoricáknál, gyengébb talajviszonyokat feltételezve, a nagysorok csökkenthetők. A keskeny sor 40 cm-es sortávolságánál — 40 cm-es növénytavolságot feltételezve — 1 kh-ra 10 000 növényt tudunk beállítani. Kolbai professzor ezt a sor- és növénytavolságot kétszázalásra is hagyta, így a növénylétszám 20 000-re emelkedett. A 10 000-es állománynál a termés kh-ként 38—42 q csöveskukorica volt, 25 000-es állománynál — az előző eredményt 100%-nak véve — a termés 145%-ra emelkedett. A négyzetes vetésű ellenőrzés azonos növénylétszámra vonatkoztatva hasonló terméseredményt adott.

A keskeny sor művelése lényegesen egyszerűbb, mert azt általában egyszer kell kapálni. Ezután a kukorica gyökerei a hároméves gyökérvizsgálatok szerint úgy átszővik a sort, hogy gyom ott egyáltalán nem fejlődhet.

Az ikersoros művelés ellen sokan felhózzák a tenyészterület egyenlőtlen kihasználását, azonban nyugodtan hivatkozhatunk a gyökérvizsgálatokra, amelyeket magam is láttam, és amelyek kimutatták, hogy a gyökér teljesen egyenletesen helyezkedik és oszlik el.

Az elmondott és ismertetett módszereket a nagyüzemi műveléssel és a jó elővetemény fejlesztésével hozom szoros kapcsolatba, ugyanis a Kolbai-módszer

eredményességének első kritériuma az állandó és teljes gyommentesség.

A teljes gyommentesség a rendelkezésre álló univerzál és talajművelő gépeinkkel megteremthető. A kétsoros tárcsa két szélső levelének levétele után ezekben a sorközökben kukoricatöltésig járhat, a tárcsa rendszeres munkája teljes gyommentességet és beéredett állapotot teremt a terület nagy részére. Ezzel a művelési móddal valóban csak a terület 1/8-ad részét vetjük be, a többi rendszeres ugaművelés alatt áll. Egy univerzál gépre ennél a művelési módnál az eddigi számítások alapján 100—120 kh-at vehetünk.

A köztes hasznosítása az állami gazdasági kísérletek alapján eredményes, azonban ha az elérhető 38—42 q-ás átlagtermést, sőt kétszázalás műveléssel további 14—16 q-val nagyobb termést veszünk tekintetbe, akkor meggondolandó, hogy a jó búza-elővetemény lehetőségét az esetleges köztes-hozamért feláldozzuk-e.

A gödöllői ikersoros művelés előnyeit röviden a következőkben foglalhatjuk össze:

1. A vegetáció minden szakában géppel művelhető, s a gépi művelésre meglévő gépeink és eszközeink minimális átalakítással alkalmasak.
2. Területegységenként a növénylétszám a talaj táperejétől függően majdnem korlátlanul emelhető.
3. A betakarítás könnyen gépesíthető.
4. A búzának gyommentes, beéredett magágy marad hátra, tehát a búza, illetve kenyérgabona termésátlagának emelkedését is elősegíti.

Befejezésül még azt szeretném megjegyezni, hogy keressük a jobbat, nemcsak nálunk a fáradságot a nagyüzemi kísérletek beállítására, hiszen módszereink javítása a kukoricatermelés és a búzaelővetemény kérdését viszi előbbre.

Szabó János

„Oly igen szép, erős Szolnok vára vala . . .“

A szolnoki vár a törökkorban

Nemzetünk történelmében jelentős szerepet játszottak a várak: jól védhető hegyeken, völgyek nyílásában, fontos utak találkozásánál, jó átkelőhelyek védelmére épültek. A hegyvidéken erős kövekből, más vidéken téglából készült várkapuk és falak maradványai romokban ma is láthatók. Ifjúságunk, az üdülők, a turisták szívesen felkeresik a múlt néma tanúit. Buda, Eger, Visegrád, Sárospatak és a többi vár történetéről díszes kiadványok jelentek meg, de Szolnokról, Törökszentmiklósról, Hatvanról és a többi alföldi palánkvárról hiába keresünk ilyen könyveket.

Ezért foglalkozunk most a szolnoki várral, amely a Tisza és a Zagyva összefolyásánál, fontos utak találkozásánál, alkalmas átkelőhely védelmére szolgált évszázadokon keresztül. Ennek a tanulmánynak nem célja a vár egész történetét ismertetni, de annyit meg kell említenünk Szolnokról, hogy az Árpád-korban I. István megyeszékhellyé teszi, és itt várispánságot alapít. Neve írásban először a *garamszentbenedeki apátság alapítólevelében (1075-ben)* fordul elő.

* * *

Négyszáz évvel ezelőtt Szolnok fontos szerepet kap a török előnyomulás megakadályozásában. A mohácsi csatavesztés után 1541-ben a Duna mentén már Budáig, a Tisza vonalán pedig — Szegedet is elfoglalva — egészen a Körös torkolatáig ér el a török uralom. Érthető tehát, hogy lázas sietséggel erősítenek sok várat, és néhány újat is kezdenek építeni. Szolnok vára is akkor nyeri a törökkori metszetekről ismert formáját.

A török terjeszkedése különösen közelről érinti Heves vármegyét és Dobó Istvánt, az egri vár kapitányát. Kémeik ugyanis hírül hozzák, hogy a török csapatokat von össze, és a Tisza—Zagyva összefolyásánál várat akar építeni. Meg kell előzni a török tervét, és magyar erősséget kell emelni Szolnoknál — ez az egyetlen módja a védekezésnek.

Az Egerből 1549. március 11-én Pozsonyba küldött levélben írják Heves megye szolgabírái: „...Heves vármegye a Tiszán innen a török torkában fekszik, a szegény parasztok a török hatalom alatt vannak, akik ezeknek szolgálatára mindennap Budára, Pestre és a nagyhatvani kastélyhoz hajtatnak... Most érkezett közülük hozzánk néhány kém, ezek azt beszélék, hogy a török birodalom hódoltsága alatt levő várakból a rácz hajósok és a gyalogság Nándorfejérvárra szállítottak, ahol igen sok naszád és gyorsjáratú hajó van. Úgy értették, hogy a Tiszán fognak evezni és a Tisza és Zagyva összefolyása által képzett szögletben, Szolnok közelében várat akarnak emelni és azt a legjobban megerősíteni. Szegeden már igen sok épületjét és óriási tölgyfákat hordtak össze. Ha megérkeznek, hat nap alatt ötezer locas részére elegendő, igen erős várat képesek emelni. Minthogy földünket és a tiszántúliakat a leggyorsabb pusztulás fenyegeti... az lenne talán a legjobb és hirtelen a leggyorsabban kivihető, hogy itt várat építsenek, mert innen egész Erdélyig, Lengyelországig, Moldváig, Havasalföldig a legnagyobb felügyeletet és védelmet lehetne gyakorolni...”¹

Dobó István egri kapitány pedig 1549. március 12-én írja Nádasdy Tamás főkapitánynak „...a török terve nekünk magyaroknak szerfölött veszedelmesnek látszik... Egy másik emberem azt hozta hírül, hogy egy bizonyos vajda az elébe rendelt bírának azt mondta, most már nem kell félnetek, mert épül a kastély [t. i. a vár] a Tisza mellett...”²

Felismervén a hely jelentőségét a török elleni védekezésnél, 1550. szeptember 10-én Salm Miklós és Báthori András nagyobb sereggel megszállja Szolnok környékét, és nekikezd a várépítésnek. Tervüket oly ügyesen hajtják végre, hogy a Budán és a Körös torkolatánál lévő török a munkálatokat megakadályozni nem tudja.

Mielőtt a vár építésének főbb mozzanatait vázolnánk, vizsgáljuk meg a rendelkezésre álló metszeteket és térképeket: milyen is volt a vár? A korabeli metszetek közül leghitelesebbnek szokták tartani Houfnaglius munkáit.³ Ha megnézzük a VII. táblán Houfnaglius 1617-ben megjelent közismert metszetét, amely a várat D-i irányból ábrázolja (a metszet tévesen K-t jelöl), látjuk, hogy az É-i irányból folyó Zagyva több ágra szakadva veszi körül a várat, és ömlik a Tiszába. A középben fekvő, palánkfalú *belső vár* négyszögletes, négy sarkán körbástyával. A belső vártól balra fekszik a palánkfalal körülvett város, a *külső vár*, öt körbástyával, rondellával.

Ortelius metszete északi irányból mutatja a szolnoki vár madártávlati képét. Az előbbi metszethez hasonló palánkfalakat látunk itt is ugyancsak körbástyákkal (VII. tábla 2. kép). Az 1687-ben készült metszeten (VIII. tábla 3. kép) a belső vár nyugati körbástyája még megvan, a többi pedig füles- és szögbástyás szerkezetű. *Morando Visconti* 1706—7-es Rabutin-féle hadjáratról készült térképén (VIII. tábla 4. kép) a belső vár már teljesen szögletbástyás. A képek egymásutánja szépen mutatja a vár fejlődését. Meg kell azonban alaposabban vizsgálnunk ezt a kérdést!

A XVI. század közepén már ismerték az olasz szögbástyás erősítési módokat, és új építkezéseknél már csak ezeket használják. Ez ugyanis lehetővé teszi, hogy a falakat hosszában oldaltűz alatt tarthassák a védők. Rondellás bástyát csak akkor építenek, ha meglévő erődítményt alakítanak át. Szolnokon azonban nem ez a helyzet. Salm Miklós 1550. szeptember 17-i levelében azt írja Nádasdy Tamásnak, hogy „... az erősítéseknél azonban nagy nehézséget okoz, hogy nincsenek nyomok vagy jelek, melyek mutathatnák, hogy ott azelőtt valamilyen erősség állott volna...”.⁴ Tehát nem egy meglévő erődítményt alakítanak át. De akkor nem is építhetnek rondellás bástyákat, hanem az olasz rendszerű szögletbástyákkal láthatják csak el a szolnoki várat is.

Nézzük meg a VIII. tábla 5. rajzát, amely 1553-ból a Móré-per akta-anyagából származik, és melyet a helyzettel ismerős ember rajzolhatott a vár elkészülte után 2—3 évvel. Ha a belső vár alakját összehasonlítjuk a Houfnaglius, Ortelius és a többi törökkori metszettel, láthatjuk, hogy a vár szabálytalan trapézalakú terület négy szögletbástyával. A fentiekből következik, hogy Houfnaglius metszeteit, az eddigi felfogással ellentétben, nem fogadhatjuk el mindig valóságghú ábrázolásnak, csak abban az esetben használhatjuk forrásértékűnek, ha adatait más forrás is megerősíti.

1550. szeptember 10-én tehát megkezdődik a vár építése. A legegyszerűbb módját választják az erősítésnek. Mivel követ csak nagy fáradsággal és sok idő alatt lehet elegendő mennyiségben szállítani a messzi hegyekből, palánkvárat emelnek. A Zagyva és Tisza szögét egy új mederrel kötik össze, hogy a belső várat teljesen vízzel vegyék körül: a torkolat felett kb. 300—400 méterrel ássák az új csatornát, amely a Tabántól a torkolatig a Zagyva jelenlegi medre. A kiemelt földből kezdik a falakat rakni. Először hatalmas tölgyfa- és más cölöpöket ásnak le a falak külső vonalán, ezeket fent összeacsolják a belső cölöpsorral és a közeit a kiásott földdel vertfal módjára kitöltik. A többi palánkvár építéséhez hasonlóképpen itt „... dolgozik a környék magyar népe is, de robotmunkában, falvanként beosztva, fát, meszet, követ, agyagot, vizet fuvaroznak, az asszony- és gyereknép is, tapossák a palánkok, belső földmagasítások nedves földjét, sározzák a kész palánkok gerendakötéseit...”.⁵

Elgondolhatjuk, hogy mennyi földet kellett megmozgatniok. Elég csak a Zagyva mai medrét megnéznünk. A falaknak ugyan nagy nyoma sincs, de mégis érdek minket, hogy milyen magasak és szélesek lehettek. A múlt század elején *Gorove László* foglalkozott a szolnoki vár történetével. Az ő leírásából ismerjük az akkor még fennálló várfalak méreteit: „... magasságok legalább 8 vagy 9 ölnyi (16—18 méter) lehetett, még ma is a föld színetől véve helyel helyel a' bástya magasságát 6 öltre lehet tenni főképpen a napkeleti oldalon, mely még тұrhető állapotban találatik. A' Bástyáknak szélessége, tsak a' nem régében lerontott kapujáról itélvén mintegy 6 ölnyi (12 méter) lehetett...”.⁶

Pataki Vidornak a bécsi levéltárakban végzett kutatásai nyomán ismerjük a vár építésében résztvevő építőmesterek, kőfaragók, ácsok neveit is. *Gaballio Bernát* építőmester hat olasz kőművessel dolgozik. Egerből jönnek olasz kőfaragók és kőművesek, kiknek vezetője *magister Joannes Maria*. Dolgoznak itt egri magyar és német ácsok, hiszen az építést Salm Miklós mellett Dobó István, az egri vár kapitánya vezeti. A kőfaragók csak a mai Zagyva-híd K-i végén állott kőkapu építésén

dolgoznak, és a Tiszára néző fal közepe táján lévő alacsony, boltozatos vízikaput készítenek el.

1550-ben tehát megépült a belső vár, a következő évben pedig magát a várost is fallal és vizesárokkal veszik körül, amelyet öt bástyával erősítenek meg, ez lett a külső vár. Levéltári adatok alapján tudjuk ezeket, de felvetődik a kérdés, hogy a mai szolnoki utcahálózatot tekintve, hol is volt tulajdonképpen a város akkori határa, és merre húzódott a falakat övező vizesárok.

Botár Imre Szolnok XVIII. századi történetével foglalkozó munkájában⁷ és *Komáromi József* a szolnoki várról írott tanulmányában⁸ a várossal helyét és így város határát nyugatabbra teszi, és ily módon a város területét is nagyobbakká véli.

A helyzet ismeretében megállapíthatjuk, hogy a város területe a XVI. század közepén, mindkét felfogással ellentétben, kisebb volt. Szolnok belterületét ábrázoló rajzon (1. ábra) feltüntetjük a vár helyét a mai utcahálózatban. A város tehát nem terjedt túl a Tisza Szálló—Irodaház—Sipos téri iskola és a Tabán északi része által bezárható területen. Öt évvel ezelőtt a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja által végzett városképi és műemléki vizsgálatokhoz, Szolnok történetéhez készítettük ezt a rajzot. Érdekes megemlíteni, hogy a sok XVIII. századi kéziratok térképen kívül, amelyet az Országos Levéltárban, a Széchényi Könyvtárban és az Egri Levéltárban találtunk, különösen nagy segítséget jelentett a Honvéd Levéltár útján a bécsi levéltárakból 1949–50-ben beszerzett mikrofilmes anyag. Az ezekről készült fényképnagyítások alapján pontosan meg lehetett rajzolni a város területének fejlődését. A közötti rajz helyességét igazolja az Irodaház 1952–54. évi építkezése; majdnem teljes egészében a várost övező vizesárokra épült, ahonnan 7–8 méteres mélységből értékes törökkori régészeti anyag került elő.

A vár építési körülményeinek leírása után röviden ismertetem, vajon megálta-e a helyét az így megépített vár. Hiába szerelték fel évekre elegendő élelmiszerral és lőszerral, a vár nem felelt meg a várakozásnak, mert sem az erélytelen várkapitány, *Nyáry Lőrinc*, sem a túlnyomórészt idegen zsoldosokból álló védősereg nem állott hivatása magaslatán. Ha Szolnok védelmét az egriével hasonlítjuk össze, megállapíthatjuk, hogy a várak igazi ereje nem a falak vastagságában van, hanem csak a benne lévő harcosok szíve és elszántsága arathat diadalt.

1552. augusztus 20-án Ali budai basa 20–30 ezer emberével megszállja Szolnokot, és ágyúzni kezdi a várat. A vár jelentőségére vall az a tény, hogy miután Fehérvárt, Veszprémet, Várpalotát, majd Nógrád, Drégely, Hollókő és Salgó várát elfoglalja, nem a közelben lévő Eger ostromára siet, hanem a messze fekvő Szolnok alá. Pedig Achmed nagyvezér 60 ezer főnyi seregével Temesvár elfoglalása után úgyszólván útbaejti Szolnokot. Amikor augusztus utolsó napjaiban Achmed is megérkezik a vár alá, a megrettent védősereg egyik éjszaka a Tiszán át megszökik. Hiába buzdítja őket harcra Dobó István küldöttje, Csapi István tizedes, aki az ostromzáron keresztül is bejut a várba. *Nyáry Lőrinc* pedig a törökök fogságába esik, és a Hét-toronyba kerül.

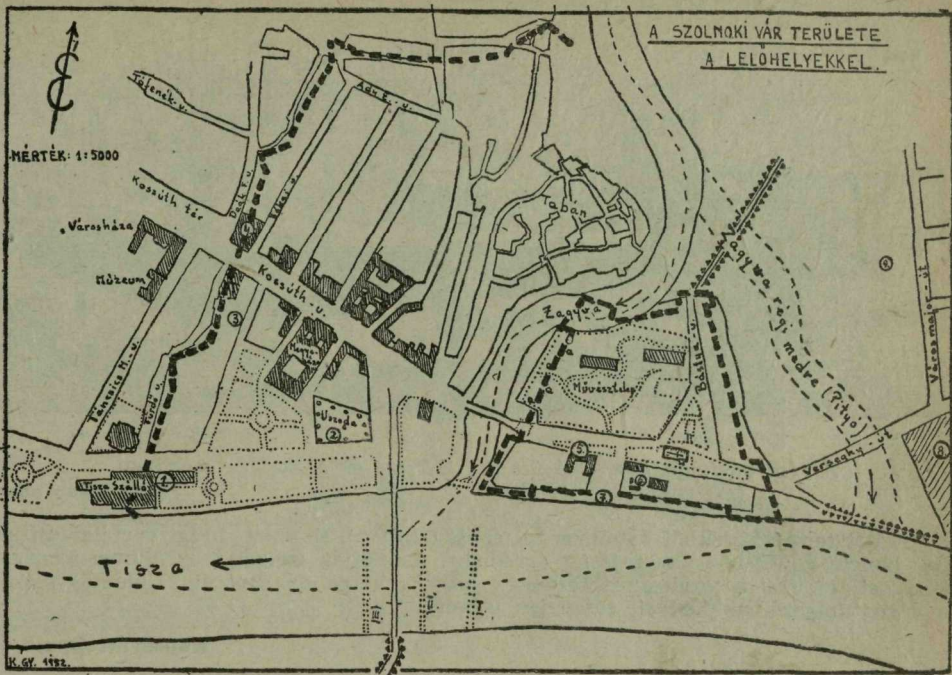
A vár további sorsát röviden vázoljuk. A törökök katonasággal rakják meg, az erődítéseket tovább fejlesztik, és a mohamedán szokásoknak megfelelően alakítják át a várost, fürdőt, minaretet építenek. Szolnok katonai kerület székhelye lesz. A vár 1685-ben kerül ismét magyar kézbe.

Szolnok váráról a törökkorból több török leírásunk is van. Ezek közül mint legismeretlenebbet közöljük *Behram Dimiski* feljegyzését: „... Szolnok, kasaba, erős vára van. Mellette folyik el a Tisza és a Zagyva, mely a Hatvan nevű vár és kasaba mellett is elfolyik. Szolnok vára a belgrád—egri útvonaltól, egyóránnyira áll. 3600 oszlopon álló erődítménye van. Ennek két kapuja van, az egyiknek egri kapu a neve. A másiknak belgrádi kapu a neve. Ez kőkapu. Murteda pasa építtette; tetejére egy erős hangú órát tétetett... Bektas pasa a városban egy dzsámit [török templom] és egy fürdőt építtetett. A város lakossága a Zagyva vizét használja ivóvizül...”⁹

Az elmúlt években folyt csatornázások és építkezések alkalmával nemcsak régészeti anyag került felszínre, hanem épületalapokra is bukkantunk, amelyek, különösen a vízikapu környékén, eredményes ásatást ígérnek.

Hová és mikor tűntek el ezek a törökkori épületek? — gyakran vetődik fel ez a kérdés. Erre legkönnyebben a már említett *Gorove László* adhatja meg a választ, aki 1819–20-ban részletesen leírja a vár maradványait: „... A valahai Török Moschea, mely már messziről látható, mind a’ mellett, hogy nagy részébe faragott

kövekből volt össze rakva a Tiszára néző oldalán több repedéseket szenvedvén a folyó felé kidülni készült, mely miatt több ízben betsukva állott. A két egymás mellett lévő; de most befalaztatott régi góthus formájú és a vízre néző kő ajtókat azt a gondolatot támasztják a vizsgálódóban, hogy ...innen a Tiszára jártak le, vagy ott megfürödvén előbb úgy jöttek be a Moscheába... A többszöri elégeése között kerek boltozatja (Kuppel), melynek nyomai, vagy lábai a belső falakon még látszanak, lerogyott, vagy eszedett; ... Volt jobbkez felől, a mint arról most is élő némely öregek emlékeznek egy faragott kőből épült metsetje is vagy is Török formájú fedetlen kerek, s keskeny tornya [minaret], de ez eldűledezett. — Alapját, mellyen állott, lehet a templom ajtaja mellett most is még látni. A templom... a jövő tavaszkor széljél fog szedetni..., így az utolsó Török régiség is hajdan formáját el fogja veszteni... Régi építményei közül még csak az a kis boltozatos ajtó vagyon még a déli részen, mellyen keresztül a föld Bástyák alatt a Tiszára leszoktak járni, mellynek mélysége, avagy fala vastagsága negyedfél ölnyi [kb. 7 méter]. — Vólt ugyan a város felől való oldalon, egy tágas, és kemény alkotású kapuja; de a mellyet a város 1811-ben elrontatott, és köveinek egy részét az akkoron épülő Városházának falaiba rakatta..."¹⁰

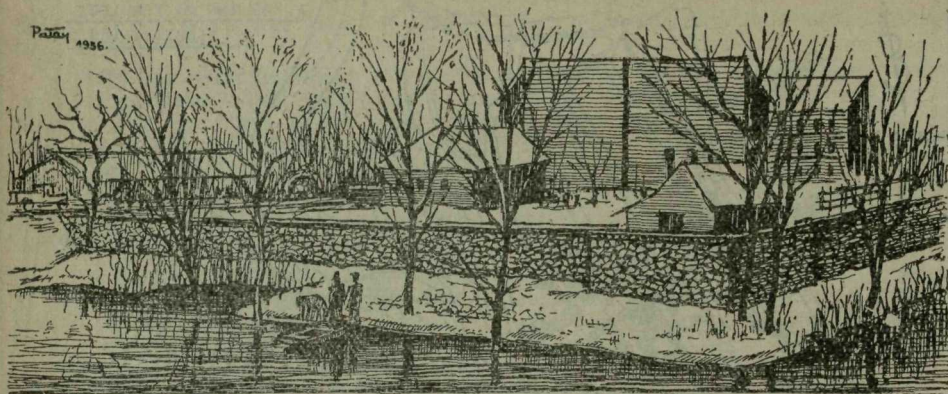
A szétrombolt épületek köveit más épületekbe építették be a kőhiány miatt. Ezért csak ritkán találunk ezekből a faragott kövekből. Egyik szép maradványa a kapunak az a 16—18 mászás oszlopaljazat, melyet a vár területéről szállítottunk a szolnoki múzeum helytörténeti kiállítására. Ugyanott láthatjuk a régi várat ábrázoló modellt a mai utcahálózattal összehasonlítva. A kiállítás első terme pedig a várból, a Damjanich uszoda, az Irodaház építéskor és csatornázási munkák alkalmából felszínre került régészeti anyagot mutatja be a jelen tanulmányban említett metszetekkel és térképes, valamint okleveles anyaggal együtt.

* * *

„Oly igen szép, erős Szolnok vára vala...” — énekelte 400 évvel ezelőtt Tinódi a szolnoki várról. Ahol hajdan véres csatákat vívtak, vár van most is: a művészet és a tudomány vára. A Művésztelep művészei és az egyetemi kollégium diákjai alkotó munkája segíti városunk és népünk jobb életét.

Az elmúlt év őszén kőművesek munkájával a régi várfal nyomvonalán

A régi várfalak helyén épült gát a Tisza és a Zagyva szögében

Patay Mihály rajza

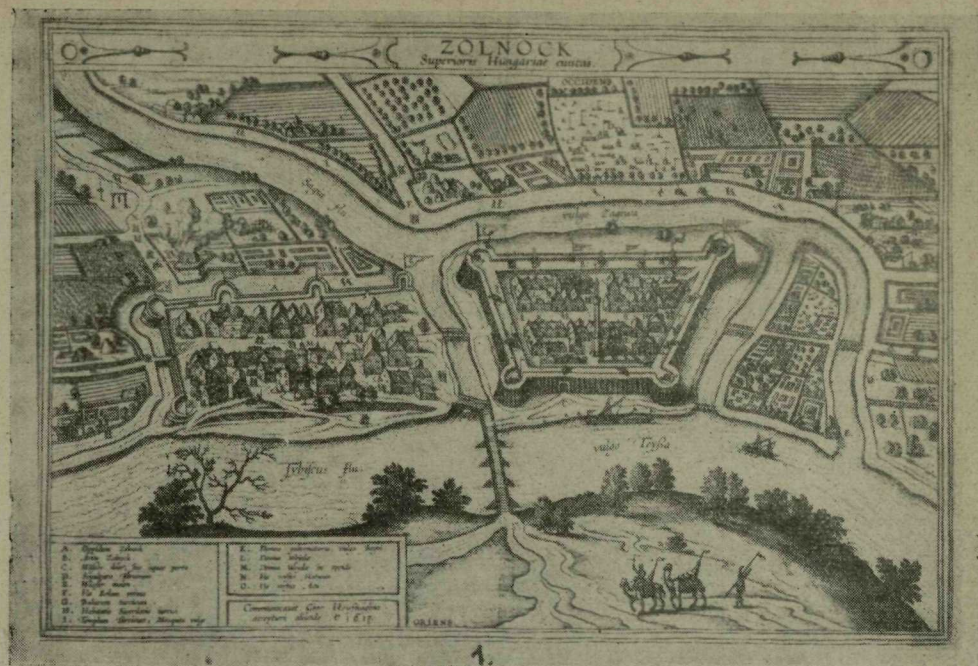
nagyrészt terméskövekből hatalmas fal épült (2. ábra). Ez nem a régi várfalat újítja fel, hanem a Vízügyi Igazgatóság árvédelmi munkáját szolgálja. A Városi Tanács készítteti is már a parkosítási terveket, hogy a város történelmileg jelentős része a város dolgozóinak kedvelt sétahelye legyen.

Kaposvári Gyula

JEGYZETEK:

- 1) Heves vármegye latin nyelven írt levele az Országos Levéltár Nádasdy-féle iratai közt található. Magyar szövegét a Hadtörténelmi Közl. VI. évf. 5. számában közölte Illésy János.
- 2) u. o.
- 3) Lásd: Domanovszky: Magyar Művelődéstörténet III. kt. 633-4. lap.
- 4) Orsz. Levéltár: Nádasdy-iratok, vegyes levelek.
- 5) Pataki V.: A XVI. századi várépítés Magyarországon. Bécsi M. Tört. Int. Évk. I. évf. 103. lap.
- 6) Gorove László: Szolnok várának viszontagságai. Tudományos Gyűjtemény. 1820. IX. kt. 19. lap.
- 7) Botár Imre: Szolnok települései, népesedési és gazdasági viszonyai a XVIII. században. Szolnok 1941. 14. lap.
- 8) Komáromi József: Adatok Szolnok várának történetéhez. Jászberényi Múzeum Évkönyve, 1943.
- 9) Behram Dimiski Magyarországra vonatkozó leírása. (1696-ban másolták Konstantinápolyban.) Ismerteti: Fekete Lajos. Hadt. Közl. 1930. 16. lap.
- 10) Gorove László: i. m. 1821. VI. kt. 49-50. lap.

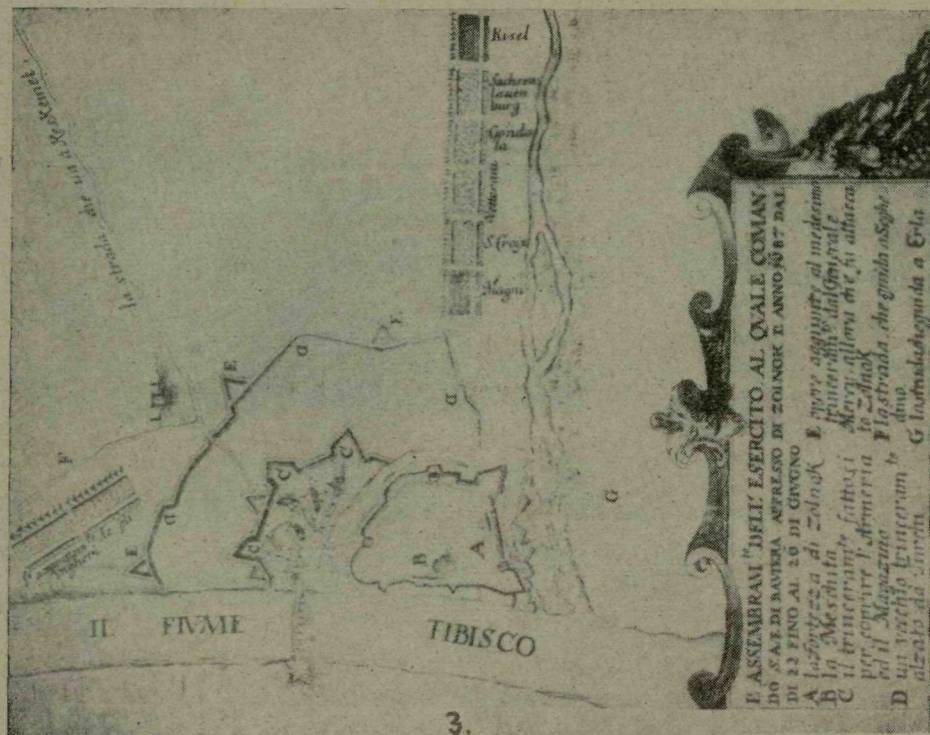
Houfnaglius metszete

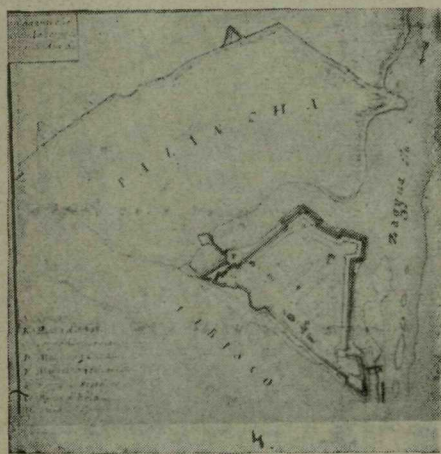
Ortelius metszete a XVI. század végéről

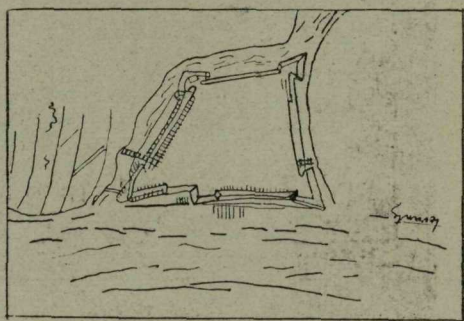

Szolnok vára 1687-ben (Metszet.)

Morando Visconti rajza a XVIII. század
elejéről

A szolnoki vár rajza
a Móré-per anyagában (1553)

A TTIT központi szakosztályainak pályázati felhívásai

1.

A TTIT központi politikai szakosztályának elnöksége a következő pályázatot írja ki a budapesti és megyei szakosztályok tagsága részére:

400,—, 300,— és 200,— Ft-tal jutalmazza azokat a tagtársainkat, akik a kialakult követelményeknek legmegfelelőbben dolgozzák fel előadás céljára a központi politikai szakosztály valamelyik ma is időszerű vezérfonalát.

A központi politikai szakosztály elnöksége a következő követelmények alapján kívánja elbírálni a beérkező pályázatokat, illetve a kitűzött díjakat annak a pályázónak ítéli oda:

a) aki a legmegfelelőbb módon egészíti ki a központi vezérfonalat a helyi adottságoknak megfelelően, illetve az újabb események ismertetésével;

b) aki a legszínesebb és a legtartalmasabbá teszi előadását az útmutatóhoz csatolt szemelvények vagy saját maga által gyűjtött anyag alkalmazásával;

c) aki előadásában olyan szerkezetet és nyelvezetet használ, amely a legjobban megfelel az elhangzott előadáson jelen volt hallgatóság társadalmi összetételének;

d) aki az előadáshoz a legjobb (de egyben rendes körülmények között kivihető) szemléltetést alkalmazza.

A pályázók jelentsék be szándékukat, hogy pályázni kívánnak, a megyei politikai szakosztálynak (Szolnok, Tánicsics u. 5.), amely biztosítja az előadás megtartását és ellenőrzését. Az előadás leírt szövegét géppel írva, 3 példányban és az előadói jelentést a megyei titkárságnak kell átadni. A megyei titkárság a pályázatot továbbítja a központi politikai szakosztály titkárságához.

A pályázat határideje: 1956. május 31.

2.

A TTIT központi agrártudományi szakosztálya pályázatot írt ki. A pályázók a következő témákat dolgozhatják fel:

1. Valamely termelészövetkezet, gépállomás vagy állami gazdaság üzemi monográfiája.

2. Valamely fontosabb termelési munkafolyamat (például a kombájnaratás, a silózás, a gyümölcsbetakarítás, stb.) megszervezésének feldolgozása adott üzemben, illetve üzemekben.

3. Az üzemegységek szervezésének kérdései valamely állami gazdaságban.

4. A szarvasmarhatenyésztés jövedelmezőségét befolyásoló tényezők adott termelészövetkezetben vagy állami gazdaságban.

5. Valamely öntözéses termelészövetkezet vagy állami gazdaság üzemi problémái.

6. Valamely kertészeti üzem szervezési kérdései.

A pályázat határideje: 1956. július 1. Egy-egy pályamű terjedelme körülbelül 4—5 ív legyen. A legjobb pályamunkát — értékükhöz mértén — egyenként háromezer-ötezer forinttal, a második vagy harmadik munkákat kisebb összeggel díjazza. A jelisével és pontos címmel ellátott munkákat géppelve, két példányban kell eljuttatni a TTIT központi agrártudományi szakosztályához (Budapest, VIII., Bródy Sándor u. 16.).

OLVASÁSRA AJÁNLJUK

ASZÓDI Imre

Forrás fakadt. Versek. Bp. 1956. Szépirod.

Kiadó. 28+1 l. 20 cm.

Izléses könyvecskében veszi kezébe az olvasó Aszódi Imrének, a szolnoki költőnek első verseskötetét, melynek az is különös jelentőséget kölcsönöz, hogy a fel-szabadulás óta az első versgyűjtemény, mely szolnoki szerzőtől megjelent.

A fiatal költő neve nem ismeretlen a mai irodalom ismerői előtt: versei eddig is sűrűn jelentek meg napilapok és folyóiratok hasábjain. Ennek a termésnek java darabjait gyűjtötte össze a kiadó a most megjelenő könyvecskében. A 13 vers is el-árulja a költő legjellemzőbb vonásait. A versek témáiban — még akkor is, ha azok maiak, mint *A népstadion* vagy *Ujjongó ének Balatonlelléről* címűben — fel-fel-rémlik a gyermekkori múlt, a falusi családi környezet számtalan emléke, és ez az ellentét, sokszor kimondott szavak nélkül is, élénken érzékelteti azt a fejlődést, amelyet a dolgozó nép és benne a költő maga is az utolsó évtizedben átélt. Apja nem tudta eljuttatni a Balatonhoz, és most

*a munkáskormány és a szakszervezet
adott gyermekkori vágyamnak szárnyat*

— vallja a költő. De gyermekkori emlékeket idéznek a kötet egyéb versei is: *Címer Márton, Birkafejés, Pattogatott kukorica.*

Amennyire a kötet terjedelme engedi, helyet kap benne egy szép szerelmes vers (*Egy fehér csat*) és egy ifjúkori szerelem hangulata (*Megállok a Tisza partján*). Szép színfolt az *Üdvözet a tavaszhoz* friss képeivel, az *Anyám, óh anyám...* a fiúi ragaszkodás férfiasan gyöngéd soraival, a *Zizeg november hanyatló virága* mélabús, de mégis optimista hangulatával és a *Losonczi István* c. vers a magyar hősiesség idézésével.

Figyelmet érdemelnek Aszódi Imre költészetének formai elemei. Az olvasónak azonnal szemébe ötlenek a költőre jellemző szabadvers feltűnően hosszú sorai. A verseknek éppen e sorok ritmusa, finom lejtése ad különös ízt. Nem árt, ha egy-egy költeményt fennhangon is elolvas magának a verset kedvelő olvasó. Kritikusok és esztétikusok bizonyára még meg fogják vitatni ennek a költészetnek formai oldalát is.

Nem kisebb figyelmet érdemel Aszódi Imre költői nyelve. A hétköznapiak tetsző mondatok, melyeket a ritmus avat verssé, egy-egy költeményben némi régies ízt kapnak, sőt ezt a hangot felfedezhetjük egészen mai tárgyú versében is. *A népstadion*-ban például ilyen sorokat olvasni:

*Dübörög a tábor, fel-felmorajlik egyre a tribün,
futók harcolnak a szalagért, iramuk egy percre se szűn,
lágývű köröndre figyel a néző, tenyere csattan, lát és hall:
már jönnek dúsizmú küzdők deli derékkal.*

Ez az archaizáló hang el tudná hitetni az olvasóval erről a kiragadott részletről, hogy nem is a XX. század nagyszerű, modern sportstadionját láttatja a költő...

Az izléses füzet kiállításával kapcsolatban egyet azért szeretnénk megjegyezni: a tördelés nem mindenütt szerencsés. A hosszabb verseket pongyolán tördelték 2 oldalba, s az olvasó néhol már a vers felénél azt hiszi (pl. *A ló is megkönyyezte...* c. versnél a 21. oldalon), hogy a költemény befejeződött.

„Forrás fakadt” ezzel a kis könyvecskével, és bizonyos vagyunk benne, hogy ez a forrás a következő évek során egyre gazdagabb és bőségebb lesz.

Kisfaludi Sándor

BETKOWSKI Jenő

Fahajók a Tiszán. A szolnoki fahajózás. Szolnok,

1956. 56 1.

Jászkunsági Füzetek 2. szám.

„Aki még sohase utazott a Tiszán fahajóval, el se tudja képzelni azt a testetleket pihentető, elandalító, végtelen, méla csendet, mely az egész tájat megüli... Úgy érzi az ember, hogy talán nem is vizen, hanem magán a csenden hajózik a néma végtelenség fölött lebegő elmondhatatlanul édes, boldog érzés puhaságában. A ragyogó színekben tündöklő, erdőszegte, lágyvonalú hajlatok között, a nyári nap sugáresője alatt szelíden ballagó folyó maga a végtelenség.” (13—14. l.)

A néhány sor hangulata uralkodik *Betkowski Jenőnek* a JÁSZKUNSÁGI FÜZETEK új számaként megjelent színes, érzékletes stílussal, meglevenítő erővel megírt tanulmányában. Írója, amint előszavában maga vallja, eleintén nem a tudományos megismerés igényével, csupán egy életforma szépségének szerelmeseként kezdett hozzá hajósemlékei megírásához, s csak idővel, amikor beledöbbsent az elmúlás vastörvényének kérlelhetetlenségébe, akkor látott neki a néprajzi módszerű megörökítéséhez. A legjobb formát választotta: Györffy István a *Nagykunsági krónikával* iskolát teremtett, a néprajz és irodalom határán álló új műfajt alkotott, amelynek azóta olyan méltó utódai születtek, mint Veres Péter könyve, a *Falusi krónika*, Kiss Lajoséi: *A szegény ember élete* s *A szegény asszony élete*, Szűcs Sándortól *A régi Sárrét világa*, Pusztai krónika, s legutóbb a *Ludas Matyi cimborái*. E „tiszántúli műfaj” új hajtása *Betkowski Jenő írása*, különösen pedig a tiszai fahajózás nagy monográfiájának az a fejezete, amelyet e füzetben olvasunk. (E fejezet címe: *Élet a hajón*. Minthogy az egész füzet ezt az egy fejezetet tartalmazza, helyesebbnek tartottam volna, ha a füzet a fejezetcímtől kapta volna címét, valahogy így: *Élet a tiszai fahajókon*.) A Magyar Nyelvőrben, Ethnographiában, Jászkunságban eddig megjelent részletek szakszerűbbek, néprajzibbak; e füzet anyaga hangulatosabb, irodalmibb, többet megéreztet a tiszai hajózás sajátos

világából, egy eltűnt életforma különös örömeiből, különös nehézségeiből. Talán ez utóbbi — a hajóselet nagy fizikai terhei, szürke szegénysége, olykori tragédiái — kissé belevész a szerző megbocsáthatóan nosztalgikus, szép emlékekbe, „az eltűnt idő nyomába” révedő leírásaiba. De korai lenne erről ítélni, hiszen nem tudhatjuk, a még kiadatlan fejezetek nem ellensúlyozzák-e bőségesen a hiányérzetünket.

Betkowski Jenő joggal írhatja, hogy forrásmunkát nem használt, mert ilyesmi nincs. Valóban, a magyar néprajz még teljesen ismeretlen specifikumát fődözi föl számunkra tanulmányaiban. Am éppen írásainak szépírói, irodalmi jellege fölveti bennünk a kérdést: vajon Tömörkény Istvánnak a szegedi hajósok „vízenjárók és kétkezi munkások” életét, problémáit, nem egyszer balladás hangulatú tragédiáit művészi módon megörökítő, szinte a néprajzi hitelességgel vetekvő realizmussal megírt elbeszéléseire nem lenne érdemes mégis itt-ott utalni? Hiszen ha ez az életforma valakivel összefonódott irodalmunkban, az éppen Tömörkény István.

Az ízesen, hangulatosan megírt kis füzetből a hajón való élet mindennapjai, a szolgálati „beosztás”, halászás, vadászás, főzés, étkezés, dängubálás (vesztegélés), szórakozás, partmenti kocsmázások, faluzások, tréfás és ugrató társasjátékaik, dalaik és történeteik elevenednek meg. Engem Cserzy Mihálynak *A régi Szeged* c. könyvecskéjére emlékeztet a füzet végén a tiszamenti régi kocsmák fölidézése, s Möriz népi hőseire a híres kormányos, Dina Sándor legendás alakja.

Nem kétlem, hogy Betkowski Jenő szép, novellisztikus stílussal megírt füzetete sokak kedvelt olvasmánya lesz. Abban is bízom, hogy az eddigi „kóstoló” után hamarosan egy kötetben olvashatjuk háromértizedes munkásságának gyümölcsét, a szolnoki fahajózásról írott monográfiájának kiadott és még kiadatlan részeit is.

Péter László

Bemutató csillagvizsgáló épül Szolnokon

Az elmúlt év derekán a TTIT Szolnok megyei szervezetében felmerült az a gondolat, hogy több vidéki városhoz hasonlóan Szolnokon is szükséges lenne bemutató csillagvizsgáló létrehozása. Az újonnan alakult önálló fizika-kémia-csillagászat-matematika szakosztály tagjainak kezdeményezésére célul tűzte ki, hogy a csillagászati tudomány ismeretét, mint a materialista világszemlélet egyik igen hathatós eszközét, a dolgozók minél szélesebb körében terjessze.

Nem újság ez a kezdeményezés hazánkban, mert a budapesti Uránia bemutató csillagvizsgálón kívül már szép számmal találunk nagyobb városainkban hasonló intézményt; Debrecenben, Miskolcon, Kecskeméten és másutt már régóta működnek bemutató csillagvizsgálók. Baján a múlt év decemberében adták át rendeltetésének a legfiatalabb Urániát.

A megyei szervezet csillagászati-matematikai munkacsoportjának kezdeményezését tett követte: a kivitelezéshez szükséges munkálatok teljes lendülettel folynak. A tervek szerint a bemutató csillagvizsgáló a Versegly Gimnázium tetejére épül forgatható kupolával.

A bemutató műszer egy 30 cm átmérőjű, Coude-rendszerű távcső lesz. Ennek felszerelését a gyakorlati technika eddig jól bevált elvei szerint valósítják meg. Paralaktikus felállítása, motorikus meghajtása és nem utolsósorban, revolverokuláros felszerelése kedvező légköri vi-

szonyok esetén 1000-szeres nagyítást is lehetővé tesz majd. A távcső tükrörendszerű lesz (reflektor).

A forgó kupola tervrajzai szerint épült az újpesti Könyves Kálmán Gimnázium csillagvizsgálója is. A tervrajzokat a legutolsó részletraizig készséggel bocsátotta rendelkezésünkre a MÁV Északi Főműhely vezetőse. A reflektort *dr. Kulín György* egyetemi adjunktusnak, a TTIT központi csillagászati-matematikai szakosztálya tagjának elgondolásai alapján *Bozsidár Géza*, a budapesti Uránia műszaki vezetője tervezte. A műszer mechanikai része Szolnokon, míg az optikai rész a budapesti Uránia csillagvizsgáló műhelyében készül el. A műszer épületéhez a kupola is Szolnokon készül.

A lelkes összefogás kézzelfogható eredménye elé nagy várakozással tekintünk mindannyian. Amíg ez az igen komoly, korszerű műszer és otthona elkészül, nem tétlenkedik az új szakosztály sem. Az elméleti munka már javában folyik.

Máris nagy érdeklődés mutatkozik ez iránt a közel 5 ezer éves természettudományi ág iránt. Minden remény megvan arra, hogy a kellemes májusi estéken a csillagászat iránt érdeklődők már nemcsak ismeretterjesztő előadásokat hallgathatnak, hanem a látcsövön keresztül szemlélhetik a körülöttünk lévő és csillagrendszerünkbe tartozó égitesteket és a távoli világoktól sokmillió fényévnyi távolban lévő csillagait.

Tokody Lajos

A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL

A megyei szervezet elnökségének ülése

A megyei szervezet életében fontos esemény zajlott le 1955. november 21-én, amikor a Megyei Párt-Végrehajtó Bizottság megvizsgálta szervezetünk munkáját, és annak megjavítására fontos határozatokat hozott. A szervezet jelentése a Központi Vezetőségnek a Társulat munkájáról és feladatairól szóló határozata tükrében igyekezett bemutatni az 1955. évben végzett munkát, eredményeivel és hiányosságaival egyetemben. Különösen három fontos munkaterület, a politikai, az agronómiai és a műszaki ismeretterjesztés s ezzel kapcsolatban az üzemi és falusi munka helyzetét taglalta. Kitért a jelentés a titkárság szervező és irányító tevékenységében meglévő hibákra, a szervezet ismeretterjesztő folyóirata, a JASZKUNSÁG végzett munkájára és az értelmiségiek közötti politikai munka helyzetére is.

A végrehajtó bizottsági ülés foglalkozott a JASZKUNSÁG fejlődésével és a szerkesztés munkájával is. Megállapította, hogy alap igen színvonalas, nagy szerepet tölt be az ismeretterjesztő munkában. Rámutatott a lap néhány hiányosságára, és ez igen nagy segítséget ad a további munkához.

Ez év január közepén összeült a megyei szervezet elnöksége, hogy a titkárság jelentése alapján megvizsgálja az elmúlt év második felében végzett munkát, és meghatározza az ez évi munka főbb irányelveit. Az elnökség tagjain kívül megjelent az ülésen *Kálmán István* elvtárs, a Megyei Pártbizottság másodtitkára és *Dencső István* elvtárs, a Megyei Pártbizottság kulturális előadója.

A jelentés a Megyei Pártbizottság határozatait alapján tárta fel az elmúlt év második felében végzett munka eredményeit, különös tekintettel a határozatok végrehajtására, és vázolta azokat a hiányosságokat, amelyeket még nem sikerült teljesen kiküszöbölni.

A második felében összesen 421 előadást tartottunk a megyében.

Politikai szakosztály	45 előadás	(10,6%)
Filozófiai-pedagógiai „	34 „	(8,1%)
Irodalmi „	78 „	(18,5%)
Egészségügyi „	32 „	(7,6%)
Művészeti „	17 „	(4,3%)
Agronómiai „	75 „	(17,8%)
Biológiai „	19 „	(4,5%)
Csillagászati „	11 „	(2,6%)

Történelmi szakosztály	50 „	(11,8%)
Fizika-kémiai „	19 „	(4,5%)
Földrajzi-geológiai „	20 „	(4,7%)
Műszaki „	21 „	(5,0%)

A kimutatás világosan jelzi egyrészt azt, hogy általában több előadást kellett volna tartania a szervezetnek, másrészt azt, hogy a politikai és világnézeti, valamint műszaki témák számát ebben a félévben már jóval magasabbra kell emelnünk.

Az előadások terület szerinti megoszlása a következő volt: ipari üzemekben 47, mezőgazdasági üzemekben 23, termelőszövetkezetben 39, vállalatoknál 81, honvédségnél 33, egyéb fegyveres alakulatoknál pedig 23 előadás zajlott le, és 117-et számíthatunk a városi területi, 53-at pedig a falusi területi előadásokhoz. Az előadások összes hallgatóinak száma 34,000 fő.

Ha külön taglaljuk az üzemi és falusi előadások arányát, akkor a következő képet kapjuk: a 47 üzemi előadás az összes előadás 11%-a. Ez az arány világosan mutatja az üzemi ismeretterjesztés elmaradottságát és fogyatékosságait. Ezen sürgősen változtatni kell, hogy eleget tegyünk egyrészt a Megyei Pártbizottság és a Társulat Központja határozatainak, másrészt — ami egyébként ezekkel szoros összefügg — elősegítsük a párt és kormány felhívásában foglaltakat a műszaki kultúra emelése vonatkozásában.

A fenti adatokból számítva az összes falusi előadások száma 115. Ez az összes félévi előadások számának 27,3%-a. Ezen belül a mezőgazdasági szocialista szektorban (tsz, gépállomás, áll. gazd.) 62 előadás hangzott el, ami a falusi előadások 54%-a. Ezek az arányok már helyesebbek, azonban egy pillanatig sem jelentik azt, hogy megelégedhetünk. Igen sok faluban még nem tartottunk előadást, sok helyen rendszertelenek az előadások, tehát nagy feladatok várnak még a falusi ismeretterjesztő munkára. Ugyanakkor a számszerűsége túl ezen a területen is jelentős mértékben emelnünk kell az előadások színvonalát, ügyelnünk kell a témák időszerűségére, és meg kell teremtenünk a Társulat falusi értelmiségi bázisait. Ezek az előfeltételei a falusi ismeretterjesztés szám- és színvonalbeli emelésének.

Az elmúlt évben összesen 1009 előadást

tartott a szervezet 77,421 hallgató előtt. Egy előadásra átlag 77 hallgató esik.

A járási és városi osztályok a félév folyamán kevés kivétellel nem végeztek egységes, rendszeres munkát. Ezt bizonyítják az alábbi adatok is. Karcagon az elmúlt félévben 30, Kisújszálláson 34, Mezőtúron 27, Túrkevéen 24, Jászberényben és a járásban 43, Törökszentmiklóson és a járásban 41, a jászapáti járásban 11, a kunhegyesi járásban 17, a tiszafüredi járásban 11, a kunszentmártoni járásban 10, Szolnokon és a járásban pedig 102 előadást tartottak előadóink.

Az elnökség, meghallgatva a titkárság jelentését és szóbeli kiegészítését a vitában, a következő kérdéseket emelte ki.

A munka további növelése és javítása érdekében elengedhetetlenül szükségeses a vidéki szervezetek megerősítése, rendszeres ellenőrzése és a titkárság aktív, helyszíni támogatása. A falusi munka kibontakozásának ez az egyik legfontosabb előfeltétele. Ugyanakkor helyesnek vélte az elnökség azt is, hogy üzemekben és falvakban megfelelő számban emelni kell a tagok számát, éppen a munka nagyobb arányú kibontakozása és nem utolsósorban a falusi értelmiség bevonása érdekében.

Hangsúlyozta az elnökségi ülés azt is, hogy a politikai előadások aránya még mindig nem megfelelő s ezen a téren nagyobb előrehaladásra van szükség. Ugyanakkor szükségesnek tartották a felszólalók azt is, hogy a szervezet beiskolázási munkáját, az értelmiségiek közötti politikai nevelőmunkát magasabb színvonalra kell emelni, s rendszeresebbé kell tenni.

Az ellenőrzés kérdésében az a vélemény alakult ki, hogy az eddigiekkel szemben itt is fordulatot kell elérnie a szervezetnek s ebbe a munkába be kell vonni az elnökségi tagokat és a szakosztályok vezetőit is. Az ülés tartalmas és magasszínvonalú vitája arra enged következtetni, hogy a szervezet munkájában értékes javulás következik be az elkövetkező időszakokban.

Szervező titkárok értekezlete

A megyei titkárság a Megyei Pártbizottság és a szervezet Elnöksége határozatai alapján február 11-én értekezletet tartott a járási és városi osztályok szervező titkárai részére egyrészt az elmúlt félévi munka értékelése, másrészt az ezévi feladatok megbeszélése céljából. Az ülésen a Társulat központját Garamvölgyi György instruktor, a megyei El-

nökséget pedig Kun Elek, a Hazafias Népfront megyei titkára képviselte. A vita előtt Vida Béla megyei titkár tartott referátumot, melyben részletesen elemezte a Megyei Pártbizottság és az Elnökség határozatait, majd a jelenlegi munka fő irányelveit. Kitért több szervezési kérdésre is, melyekben előrehaladásra van szükség.

A referátum után a szervező titkárok részletesen beszámoltak végzett munkájukról és terveikről. A megbeszélés értékes volt, sok segítséget adott a vidéki munka megjavításához.

Nagyelőadás az alkoholizmusról

A megyei szervezet a Városi Tanáccsal együtt január 20-án előadást rendezett a Tanács dísztermében „Az alkoholizmus és társadalmi kihatásai” címmel. A megjelent nagyszámú közönség élvezettel hallgatta dr. Schlammadinger József kórházi főorvost, aki részletesen ismertette egyrészt az alkohol mérgező hatását az emberi szervezetre, másrészt az alkoholizmus káros kihatásait a társadalmi életre. A kiváló előadás több hallgatót hozzászólásra késztetett, többek között az ügyészség és a rendőrség jelenlévő képviselőit is, akik munkájuk gyakorlatából ismertették sok példát arra, hogy milyen káros hatású az emberi közösségre az alkoholizmus.

Az előadást hasonló tárgyú filmvetítés követte.

Filozófiai előadássorozat Szolnokon

Filozófiai-pedagógiai szakosztályunk a félév folyamán nagyszabású előadássorozatot indított Szolnokon, melynek első előadás már le is zajlott a Közlekedési Műszaki Egyetem előadótermében. Ez alkalommal Szilágyi Vilmos, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem filozófiai tanészékének adjunktusa tartott előadást „Mit tudunk az anyagról” címen. Az előadás sikere arra buzdítja a szakosztályt, hogy nyilvános nagy előadássorozatot hirdessen a következő témákról: Teremtés vagy fejlődés? — Mi az élet? — Mi a lélek? — Vannak-e megismerhetetlen dolgok a világban? — Véletlenek és csodák — Van-e fejlődés a világban?

Minden bizonnyal ezek az előadások is sikeresek lesznek, és reményteljesen bennünk arra vonatkozóan, hogy Szolnokon és ezáltal a megyében is eredményesen kiterjesztjük a világnézeti kérdések propagandáját.

Előadássorozat a film történetéről

A megyei szervezet a Szigligeti Színház szakszervezeti bizottságával karöltve előadássorozatot indított a Tisza moziban a film történetéről. Az első előadás február 12-én zajlott le, előadója *Lajtha Andor*, a budapesti Filmarchivum osztályvezetője volt. Ezen az előadáson viszonylag kevesen jelentek meg, azonban a hallgatóság meglegedetten távozott, mert jó előadást hallott, és rendkívül tanulságosak voltak a bemutatott némafilm-részletek. A következő előadásokra februárban és márciusban kerül sor.

Klubélet

December 20-án csillagászati és matematikai munkacsoportunk érdekes és tanulságos klubestet rendezett „*Mit tudunk a Mars bolygóról*” címen. Az előadást *dr. Kulin György*, a budapesti Uránia Csillagda vezetője tartotta. Az élvezetes előadást sokan meghallgatták, és a kialakult beszélgetésben több kérdést intéztek az előadóhoz, melyekre alapos, részletes választ kaptak. Különösen érdekesek voltak az előadónak az atomfizika és a csillagászat összefüggéseiről szóló fejtegetései.

Január 5-én szervezetünk a szolnoki írócsoporttal karöltve vitát rendezett a Központi Vezetőségnek az irodalmi jelenségekről szóló határozatáról. *So manyi Sándor* elvtárs, a Központi Vezetőség Tudományos és Kulturális osztályának munkatársa kimerítően elemezte az irodalomban jelentkező jobboldali tendenciák eredőit, kifejlődését és a Központi Vezetőség ezzel kapcsolatos álláspontját. A klubest résztvevői az értékes előadásból sokat tanultak és a Központi Vezetőség határozatainak helyességét saját tapasztalataikkal is alátámasztották az előadás utáni felszólalásaikban.

Január 12-én dr. Rásonyi László, ny. egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Könyvtárának vezetője tartott előadást a klubban *Szolnok megye földrajzi neveinek eredetéről*. A nagy felkészültségű előadó sok új ismerettel gazdagította a klubesten résztvevő és ezzel a kérdéssel is foglalkozó értelmiségieket.

Január 19-én Nagy Lajos aspiráns a marxista filozófia kialakulásáról, **január 23-án** pedig *Borus József* százados, a Hadtörténeti Közlemények szerkesztője az 1849. január 22-i szolnoki csatáról tartott előadást a klubban. Mindkét klubesten főleg az ezekkel a tudományágakkal foglalkozó értelmiségiek vettek részt.

Január 27-én Wolfgang Amadeus Mozart születése 200. évfordulóján művészeti szakosztályunk szonáta-estet rendezett, melyen *Bakki József*, az Állami Zeneiskola igazgatójának megemlékező szavai után a Zeneiskola művésztanárai léptek fel, s Mozart A-dur, C-dur, E-moll és G-dur szonátáját tolmácsolták a nagy számban megjelent hallgatóságnak.

Február 6-án dr. Péter László aspiráns tartott értékes, elemző előadást *Juhász Gyula költészetéről*. Az előadás után a hallgatóság kívánságára az előadó, és néhány résztvevő sok Juhász Gyula verset mondott el. Ez a körülmény a hallgatóság nagy érdeklődését és egyben azt a kívánságot jelezte, hogy ilyen természetű klubestekre verseket tolmácsoló művészeket kell felkérnünk a jövőben.

Február 14-én művészeti szakosztályunk ismét zenei estet rendezett. Ez alkalommal a Zeneiskola művésztanárai Liszt, Corelli, Chopin, Ries és Vivaldi szerzeményeket adtak elő. A hallgatóságnak *Kisbocskói Ferencné*, *A. Chiorini Márta*, *Mezriczky Lajos*, *M. Czeglédy Mária*, *Nagy Pál* és *Reményi János* fellépése nagy élményt jelentett.

A TBC Hét társulati rendezvényei

Az Országos TBC Hét megyei rendezvényeiből szervezetünk egészségügyi szakosztálya eredményesen kivette részét. **Február 12-én** Szolnokon, a Városi Tanács dísztermében *dr. Perényi György*, a szolnoki Tüdőgyógyintézet igazgató-főorvosa, Mezőtúron a Tanácsház közgyűlési termében pedig *dr. Draskovits Dénes* főorvos tartott nagyhatású előadást. Jászberényben **február 14-én dr. Koszorús József**, *dr. Major Sándor* tüdőgyógyász főorvosok és *dr. Vajda Géza* gondozóvezető főorvos tartott előadást a tüdőgümőkór belgyógyászati, sebészeti és gondozói gyógykezeléséről. **Február 15-én** a Társulat klubjában nagyszámú hallgatóság előtt *dr. Perényi György* igazgató-főorvos „*Tüdőgyógyászati vizsgáló eljárások*”, *dr. Kretter Rezső* tüdőgyógyász főorvos „*A tüdőgümőkór belgyógyászati kezelése*” és *dr. Dávid Tivadar* tüdőgyógyász főorvos „*A tüdőgümőkór sebészeti gyógykezelése*” címen tartott értékes és sok gondolatot kiváltó előadást. **Február 16-án** Karcagon, a Tanácsház nagytermében *dr. Garaguly Géza* gondozóvezető főorvos „A TBC elleni küzdelem Magyarországon” címen és *dr. Özvegy Ferenc* tüdőgyógyász főorvos „A tüdőgümőkór intézeti gyógykezelése” címen tartott nagyhatású előadást az érdeklődő hallgatóságnak.

Személyi változások a műszaki szakosztály vezetésében

Múlt számunkban azt közöltük, hogy az újonnan alakult önálló műszaki szakosztály elnökévé *Buda Ernő* főmérnököt, helyetteséül pedig *Hegeđús Lajos* főmérnököt választotta.

A két elvtárs azonban — nagy elfoglaltságára való tekintettel — nem tudta vállalni a szakosztály vezetését. A szakosztály plénuma legközelebbi ülésén fog dönteni a vezetői helyek betöltéséről.

Kitüntetett tagjaink

Népköztársaságunk kormánya *Tóth István* elvtársnak, a Szolnok Megyei Nép-

lap szerkesztőbizottsága helyettes vezetőjének a Magyar Sajtó Napja alkalmával, eddig végzett kiváló munkája elismeréséül a „Szocialista Munkáért Érdemérem” kitüntetést adományozta.

Az Országos Testnevelési és Sportbizottság elnöke megyénk sportjának fejlesztése és a társadalmi szövetségek területén végzett jó munkájukért több sportembernek és társadalmi munkásnak adományozott kitüntetést. Tagjaink közül *dr. Várhelyi Béla*, a Megyei Társadalmi Labdarúgó Szövetség elnöke a „Testnevelés és Sport Érdemes Dolgozója” kitüntető jelvényt kapta.

V. B.

ADATOK MEGYÉNK BIBLIOGRÁFIÁJÁHOZ

1955. XII. hó 1—1956. I. hó 31.

Aszódi Imre: Címer Márton. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 1. sz. 5. o.

Aszódi Imre: A műszak vezetője. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 282. sz. 4. o.

Egri Lajos: Történet a Szakadék utcából. Tiszatáj. 1955. 9. évf. 5—6. sz. 327—330. o.

Egri Lajos: Valami a dicséretéről. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 294. sz. 3. o.

Egri Lajos: A végen. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 1. sz. 5. o.

Ferencz Lajos: Kicsi alma. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 294. sz. 3. o.

Gerencsér Miklós: Januári csillagok. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 7. sz. 4. o.

Gerencsér Miklós: Szabad akarattól. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 1. sz. 5. o.

Gyomai György: Haragosok. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 282. sz. 3. o.

Hortobágyi László: Hazai szemmel. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 19. sz. 4. o.

Herczegh László: Az öreg. Sz. Néplap. 8. évf. 7. sz. 4. o.

Horváth Kiss László—Juhász Ferenc: Hazám, te drága táj. Népművelés. 1956. 1. sz. 59—62. o.

Juhász Ottó: Koczó Márton balladája. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 294. sz. 3. o.

Kunráth Sándor: Az ajándék. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 7. sz. 4. o.

Kunráth Sándor: Ő is belépett. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 288. sz. 3. o.

Opauszky László: Jegyzetek. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 19. sz. 4. o.

Péteri István: Levél Törökszentmiklósról. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 282. sz. 4. o.

Sáry István: Vetésnézés. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 19. sz. 4. o.

Tóth István: Ebadta kölyke! Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 282. sz. 4. o.

Tóth István: A hosszú élet titka. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 1. sz. 4. o.

Tóth Kornél: Elmegy a harmadik. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 7. sz. 5. o.

Vajay József: Vakok. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 282. sz. 3. o.

*

Almási István: Esztendő multán. Szabad Nép. 1956. 14. évf. 10. sz. 2. o.

(*baranyai*): Szolnoki apróságok. Népszava. 1956. 84. évf. 12. sz. 2. o.

Borus József: Az 1849. január 22-i szolnoki csata. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 19. sz. 4. o.

Cs. S. [Csávás Sándor]: Arany János kisújszállási tanítókodásának emléke. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 1. sz. 4. o.

Cs. S. [Csávás Sándor]: Így bukott meg Jókai Mór 1896-ban Karcagon. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 294. sz. 4. o.

Cs. S. [Csávás Sándor]: Költő-avatás. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 19. sz. 4. o.

Dernői Kocsis László: B. Tóth Miklós elindult az új úton. Termelőszövetkezet. 1956. 7. évf. 1. sz. 4—5. o.

Dersi Tamás: Szolnoki jegyzetek. Színház és Mozi. 1956. 9. évf. 2. sz. 16. o.

(d. sz. l.): A berényi példa. Népművelés. 1956. 1. sz. 35. o.

Egri Lajos: Betkowski Jenő: Fahajók a Tiszán. Jász-kunsági füzetek. 2. szám. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 16. sz. 5. o.

Eszterág Albert: Szolnok megye példát mutat. Népművelés. 1956. 1. sz. 40—41. o.

Fehér Rózsa: Pusztamonostor helyes úton. Magyar Nemzet. 1956. 12. évf. 8. sz. 3. o.

Galgóczi Erzsébet: A hetvenezerholdas óceán közepén. Művelt Nép. 1956. 7. évf. 5. sz. 3. o.

Gerencsér Miklós: A kisújszállási könyvtárról és könyvtárosról. Irodalmi Újság. 1955. 6. évf. 50. sz. 4. o.

Gerencsér Miklós: A tiszaroffi komédiás. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 2. sz. 3. o.

Herczegh László: Gondolatok egy irodalmi vita után. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 22. sz. 4. o.

Herczegh László: Ném hiába halt meg. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 301. sz. 3. o.

Hunyady József: Két vidéki színházról. — A Pettyes Szolnokon. Színház és Film-művészet. 1956. 7. évf. 1. sz. 66—68. o.

H. M.: A köztívő ember fiai — Szolnokon. Színház és Mozi. 1955. 8. évf. 42. sz. 15. o.

Ilies Béla: Egri Lajos elvtársnak. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 1. sz. 4. o.

Jászberény elindult az iparosodás útján. Szabad Nép. 1956. 14. évf. 4. sz. 1. o.

Kálmán István: A Szolnok megyei pártszervezetek a termelőszövetkezet fejlesztéséért. Társadalmi Szemle. 1955. 10. évf. 11. sz. 34—39. o.

Kelemen Sándor: Ház a Bimbó utcában. — Egri Lajos első novellás-kötete. Irodalmi Újság. 1955. 6. évf. 50. sz. 5. o.

M. L. [Mesterházi Lajos]: Tanárok közt Szolnokon. Új Világ. 1955. 8. évf. 49. sz. 2. o.

Nagy Katalin: Egy példás élet. Sz. Néplap. 1956. 8. évf. 10. sz. 3. o.

Nánási László—Berecz József: Szocialista falu. — Kunhegyes tsz.-község. Magyar Nemzet. 1956. 12. évf. 1. sz. 5. o.

Németh Imre: Korszuny-Sevcenko baráti segítsége Túrkevéen. Új Világ. 1956. 9. évf. 2. sz. 2. o.

Ny. Á. [Nyerges Ágnes]: Szolnoki színházi esték. Színház és Mozi. 1955. 8. évf. 48. sz. 23. o.

Pesoldt Ferenc: Jászberényben egyedül. Népművelés. 1956. 1. sz. 20—21. o.

Salyámossy Miklós: Egri Lajos: Ház a Bimbó utcában. Új Hang. 1956. 5. évf. 1. sz. 56—57. o.

Szabó Illés: Szolnok megyei termelőszövetkezeti juhtörzstenyészetek munkájáról. Magyar Mezőgazdaság. 1955. 10. évf. 23—24. sz. 11—12. o.

Szelesi Zoltán: A Vidéken Élő Képzőművészek II. Kiállítása. Szabad Művészet. 1955. 9. évf. 12. sz. 557—562. o.

Szurmay Ernő: Színházi viták. A Szolnok megyei Irodalmi Szakosztály munkájából. Természet és Társadalom. 1956. 115. évf. 1. sz. 56—57. o.

Szűcs Sándor: Ahol a pásztorok nótája szól. Új Úton. 1956. 7. évf. 3—4 sz. 2. o.

Szűcs Sándor: Bojtároktatás. Új Úton. 1956. 7. évf. 4. sz. 4. o. — Új Kunság. 1956. 6. évf. 2. sz. 4. o.

Szűcs Sándor: Gyűjtőúton a Kunságban. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 288. sz. 3. o.

Szűcs Sándor: Józsa Gyuri mulatsága. Új Úton. 1956. 7. évf. 1. sz. 4. o.

Szűcs Sándor: Szól a duda, verbuválnak. Új Úton. 1956. 6. évf. 49. sz. 4. o.

Teszkó Sándor: A törökszentmiklósi Dózsa Tsz tagságának felvilágosító szavai nyomán állandóan növekszik a szövetkezeti taglétszám. Szabad Föld. 1956. 12. évf. 2. sz. 5. o.

Teszkó Sándor: A törökszentmiklósi Dózsa Tsz tagságának felvilágosító szavai nyomán állandóan növekszik a szövetkezeti taglétszám. Szabad Föld. 1956. 12. évf. 4. sz. 3. o.

Tóth István: Adósságot törleszttek. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 294. sz. 2. o.

Tóth István: Íróavatás. Sz. Néplap. 1955. 7. évf. 288. sz. 4. o.

Vándor Pál: Az ország új népművészeti alkotóháza a mezőtúri fazekas-ház. Képes Magyarország. 1955. 1. évf. 2. sz. 7—8. o.

Vincze István: Kié legyen a futballcsapat és a színjátszógárda? Szabadság. 1956. 5. sz. 9. o.

Weidinger Lászlóné: Egy jó kezdeményezés. — Járási tanácsülés termelőszövetkezeti községben. Tanácsok Lapja. 1955. 19. sz. 3. o.

Összeállította: Sági Pál

Ára: 4,— Ft

ASZÓDI IMRE

Forrás fakadt

Most jelent meg Aszódi Imre szolnoki költő első verseskötete, mely eddigi költői termésének javát tartalmazza.

Ára: 3,50 Ft. Kapható az Állami Könyvterjesztő Vállalat bármelyik boltjában.

Betkowsky Jenő háromévtizedes néprajzi gyűjtőmunkájának egy része jelent meg a Jászkunsági Füzetek 2. számaként.

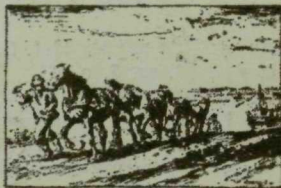
Ára: 3 Ft. Kapható szerkesztőségünkben.
(Szolnok, Táncsics u. 5.)

JÁSZKUNSA GI FÜZETEK

2

BETKOWSKY JENŐ

Fahajók a Tiszán

Szolnok
1955.

Felelős kiadó: Vida Béla.

Szolnoki Nyomdaipari Vállalat 1119 2000 példány, F. v.: Mészáros Sándor.